

Kürt Tarihi Üzerine

Emre Paksoy

Bu kitap Derin DüŖünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Önsöz.....	5
Kürt Tarihi Üzerine (1)	6
Kürt Tarihi Üzerine (2)	14
Kürt Tarihi Üzerine (3)	22
Her Şeye Rağmen Nevruz Umut Demek.....	29
İrkçı Olmayan bir Anayasa Yapılabilir mi?	33
Terörizmin Tarihsel Süreci	38
PKK: Çözüm İçin Bir Adım... Belki De Son Adım...	46
Bir Nevruz'un ardından Diyarbakır...	51
"Çatışma"yı Bitirmek mi, Yönlendirmek mi?	54
Koma Civakên Kürdistan, PKK ve Kürtler.....	57
Çatışmanın Da Bir Teorisi Var...	64
Gandhi'nin Saklı Sesi.....	69
Birlikte Yaşayabilecek miyiz? (Alain Touraine)	76
İspanya, ETA Ve Öğrettikleri...	80
Galtung Diyagonalı Penceresinden Kürt Sorunu	85

Önsöz

Cumhuriyetin ilânından bu yana Kürtlerin tarihi isyan ve terörle özdeşleşti. Son yıllarda ise ilk defa hemen her kesimden insanın desteklediği bir barış süreci başladı. Bu süreç kendi başına tarihi bir anlama sahip elbette. Yine de büyüyen umutların, atılan adımların sağlam olması ve geleceğe yöne vermesi için yaşananlar ile Kürtlerin tarihi arasında bir köprü kurulması gerek. Dahası Türkiye dışındaki etnik terör tecrübelerinden, sosyal barış projelerinden yararlanmak elzem. Bu sebeple, Kemal Burkay, Hasan Cemal, İsmail Beşikçi, Mustafa Akyol kadar Alain Touraine, Johan Galtung, Paddy Woodworth ve Gandhi'den de istifa ettik bu kitabı hazırlarken. Umuyoruz ki güncel tartışmaları ve gelişmeleri bir kenara koyarak geçmişe kısaca bir göz atmak bugünü daha anlamlı okumamızı sağlayacak.

Kürt Tarihi Üzerine (1)

Malumunuz PKK 8 Mayıs'tan itibaren sınır dışına çekileceğini ilan etti. Daha öncesinde sınır dışına çekilmenin önemli bir eşik olduğunu, ancak benzer bir durumun, bazı farklarla birlikte daha öncesinde de yaşandığını ifade etmiştik. Umarız süreç içerisinde barındırdığı handikapların etkisine maruz kalmadan sağ salim ilerler ile çözüm sürecinde önemli bir eşik aşmış oluruz.

Dediğimiz gibi her ne kadar süreç kırılğan ve handikaplarla birlikte yürüse de, aslında tarihi bir ana tanıklık ettiğimizi unutmayalım. 30 yıllık zaman diliminden toplumun tüm kesiminin bu kadar ümitlendiği bir dönem yaşandığını zannetmiyorum.

Diğer taraftan, bu süreç her ne kadar tarihi bir anlama sahip olsa da büyüyen umutların, atılan adımların sağlam olması yere basması ve geleceğe yöne vermesi için sorunun ve daha da ötesi Kürtlerin tarihine bir göz atmak gerektiğini kabul edersiniz. Bu nedenle güncel tartışmaları ve gelişmeleri bir kenara koyarak geçmişe kısaca bir göz atmanın, bugünü daha anlamlı okumamızı sağlayacağı kanaatindeyim.

Bu çerçevede elimizden geldiğince, kalemimiz yazdığı kadar bu alanda yazılmış olan kaynaklardan derlediğim bir anlamda "Kürt Tarihi'ni sizinle paylaşmak istiyorum. Tabi konu tarih olunca ve özellikle siyasi tarih olunca kaynakların çok da objektif olamayacağı malumunuz. Bu nedenle elden geldiği kadar objektif ve hakkaniyetli davranmaya çalıştım.

Diğer taraftan Kürt tarihini tek bir yazıya sığdırmak da mümkün olmayacak. Bu nedenle ilk yazıda Cumhuriyet dönemine kadar olan süreci ele almak ve ardından bir yazı dizisi halinde, ardından günümüze kadar gelmeyi amaçlıyorum.

Kürtlerin kökeni hakkında farklı görüşler ortaya sürülmekte. Bazı Türk milliyetçileri tarafından Kürtlerin aslında bir Türk boyu olduğu iddia ediliyor. Ancak bu konuyla ilgili ciddi bir akademik kaynak mevcut değil. Aynı zamanda bahse konu kaynaklarda Kürtlerin kökeni hakkında da ortak bir görüşe de yer verilmemiş.

Diğer taraftan Kürtlerin kökeni Asurlulardan Gürcülere kadar birçok farklı topluluk ve medeniyete atfedilmiş. Kökenleri hakkında çok net bilgi mevcut değil. Genel kabul gören bilgilere göre, köken olarak İranî oldukları ve Kürt topluluklarının homojen bir yapıdan uzak olduğu ve linguistik bütünlüklerinin ötesinde, etnik anlamda çok çeşitli oldukları kabul ediliyor. Aynı şekilde yapılan sistemli araştırmaların Kürt adıyla örtülen bir tabaka altında birçok eski kavmin varlığının ortaya çıkacağını iddia etmekte.

Kürtler için önemli bir dönüm noktası da İslam dinine geçmeleri. Kürtlerin İslam dinini seçmelerinin Kürt tarihinin tarihsel gelişiminde belirleyici bir rol oynadığı kabul edilir. Kürtlerin İslam dinini seçmesi ise Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin halifeliği dönemine denk gelir. Sasanî İmparatorluğu hâkimiyeti altındayken 639 ve 644 yıllarında Arapların bölgeye ulaşması neticesinde Müslüman olmuşlar.

Rus oryantalist ve Kürdolog Bazil Nikitin, Kürtlerin İslâm'ı seçmesinden sonraki dönemi üç ana başlığa ayırmakta. Birincisi 6-15. yüzyıllar arasını kapsayan Arap ve Moğol istilaların yaşandığı dönem. İkincisi 16. yüzyılın başından 19. yüzyıla kadar olan Kürtlerin İran ve Osmanlı devletleri içerisinde, birkaç Kürt beyliğinin var olmasıyla birlikte, devletlerarası sınırların ve egemenliklerin net olarak görüldüğü dönem. Üçüncüsü ise, 19. yüzyıldan itibaren feodal beylerin ortadan kalkması, Jön-Türk ve İran devrimlerine kadar süren dönem. Nikitin'e göre Kürt ulusal hareketinin ilk filizleri bu üçüncü dönemde ortaya çıkmaya başlamış.

Kürt ve Kürdistan terimleri ise ilk olarak Selçuklular döneminde ortaya çıkmış. 12. yüzyılda Kürtlerin yaşadığı bölge Selçuklular tarafından "Kürdistan" olarak adlandırılmış.

Selçuklu öncesi 990'da kurulan Mervanî Beyliği dönemi de Kürtlerin en parlak dönemleri olarak görülmekte. Ancak bu dönem uzun ömürlü olmamış Mervanî Beyliği 1085 yılında Büyük Selçuklular'a bağlanmış.

Bununla birlikte, yaşanan Moğol istilalarının bölgedeki sosyal ve demografik yapıda önemli değişikliklere sebep olduğu ve tarihsel süreçte önemli bir mihenk taşı olduğu kabul ediliyor. Ancak Moğol istilalarının etkileri konusunda farklı görüşler mevcut.

Bir görüşe göre, bölgedeki Kürt varlığı Moğol istilalarıyla zayıflamış. Ancak bu istilalar sadece Moğol istilasını değil, Türklerin de istilasını göstermektedir. Bu istilalar ile Kürtlerin yıllardır süregelen iç ve dış çatışmalardan büyük oranda zarar gördükleri kabul edilir.

Diğer taraftan Nikitin, Moğol istilasının o dönem içerisinde Kürtlerin tarihsel süreçteki rolünü silikleştirse de, daha sonrasında Kürtlerin kaybettiği topraklardan bazılarını aldıklarını ve hatta Bağdat'ı işgali sırasında bazı Kürt beylerinin Moğollarla işbirliği yaptığını iddia eder.

Aynı şekilde Modern Kürt Tarihi isimli kitabın yazarı David McDowall Kürtlerin Moğollara yardım da etmesine örnek olarak Sultan Ulcaytu'nun Hazar Denizi kıyısındaki Gilan Eyaleti'in ele geçirmesinde Kürtlerin de destek verdiğini iddia eder.

Mustafa Akyol ise, Moğol istilalarının hem Türkler hem de Kürtler, daha genel bir ifadeyle bölgedeki İslam medeniyeti, için yıkıcı bir süreç olduğunu kabul eder. Bununla birlikte Moğol istilası öncesi ve sonrasında yaşanan dönemlerde Türk, Kürt ve Arap toplumlarının iç içe geçmiş sosyal ve kültürel bir yapıya sahip oldukları kabul edilir.

Diğer taraftan Kürt milliyetçisi Mehrdad Izady ise, Moğol istilası ile başlayan bu sürecin Kürtler için 20. yüzyıla kadar süren bir gerileme dönemi olduğunu iddia eder.

Kürtler için tarihsel süreçte dikkat çeken bir nokta da yine dönemin güçlü devletleri arasında seçim yapma zorunluluğu yaşamış olmaları. 14. yüzyılda bölgede Safevî ve Osmanlı Devleti'nin tabiiyetine girme konusunda seçimde bulunmuşlar ve mezhep benzerliğinin de önemli derecede etkisiyle Osmanlı Devleti'nin tabiiyetine girmişler.

Bununla birlikte Nikitin, Kürtler için İslam'ın her ne kadar medenî anlamda gelişmesinde katkı sağlasa da ulus bilincinin kaybolmasına neden olduğunu iddia eder. İslam'ın kabulünden sonra İranlılar ile Türkler arasında sıkışıp kalan Kürt halkı döneme ve konjonktüre göre taraflar her iki taraf arasında gelip gitmişlerdir. Izady bu dönemde Kürtlerin varlığını ortaya koyamamasında Kürtler arasında yer alan "uğursuz anlaşamamazlığın" etkisi olduğunu ileri sürer. Bu etkinin farklı veçheleri mevcut. Aşiretlerin coğrafi dağınıklığı, aşiretlerin daha geniş bir çıkar anlayışı geliştirememeleri, disiplin ve birlik yokluğu, ortak bir Kürt bilinci bulunmayışı ve İslam'ın ulusallıktan uzaklaştırıcı etkisi şimdiye kadar Kürtlerin ulusal bir devlet kurmalarını alıkoyan sebepler.

Ancak her ne kadar Nikitin, Kürtlerin ayrı bir millet olarak tarih boyunca ulus devlet bilincine sahip olamaması konusunda eleştirilerde bulunsa da, bu tarihsel süreçte Kürtlerin Türkler ile ortak değerlere sahip olduğunu ve hatta kan bağlarına sahip olduğunu da kabul eder. Kürt milliyetçileri ve Kürt sosyalistler tarafından bir referans kaynağı olarak kabul bir ismin böyle bir tespitte bulunması da aslında dikkate değer bir unsur.

Yine Kürt tarihi üzerine bir kitabı bulunan Kemal Burkay da, Kürtlerin geri kalmışlığı 16. yüzyılda Osmanlı ve İran arasında gerçekleşen savaşlarla başladığını ve bu dönemden günümüze kadar savaşların devam etmesi nedeniyle de bu geri kalmışlığın devam ettiğini ileri sürer.

Ancak Kemal Burkay'ın aksine McDowall, 16. Yüzyılda Safevî İmparatorluğu'nun ortaya çıkması ve Osmanlı İmparatorluğu ile arasında kurulan dengenin Kürtler için istikrarlı bir siyasal yapının oluşması konusunda etkili olduğunu iddia eder.

Mustafa Akyol ise, Kürtlerin bu dönemde bir devlet kurmaktan ziyade bölgedeki güçlü devletin tabiiyetine girme konusunda tercihte bulunmalarında yaşadıkları coğrafyanın dağlık, yerleşimi yerlerinin dağınık olması nedeniyle aşiret yapılanması halinde olmalarının önemli

etkisi olduğunu belirtir. Yine aşirete dayalı olarak kurulan beyliklerin bu dönemde sürekli savaş halinde olmaları birlik içinde hareket etmelerini engellemiştir.

Kürtlerin bu dönemde Osmanlı'yı tercihlerinde önemli rol oynayan isimlerden birisi İdris Bitlisi'dir. Her ne kadar adı şimdiye kadar sadece Piyer Loti Tepesi'ne isim verilmesi konusunda gündeme gelse de İdris Bitlisi yaklaşık 20 yıl Akkoyunlu Devleti'nin hizmetinde çalışmış, dönemin önemli Kürt âlimlerinden birisi. Bitlisi, Osmanlı Devleti ile ilişkiye girmeden önce Akkoyunlu Sarayında bakanlık noktasına kadar gelmiş, ancak Akkoyunluların Safeviler tarafından ortadan kaldırılması ve Şiiliğin bu bölgede hâkim mezhep haline getirilme çalışmaları ile birlikte, bu ülkeden ayrılmak durumunda kalmış. Özellikle Şah İsmail'in Şiiliği şark beldelerinde yaymaya çalışması karşısında, bu durumu hayati bir tehdit olarak algılayan Bitlisi ve diğer Kürt beyleri, Safeviler'e karşı cephe almışlar.

İdris Bitlisi hem Kürtler tarafından hem de Osmanlı Devleti tarafından güven temin bir isim olması nedeniyle o dönem yaşanan isyanların bastırılmasında ve huzurun sağlanmasında önemli bir rol oynamış. Bu dönemde Bitlisi, Osmanlı Devleti'nden aldığı yetkiyle Kürt aşiretleri ile görüşmüştür. Görüşme neticesinde daha öncesinde Safevî İmparatoru Şah İsmail tarafından tüm yetkileri alınan Kürt liderlerine Osmanlı Devleti'nin tanınmaları şartıyla bu yetkileri tekrardan verilmiş.

İyi derecede Türkçe de bilen Bitlisi daha sonra Sultan 2. Beyazıd döneminde Osmanlı Sarayı'nda vakanüvis olarak görevlendirilmiş. İdris Bitlisi'nin öncülüğünde Kürt Beylerinin bir araya gelerek hazırladığı ve padişaha sunulan "ariza" ile Kürtler Osmanlı tebaası olmayı talep ettiklerini belirtmişler. Bu çerçevede Kürtlerin Osmanlı yönetimine girmeleri, hem Kürt bir din ve devlet adamının önderliğinde olmuş, hem de bölgedeki Kürt aşiretlerinin rızasıyla gerçekleşmiş.

Uzun yıllar Osmanlı hâkimiyetinde kalan Kürtler bu dönemde Osmanlı'nın bir yönetim birimi olarak "Diyarbakır Vilayeti" altında bulunan sancaklarda yaşamlarını sürdürmüşler. Aynı zamanda bu dönemde Kürtlere otonomi de tanınmış. Böylece Osmanlı yönetimi Kürtlere kimliklerini koruma imkânı verdiği gibi, feodal düzenin sürmesini kolaylaştıran bir hukuki düzen de sağlamıştır.

Bitlisi'nin katkılarıyla sağlanan Osmanlı Devleti ve Kürt aşiretleri arasındaki uzlaş 19. yüzyıla kadar devam etmiş. 19. yüzyıla kadar geçen süreç her ne kadar tam bir barış ortamı sağlamasa da, mevcut durumu güçler dengesini göz önüne alan, faydacı bir çözüm olarak değerlendirilir.

Bu döneme kadar yaşanan isyanların ise genellikle aşiretlerin hem devletle hem de diğer aşiretlerle egemenlik mücadeleleri neticesinde ortaya çıkan isyanlar oldukları kabul edilir. Yaşanan bu çatışmalar etnik kimlikten ziyade yaylaların kullanılması, aşiret reisliği için yaşanan çekişmeler ve bunlara benzeyen konular sebebiyle çıkmıştır.

Bu bilgiler ışığında genel olarak baktığımızda 19. yüzyıla kadar yaşanan bu süreç içerisinde Osmanlı'da kayda değer bir Kürt milliyetçiliği bulunmadığı herkesçe kabul edilir. Bu tespit bir

taftan Kürt milliyetçiliğini savunanlarca Kürt aşiretlerinin kendi aralarındaki mücadelelerin ortaya koyduğu bir “eksiklik” olarak görülür. Diğer taraftan ise bölgedeki etnik yapıların birlikteliği ve iç içe geçmişliği ve o dönemde milliyetçilik fikrine duyulan yabancılığın da etkili olduğu kabul edilir. Bu dönemde ortaya çıkan ayaklanmalar etnik kökenli değil ileriki süreçte parçalanacak olan Osmanlı devleti toprakları üzerinde aşiretlerin hâkimiyeti ele geçirme niyetiyle ortaya çıkan isyanlardır. Bunun yanında 19. yüzyılla birlikte Avrupa yakasında Sırp, Bulgar ve Yunanlılar arasında başlayan milliyetçilik hareketleri Kürt milliyetçiliğinin de doğmasına temel teşkil eder. Örnek olarak David McDowall, Kemal Burkay ve Bazil Nikitin 1880 yılında gerçekleşen Şeyh Ubeydullah isyanının milliyetçi saiklerle ortaya çıkmadığını iddia ederler. Bununla birlikte bu isyanlarda sadece Kürt değil, aynı zamanda Türkmenlerin de olduğu görülür. Burada dikkat edilmesi gereken nokta Kürt milliyetçiliğinin Avrupa yakasında başlayan milliyetçi hareketlerle değil, geç dönemde Türk milliyetçiliği ile eş zamanlı olarak başladığıdır.

20. yüzyılda ise Kürtler arasında ortaya çıkan milliyetçilik fikirlerinin oluşum ve gelişim süreci daha çok ve merkez yönetime duyulan tepki ile şekillenmiş. Elit Kürt aydınlarının ve yöneticilerinin faaliyetleri ve örgütlenme çalışmaları ile de temelleri atılmış. Genel olarak aşiret mensubu Kürtlerin tarihteki ve yeni dönemdeki isyanlarda üç unsurun kabullenilememesinin etkisi olduğu iddia edilir. Bunlar mecburi askerlik, gümrük ve vergi.

Dönemin gelişmeleri karşısında Kürt aşiret reisleri ve bölge genelinde etkin olan şeyhler, yaşanan gelişmelere tepki göstermişler. Şeyhler yaşanan gelişmelere gösterilen tepki ve devamında ortaya çıkan isyanlarda hem aşiret reisi rolü hem de şeyhliğin verdiği gücü meşrulaştırıcı etken olarak kullanmışlar. Aynı zamanda şeyhlerin aktif rol aldığı bazı önemli isyanlar ve hareketler, şark beldelerinde ve Kürtler arasında İslamiyet’in ve aşiret asabiyetinin işlevsel rolünü de bize gösterir.

Mustafa Akyol da bu dönemde çıkarılan isyanlardan çıkarılması gereken iki sonuç olduğunu söyler:

- 1) Bu isyanlar Kürt kimliğine dayalı, etnik bilince bağlı değildir. İmparatorluğun başka bölgelerinde ve aslında tüm dünyada da görüldüğü gibi feodal birer reflektir. İsyancılar daha çok devletin merkezileştirme çabalarına karşı, Kürt aşiret reislerinin birer tepkisinden öte anlam taşımamakta.
- 2) Tanzimat Reformu bölgede merkezileşmeyi başaramamış, Kürtlerin aşiret yapısını değiştirememiştir. Bölge insanı kendini yeni Osmanlı yönetimin öngördüğü vatandaşlık profiline göre değil, aşiret kimliğine göre tanımlamaya devam etmekte. Bölgede feodal yapının daha epey süre devam etmesinin temel sebebi ise, bunu kırmaya yönelik gösterilen tepki.

Kemal Burkay ise, 19. yüzyılda görülen isyanların bir ulusal bir kimliğe sahip olmadığı, bunun yerine “feodal kişiler”, diğer bir ifadeyle aşiret ya da şeyhlerin öncülüğünde gerçekleşen bir ayaklanma olduğunu kabul eder. Ancak Kemal Burkay’a göre böyle bir olgu bu isyanların gerçek nedenlerini açıklamak için yeterli değildir.

Bu dönemde yaşanan ayaklanmalarda dikkat çeken bir diğer nokta ise ayaklanmayı başlatanların Sultan ve halifeye olan bağlılıklarını dile getirmeleri. Bu ayaklanmalarda ayaklananlar genellikle sultana halife olarak bağlılıklarını açıkça dile getirmişlerdir. Yalnızca batı etkilerinin öncüsü olduğunu düşündükleri bürokratik yapıya karşı tepkilerini koymuşlardır.

Nikitin ve Burkey'in aksine McDowall, Kürt isyanlarının başarılı olamamasını aşiret yapılarının geçmişten beri zayıf olmasına bağlar. Bu durum Kürtlerin kendi aralarında koordine olamamalarına ve devlete karşı verilen silahlı mücadelenin zayıf kalmasına neden olmuştur. Ancak McDowall tüm bunlardan daha önemli etkenin Kürt aşiretlerinin devletin yaptığı teklifleri kabul etmeleri ve devletle uzlaşmalarının isyanların başarısız olmasında etkili olduğunu ifade eder.

Kısacası, Tanzimat döneminde başlayan reform hareketleri bu dönemde yaşanan isyanların temel sebebinin teşkil eder. Buna rağmen yapılan reformlar Kürt aşiretleri feodal düzensizlikten modern bir yönetime taşıma konusunda başarılı olamamıştır. Bu nedenle, Osmanlı döneminde etnik kimlik kaynaklı yaşanan bir Kürt sorunu yoktur.

Kürt milliyetçisi hareketlerin ilk çıkış dönemi ise 20. yüzyılın başlarına rastlamakta. Bu dönemin somut bir gelişmesi olarak Kürt entelektüeller ve yine milliyetçi Kürtler arasında öncülük rolü üstlenen Bedirhan ailesinin de desteği ile 1897 yılında Kürdistan isimli gazetenin çıkarılması gösterilebilir.

Kürdistan gazetesinde yer alan yazılar ile ilgili olarak ise Kemal Burkey, bu yazıların ağırlıklı olarak yurtseverlik vurgusunu yaptığını ileri sürer. Hatta bu yazılarda Kürtlerin Türk yönetiminden kurtulması konusu açık bir şekilde dile getirilir. Ancak aynı zamanda Osmanlılık vurgusu da yapılmaktadır. Mesela, Osmanlı devletinden bahsederken "devletimiz", imparatorluktan bahsederken "ülkemiz" ifadelerine yer verilir. Osmanlı Devleti tarafından kaybedilen topraklar üzüntüyle karşılanmıştır.

Yine bir diğer yayın organı olarak Kürdistan gazetesi ile aynı dönemde Şeyh Abdülkadir tarafından 1908 yılında Hetav-i Kurd (Kürt Güneşi) gazetesi çıkarılmış. Ayrıca 1910 yılında da bir grup Kürt öğrenci ve hukukçu tarafından Heviya Kurd (Kürt Umudu) isimli bir dernek kurulmuş ve bu dernek çatısı altında Roj-i Kurd (Kürt Günü) isimli aylık bir dergi çıkartılmış.

Kürt örgütlenmelerinin ilk ortaya çıkışı ise Osmanlı'da 2. Meşrutiyet'in ilanı sonrasına tekabül eder. Bu dönem içerisinde Bedirhan ailesinin ve Osmanlı ordusunda üst rütbelere ulaşmış olan Süleymaniyeli Kürt Şerif Paşa'nın öncülüğüyle Kürdistan Teali Cemiyeti kurulmuş. Bu hareket ilk başlarda kültürel bir milliyetçiliği amaçlarken daha sonraları siyasi milliyetçiliğe yönelmiş. Fakat bu hareket Kürt halkı içerisinde çok fazla destek bulmamış, hatta tepkiyle karşılanmış.

Bu örgütlenmelerden bir diğer dikkat çekenini ise Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti. Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti 2. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yurtdışından geri gelen Kürtler tarafından kurulmuş. Örgütün amacı nizamnamesinden şöyle açıklanmış:

“İslamiyet’in ulu hükümlerine uygun ve ulusun mutluluğu ile vatanın güvenliğini güvence altına alan Kanun-i Esasi’nin kural ve faydalarını bu gerçeklere vakıf olmayan bir takım Kürtlere anlatmak ve Osmanlılık yüce sıfatını her zaman korumakla birlikte din ve milletin başlıca ilerleme ve yaşama nedeni olan meşrutiyet sistemini koruyup ilerlettikçe yüce hilafet ve saltanat makamına Kürtlerin bağlılıklarını arttırmak; vatandaşları olan Ermeni, Nesturi ve diğer Osmanlı halkları ile iyi geçinmek ve ilişkilerini daha da geliştirmek ve kabile ve aşiretleri arasındaki düşmanlıkları ve çekişmeleri gidermek ve tümünün birden meşru bir merkez çerçevesinde ilerleme ve gelişme koşullarını yaratmak ve eğitim, sanayi ticaret ve tarımı yaratmak ve düzenlemek...”

Kemal Burkay, bu dönemde kurulan bu yapılanmaların Kürt ulusal hareketinin başlamasında önemli bir yeri olduğunu kabul eder. Ancak nizamnamede yer alan Halifelige ve Osmanlılığa bağlılık fikirlerinin derneğin meşrutiyet kazanması amacıyla konduğunu iddia eder. Ancak David McDowall, Hilafetin Türkler ve Kürtler arasında önemli bir bağ olduğunu, hilafetin kaldırılmasının Kürtler arasında etnik milliyetçilerin ortaya çıkmasını ve Türkler ile Kürtler arasındaki bağın azalmasına neden olduğunu ileri sürer. Abdülmelik Fırat da, hilafetin kaldırılmasıyla Kürtler için Türkiye Cumhuriyeti’nde kalmanın hiçbir anlamı kalmadığını ifade eder.

Diğer taraftan yine Kemal Burkay tarafından o dönemde kurulan derneklere verilen örneklerde hemen hemen büyük bir çoğunluğunun halifelik ve Osmanlılık vurgusu yaptığı da dikkat çekmekte.

1920’li yılların başına gelindiğinde ise Türkiye için hala kayda değer bir Kürt sorunu bulunmamakta. Hatta Mustafa Akyol’a göre Kürtler, Türkiye’nin bölünmez bütünlüğünün inanmış destekçileri olarak, Türklerle omuz omuza, işgalcilere karşı savaşıyorlar.

Bu durumun iki sebebi mevcut. Birincisi bu dönemde Türkler ve Kürtler arasındaki ortak kimliğe değer verilmiş olması. İkincisi ise Kürtlerin varlığının tanınıp onlara saygı gösterilmesi.

Cumhuriyetin kurulması dönemine kadar Kürt tarihi kısaca bu şekilde. Bu dönemden sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Kürtlerin ilişkisinin başladığı ve günümüzde yaşanan Kürt sorununun temelini atıldığı dönemler gelmekte. Bu dönemde yeni bir ulus meydana getirme çabaları, yaşanan isyanların yeni kurulan devlette oluşturduğu travmalar ve devletin Kürtlere yaklaşımının meydana getirdiği travmalar ile şekillenen bir süreç ile karşılaşıyoruz.

Bu dönemi de yeni bir çalışmada ele alacağız.

Yararlanılan Kaynaklar:

- Akyol, Mustafa, (2006), *Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek*, İstanbul: Doğan Yayınları.
- Beşikçi, İsmail, (1991), *Hayali Kürdistan'ın Dirilişi*, İstanbul: Aram Yayınları.
- Burkay, Kemal, (1992), *Kürtler ve Kürdistan*, İstanbul: Deng Yayınları.
- Cemal, Hasan, (2007), *Kürtler*, İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Demirel, Emin, (2005), *Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar*, İstanbul: IQ Yayınları.
- Göktaş, Hıdır, (1991), *Kürtler-1*, İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Hilmi, Refik, (1995), *Anılar-Şeyh Mahmud Berzenci Hareketi*, İstanbul: Nüjen Yayınları.
- Jwaideh, Wadie, (1999), *Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi: Kökenleri ve Gelişimi*, Alper Duman ve İsmail Çekem (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kirişçi, Kemal ve Winrow, Gareth (2000). *Kürt Sorunu, Kökeni ve Gelişimi*, Ahmet Fethi (çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kutlay, Naci, (2006), *Kürtlerde Değişim ve Milliyetçilik*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Lagueur, Walter, (2001), *History of Terrorism*, New Jersey: Transaction Publishers.
- Limbert, John, (1968), *The Origins and Appearance of the Kurds in Pre-Islamic Iran, Iranian Studies*, 1(2), ss.17-21
- Marcus, Aliza, (2010), *Kan ve İnanç: PKK ve Kürt Hareketi*, Ayten Alkan (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- McDowall, David, (2004), *Modern Kürt Tarihi*, Neşenur Domaniç (çev.), İstanbul: Doruk Yayınları.
- Nikitin, Bazil, (1994), *Kürtler Sosyolojik ve Tarihi İnceleme*, Hüseyin Demirhan ve Cemal Süreyya (çev.), İstanbul: Deng Yayınları.
- Yiner, Abdulnasır, (2007), "İdris-i Bitlisi", *Köprü Dergisi*, Bahar, ss. 98.
- Zeki Bey, M. Emin, (2005), *Kürd ve Kürdistan Ünlüleri (Meşahire Kurd ü Kurdistan)*, M. Baban, M. Yağmur ve S. Kutlay (çev.), Ankara: Özge Yayınları.

Kürt Tarihi Üzerine (2)

İlk bölümde Kürt tarihinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu döneme kadar olan seyrini ele almıştık. Bu yazıda ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönemden PKK terör örgütünün kurulması ve 1995 yılına kadar yaşanan süreci ele almaya çalışacağız. Yer yer terör örgütünün kongre kararları gibi ayrıntılara da değineceğiz. Mevcut süreci daha iyi anlamak ve yorumlayabilmek için bu ayrıntıların faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sadece bir devletin inşası değil, aynı zamanda bir ulusun inşası anlamı taşır. Bu ulus inşasında o dönem içerisinde Osmanlı'dan geriye bu topraklarda kalan Türkler ve Kürtler asli unsurlar olarak ön plana çıkar. Ancak o dönem için etnisitiye dayalı ulus devlet modelinin sahip olduğu siyasal popülerite ile birlikte ulusun inşası için gerçekleşen "devrimler" tam amacına ulaşamaz ve ulus devlet projesi akim kalır. He ne kadar bu konuda bir kabul edilemezlik var olsa da, aslında şu an itibariyle halen bu konuları tartışıyor olmamız bu durumu tescil eder.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından yaşanan Şeyh Sait İsyanı bu tarihsel süreçte yaşanan önemli bir dönüm noktasıdır. Kürt meselesiyle ilgili genel değerlendirmelerde Şeyh Sait İsyanı'nın Cumhuriyet'in Kürt siyaseti üzerinde bir milat olduğu kabul edilir. Bu konuda yapılan tartışmaları iki alanda toplamak mümkün. Birinci teze göre, devletin Kürt siyasetinin değişmesinin temel sebeplerinden birisi Şeyh Sait İsyanı'dır. Bu isyan neticesinde devletin Doğu siyaseti radikal bir biçimde değişmiş ve yakın zamana kadar devam eden güvenlikçi perspektif meydana gelmiştir. İkinci teze göre ise, tam tersine, devletin Kürt siyasetine

bakışında değişiklik yaşanması nedeniyle Şeyh Sait isyanı meydana gelmiştir. Lozan'da Türklerle birlikte yaşamayı ilan eden Kürtlerin, 1924 Anayasası'nın meydana getirdiği yeni düzenden ve özellikle Halifeliğin kaldırılmasından rahatsız oldukları ve bu rahatsızlık sonucunda Şeyh Sait İsyanı'nı çıkardıkları öne sürülür.

He ne olursa olsun Şeyh Sait isyanının yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için ağır bir travmaya neden olduğu kabul edilen bir gerçek. Bu isyan hareketine genel olarak bakıldığında din ve aşiret asabiyetinin oluşturduğu kolektivite, Kürt seçkin sınıfı içerisinde yükselen değer olan etnik milliyetçilik, yeni Türkiye'nin hızla hayata geçirdiği devrimler ve bölgesel güçlerin amaçsal hedefleri temel parametreler olarak görülmekte.

Andrew Mango'ya göre ise, Şeyh Said İsyanı'nın üç sebebi var. Bunlar gelişmekte olan Kürt milliyetçiliği, aşiretlerin merkezi hükümete karşı çıkmak istemesi ve aşiretler arası rekabet.

Diğer taraftan Osmanlı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan ve parçalanmasına neden olan milliyetçilik akımının tekrardan Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde çıkacağı korkusunu da göz ardı etmemek gerekir. Bu nedenle mevcut ulus-devlet yapısı içerisinde Kürt kimliğine şüpheli bir yaklaşım sergilenmiştir.

Şeyh Said İsyanı 1925 yılı Şubat ayı içerisinde Bingöl'de başlar. Bu isyana yaklaşık 7000 silahlı insan katılmış, sonrasında 30000 civarlarına ulaşmıştır. İsyanın temel sebebi ise Hilafetin kaldırılmasıdır. Ancak isyana siyasi Kürt milliyetçiliğinin benimseyen ve 1921 ile 1924 yılları arasında kurulmuş olan Azadî örgütünün de katılması, isyan sebebinin sadece hilafetin kaldırılması olmadığını göstermekte. Benzer şekilde bu isyan hareketinin öncelikli olarak Şeyh Sait'in kontrolü dışında bir merkezden başlatılan bir hareket olduğunun kabul edilmesi, isyanın sebepleri içindeki etnik vurguyu da göstermekte.

Bazil Nikitin'e göre ise, 1925 yılında Şeyh Sait İsyanı'nın Musul sorununun tartışıldığı döneme denk gelmesi bir "rastlantı"dır. Ayrıca Şeyh Sait İsyanı ile Kürtlerin Lozan Antlaşması'nda ifade edilen "Müslüman azınlıkların Türk rejimi altında kaderlerinden memnun olduğu" yönündeki tezinin yalanlandığını iddia eder.

Bunun yanında Mustafa Akyol'a göre, Şeyh Said İsyanı'na genel olarak bakıldığında Kürtlerin az bir kısmı destek vermiştir. İsyanı destekleyen yerel liderler çoğunlukla kırsal alanda etkili olmuşlardır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere bu isyan sonraki süreçte devletin Kürtlere bakış açısında önemli bir ekten olmuştur.

İlerleyen süreçte ortaya çıkan Kürt milliyetçisi hareketler geçmiş dönemde yaşanan hareketlere göre daha seküler bir yapıya bürünür. Bunun yanında kullandıkları retorikler Türk milliyetçiliği ile de benzerlikler taşır. Mesela Cemşid Bender ve Mehrdad İzady gibi Kürt milliyetçisi teorisyenler Türkiye Cumhuriyet tarafından 1930'lu yıllarda kullanılan tarih tezine benzer tezler ileri sürerler.

Aynı zamanda bu dönemde Kürtler arasında saygınlık ve sözleri dinlenen din âlimleri kendi iç dünyalarına çekilirler. 1930'lu yılların sonlarına doğru bölgede yerel isyanların sona ermesi

ile birlikte, Kürt milliyetçiliği de pratik alandan uzaklaşmış, daha çok entelektüel alanda yeni bir döneme geçiş yapmıştır. Bu süreç içerisinde din ve milliyetçilik bir çeşit yeraltı dönemi yaşarlar. Hasan Cemal ise 1925 yılından sonra izlenen siyasette ise Kürtler ve Kürt dili yok sayıldığını söyler. Bu dönemde Kürtlerin temel hak ve özgürlükleri sağlanmamıştır.

Demokrat Parti döneminden sonra ise Türkiye’de Kürt milliyetçiliğinin tırmandırılmasında Kuzey Irak’ta bulunan ve Kürtler üzerinde nüfus sahibi olan Molla Mustafa Barzani’nin de katkıları olduğu ileri sürülür. Bu dönemde Molla Mustafa Barzani Irak, Türkiye ve Suriye’deki Kürtlerin “ulusal bir kongre toplaması” yönünde çalışmalar yapmış. Ayrıca Türkiye’nin Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin sosyo-ekonomik ve coğrafi yönden geri kalmış olması Kürt milliyetçiliğinin canlandırılması çabalarının daha da hızlı gelişmesine katkı sunmuş.

Türkiye’nin çok partili hayata geçişi ile birlikte sosyal ve siyasal alanda yeni bir dönem başladı. Bu dönem içerisinde şark bölgelerinin ve Kürtlerin varlığı önem kazanmaya başlamış, siyasal temsiliyet noktasında Kürtlerin sosyal, siyasal ve ekonomik sorunları yavaş yavaş gün yüzüne çıkmaya başladı. Özellikle 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren gerek dünyada gerekse Türkiye’de hızla artan sosyalist fikirler ve bu fikirlerin siyasal alanda temsiliyetini sürdüren Türkiye İşçi Partisi, Kürt sorununu ülke gündeminde tartışmaya açtı. Bu tartışma uzun bir süredir sessizlik döneminde olan Kürt milliyetçiliğinin yeniden doğuşunun Türkiye’deki işaret fişeği olarak değerlendirilir. Bu dönem içerisinde kurulan ve Kürt milliyetçi hareketinin gelişmesini sağlayan Devrimci Doğu Kültür Ocakları da yine Türkiye İşçi Partisi ve Marksist Fikir Kulüpleri Federasyonu içindeki “Doğulular Grubu” tarafından 1969 yılında Mayıs ayında kurulmuştur.

DDKO’nun üniversitelerde okuyan Kürt gençler üzerinde önemli etkileri olmuş. İsmail Beşikçi’ye göre DDKO, Kürt toplumunun özellikle, öğrenci ve esnaf kesimlerinde etkilidir. İleriki aşamada bu dernek faaliyetlerini Güneydoğu ve Doğu Anadolu şehirlerinde de sürdürmüştü. Ardından köylü kesim üzerinde de etkisini göstermeye başlamış. Kürtler üzerinde etkisini göstermeye başlayan DDKO ve bağlı dernekler Doğu illerinde ses getiren mitingler düzenlemişler. Ancak yaşanan 1971 muhtırası ve birçok dernek üyesinin tutuklanması DDKO’nun bir dernek faaliyetinden daha öteye geçmesini engellemiştir. İsmail Beşikçi’ye göre ise, bu mitinglere karşı askeri birlikler tarafından Doğu ve Güneydoğu’da çok yönlü operasyonlar yapılmış, bu operasyonlarda yaşanan olayların ve acı hatıraların Kürtler üzerinde toplumsal bir tramvaya neden olmuştur. Bununla beraber yaşanan gelişmeler, PKK’nın kuruluşu ve sonradan kurulacak olan Devrimci Doğu Kültür Dernekleri’nin (DDKD) oluşturduğu Sosyalist Kürt Milliyetçiliğinin zeminini meydana getirmiş.

PKK terör örgütünün kurucusu olan Abdullah ÖCALAN da bu dönem içerisinde DDKO’da faaliyet göstermiş. 1970’li yıllarda ise Abdullah ÖCALAN’ın önderliğinde Ankara’da Marksist-Leninist örgütlerden kopan bir grup tarafından ayrı bir yapılanma içine girilerek PKK terör örgütünün temelleri atılmış.

Öcalan bir taraftan PKK terör örgütünü kurarken diğer taraftan benzer amaç çerçevesinde faaliyet gösteren diğer örgütleri de kendisine rakip olarak algılamış. KAWA, Özgürlük Yolu,

DDKD ve TKDP diğer yapıları “işbirlikçi” ya da “revizyonist” olarak suçlamış ve reddetmiş. Öcalan’a göre bu gruplar “Kürt ulusal hareketi için yüz karası; önderleri de kapitalist güçlere ya da Çin, Sovyetler Birliği, ABD ya da Türkiye’nin taleplerin teslim olmuş hainler”dir.

Ardından Öcalan 1977’de “Kürdistan Devrimi’nin Yolu” adlı bir bildiri yayınlayarak siyasi bir örgütün gerekliliğinden bahsetmiş ve 27 Kasım 1978 tarihinde Diyarbakır’ın Lice ilçesinde PKK terör örgütünü kurmuş. Bununla birlikte PKK’nın teorik ve pratik altyapısının oluşturulduğu ve somut olarak kurulmasından önceki dönemde de başta Öcalan olmak üzere örgütün kurucuları tarafından toplantılar düzenlenmiş. Ankara’da 1973 yılında Çubuk Barajı, 1974 yılında Tuzluca, 1976 yılında Dikmen ve 1977 Ankara Mimarlar ve Mühendisler Odası’nda gerçekleştirilen toplantılar bu teorik ve pratik altyapının tartışıldığı toplantılardır.

Lice’de yapılan bu toplantı ise örgütün 1. Kongresi kabul edilmiş ve şu kararlar alınmıştır:

1. Planlı hazırlık döneminin başlatılması,
2. Kadro azlığı, eğitimsizlik ve yetersizliklerin giderilmesi,
3. Yanlış tutum sonucu halkın örgütüne karşı tavır almasının engellenmesi,
4. Dış bağlantı ve ilişkilerinin giderilme çalışmaları.

PKK filizlenme, kuruluş ve gelişme süreci içerisinde silahlı şiddeti yöntem olarak benimserken, ideolojik tabanda Marksist-Leninist fikirleri temel doktrin ve prensip olarak kabul etmiştir. Öcalan (1994: 78) bu ideolojinin örgüt için temel prensip olduğunu şu ifadelerle açıklar:

“PKK, Marksizm-Leninizm geleneğine uygun bir gelişme yaşamıştır. Bundan sonrası açık ki etle tırnak gibi birbirinden ayrılmayan bu miras üzerine şekillenecektir.”

PKK’nın Marksist-Leninist perspektife sahip olduğunu ise Öcalan’ın şu ifadelerinden anlamak da mümkün:

“Lenin 1900’de ne ise ben de 21. yüzyıl sosyalizmini temsil ediyorum, reel sosyalizmle savaşarak, emperyalizmle savaşarak yeni sosyalizmi inşa ediyorum.”

Yine Öcalan kendisinin “Kürt halkının mücadelesini Kürt olduğu için değil, sosyalist olduğu için başlattığını” söyler.

PKK terör örgütünün ideolojisi sadece Marksizm-Leninizm’den değil Maoculuktan da etkilenmiş. PKK’yı daha sonra diğer sol yapılardan ayıran en önemli özelliği de sahip olduğu Maocu etken. Maoculuk, devleti silah yoluyla yıkmayı hedefleyen Marksizm-Leninizm’e “gerilla savaşı”, “etnik milliyetçilik” ve “köylü devrimi” kavramlarını ekleyen bir formüldür.

PKK’nın kuruluş döneminde terör örgütü ilk olarak silahlı eylemlerine başlayana kadar altyapı hazırlıklarını yapmış. Kurulduğu ilk yıllarda ideolojisini geliştirmeye ve öncü kadrosunu eğitmeye çalışmış. Bu dönemde örgütü maddi kaynak sağlanması için de soygunlar yapılmasına, aynı zamanda gazeteci ve güvenlik güçlerine yönelik eylemlere düzenlenmesine

karar vermiş. Bölgede terör örgütünün hâkimiyetini kurmak amacıyla gerilla taktiğini benimsemiş.

İdeolojisini geliştirme aşamasında bulunan terör örgütü bu dönemde Kürdistan Devrimi ve PKK'nın üç ilkesi olduğunu ifade eder. Bu ilkeler şu şekildedir:

- “Kürt halkı onursuz bir şekilde yaşamaktadır. Kürt halkı kendi kendine ihaneti sağlanmış bir halktır. Kürt halkı düşürülmüştür.
- Halkımızın yaşantısından, çağ dışı yaşam koşullarını normal yaşamaymış gibi telakki etmesinden, halkımızın köleliğinden, keyfi onur kırıcı dayatmalara boyun eğmesinden utanç duyuyoruz.
- Bu durumu muhakkak değiştireceğiz. Kürt halkı da dünyadaki öteki uluslar gibi eşit ve onurlu bir şekilde yaşayacaktır.”

PKK, kuruluş ve gelişme süreci içerisinde, kısa vadede amaçlarına önemli ölçüde ulaşmakla birlikte orta ve uzun vadede politik ajandası olan halk ayaklanmasını hayata geçirememiş. Bu durum PKK ve toplumun yaşadığı değer çatışmasının bir sonucu olarak görülebilir.

Mart 1980 tarihinde ise PKK ilk yayın organını faaliyete sokmuş. “PKK Bülteni” adı verilen teksir edilerek dağıtılan bu ilk yayın organı propaganda amaçlı kullanılmış.

12 Eylül 1980 askeri darbesi gerçekleşmeden kısa süre önce Öcalan Türkiye’de faaliyet gösteren terör örgütü militanlarına sınır dışına çıkmaları talimatını vermiştir. Bu dönemde yaklaşık 250 civarında militanı olduğu tahmin edilen terör örgütünün yaklaşık 60-70 militanının Lübnan’da bulunan El-Fetih’e ait kamplara geçmişler. 12 Eylül 1980 askeri darbesinde ise terör örgütünü eylemlerine katıldığı gerekçesi ile yaklaşık 1800 kişi yakalanmış ve hüküm giymiş. 12 Eylül darbesi sonrasında oluşan baskı ortamında siyasi faaliyetlerin durma noktasına gelmesi PKK terör örgütünün de sona erdiği şeklinde algılanmasına neden olmuş.

15-25 Temmuz 1981 tarihleri arasında ise PKK “1. Konferansı”nı gerçekleştirmiş. Buna göre, “Özellikle coğrafi koşulların, siyasi temelin, askeri araç ve gereçlerin, örgütlenmenin uygun olduğu alanlarda gerilla mücadelesi gündeme gelecek ve bu mücadele Kürdistan’da önemli roller oynayacaktır.” Bu kongreye göre “gerilla savaşı”nın bir halk ayaklanmasına dönüştürülmesi hedeflenecektir.

20-25 Ağustos 1982 tarihlerinde Lübnan’da bulunan Bekaa Kampı’nda PKK 2. Kongresi’ni gerçekleştirir. Bu Kongre’de alınan en önemli karar “silahlı direniş” hareketinin başlatılmasıdır. Bu konuda hazırlıkların yapılması, Türkiye’de seçilen bölgelere ilk “vurucu timler” gönderilmesi planlanmıştır. Bu maksatla da Irak kuzeyindeki barınma yerleri ve imkânlarının araştırılması yönünde çalışmalar başlatılır.

1984 yılına kadar yapılanma sürecini yaşayan örgüt ilk eylemini 15 Ağustos 1984 tarihinde Hakkâri’nin Şemdinli ve Siirt’in Eruh ilçelerine baskın düzenleyerek gerçekleştirir. PKK tarafından yapılan bu baskınlarla hem devleti zor durumda bırakıp siyasi tavizler koparmak, hem de yurtiçinde ve yurtdışında dikkati üzerlerine çekmeyi amaçlarlar.

Örgütün bu tarihten 2005 yılına kadar olan tarihsel günümüze kadar olan tarihsel süreci İhsan BAL şu şekilde tasnif eder:

- 1984-89 arası “yoğun terör”
- 1989-95 arası gerilla aşamasına geçme çabası,
- 1995-1999 arası büyük kentleri de kapsayacak şekilde tekrar yoğun terör,
- 1999-2005 arası ise farklı kombinasyonları eş zamanlı içeren, “terör, pasif itaatsizlik ve siyasallaşma” süreci.

“Yoğun terör” olarak nitelendirilen bu ilk dönemde PKK eylemlerini özellikle Kürtlere yönelik gerçekleştirir. PKK tarafından gerçekleştirilen ilk eylemlerin hak ve özgürlüklerini “savunduğu” Kürt vatandaşlarına yönelik yapmasının temel nedeni kendi varlığını kabul ettirmek ve Öcalan’ın ifadesiyle “zorun rolünü” uygulamaya koymak istemesidir.

Eylemlerin Kürtlere yönelik yapılması ilk başta örgüt ile çelişkili görülebilir. Ancak örgüt bu eylemlerle Kürtler ve devlet arasında iletişimi kesmek ve baskı ile kendi tarafına çekmeyi amaçlar. Bu yaklaşımı Öcalan, o yıllarda yalın bir şekilde ifade eder:

“Kürtler zorun gücünden anlar, onlarla fikri tartışmalarla bir sonuca ulaşmak olanaksızdır.”

Terör örgütü, 25-30 Ekim 1986’da yılında yapılan örgütün 3. Kongre’sinde aldığı kararla, gerilla düzeyinden “ordu” düzeyine geçer. Daha önce Halkın Kurtuluş Birlikleri (ARK) diye bilinen birimler lağvedilerek, yerlerine Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu (ARGK) kurulmuştur. Bu değişiklikteki amaç ARK gibi küçük birimler yerine, ARGK gibi çok daha kalabalık gruplarla eylem yapılmasıdır. Ayrıca terör örgütü bu eylemlerini ağırlıklı olarak bölgedeki Kürt sivilere yönelik gerçekleştirir.

Ayrıca bu dönemde siyasal alan çalışmaları yürütmek üzere Eniya Rizgariya Netewa Kurdistan (ERNK: Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) kurulur. ERNK, PKK terör örgütünün siyasal eylemlerini düzenlemekle, mitingler ve basın toplantıları yapmakla, örgüt militanlarının eğitimi için lojistik destek sağlamakla ve örgütün finans işini organize etmekle yükümlüdür.

Siyasal alanda yapılan çalışmalar çerçevesinde 1987 genel seçimlerinde Kürt siyasal hareketindekilerin bir bölümü Sosyal Demokrat Halkçı Parti’yi (SDHP) desteklerler. Bu seçimde Ahmet Türk Mardin’den milletvekili seçilir. Ancak bu tarihlerde Paris’te düzenlenen “Kürt Konferansı”na katılmaları nedeniyle partiden ihraç edilirler. Aynı dönem içerisinde şehir faaliyetlerine ağırlık veren terör örgütü tarafından, siyasal alanda da mücadelesini sürdürme adına 7 Haziran 1990’da Halkın Emek Partisini (HEP) kurulur. HEP, seçim öncesi ortaklık kurduğu Sosyalist Halkçı Parti (SHP)’si içerisinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne girer.

26-31 Aralık 1990 tarihleri arasında ise terör örgütü tarafından Irak’ın kuzeyindeki Haftanin bölgesinde, Abdullah ÖCALAN’ın katılmadığı 4. Kongre yapılır. Bu kongrede alınan kararlar arasında en dikkat çeken kitlesel faaliyetlerin dayanışmalarla yaygınlaştırılması, parça parça “kurtarılmış alanlar” oluşturulmasıdır.

Bu çerçevede terör örgütü 1989-95 yılları arasında ise örgüt gerilla aşamasına geçme çabasına girmiştir. Bu dönemde daha önce baskı ve cebir uygulanan Kürtlere yönelik daha ilimli yaklaşarak taban kazanmayı amaçlarlar. Ayrıca gerilla olmanın da önemli bir unsuru olarak “kurtarılmış alanlar” oluşturma gayretine ve belirli bir toprak parçası üzerinde faaliyet göstermeye de yine bu dönemde başlarlar. Ancak bu dönemde yaşanan yoğun çatışma süreci ve yapılan askeri operasyonlar sonucunda PKK başarısız olur.

Bu dönem içerisinde en dikkat çeken gelişmelerden birisi de Ekim 1992 tarihinde terör örgütünün Irak’ın kuzeyinde bulunan kamplarına yönelik olarak düzenlenen kara harekâtı. Bu kara harekâtı, terör örgütüne yönelik o güne kadar gerçekleştirilen en kapsamlı kara harekâtı olmuştur.

Daha öncesinde Başbakanlık görevini sürdüren Turgut ÖZAL’ın Cumhurbaşkanı olduktan sonra sorunun çözümü adına 1992 yılı sonbaharında bazı Kürt asıllı milletvekilleriyle yaptığı bir görüşmede, “silahların susması halinde bazı projelerle sorunu çözme yolunda girişimlerde bulunacağını” ima eder. Yine Özal, Irak Kürt liderlerinden Celal Talabani’yle yaptığı görüşmede “ateşkese gitmekte yarar olduğunu” belirtir. Devam eden süreçte Celal Talabani PKK terör örgütü lideri Abdullah ÖCALAN ile görüşme yapar ve terör örgütü tarafından Mart 1993 ortasında, Nevruz’dan bir gün önce başlayacak şekilde 25 günlük bir “ateşkes” ilan edilir.

Ancak Cumhurbaşkanı Turgut ÖZAL’ın hayatını kaybetmesinin ardından güvenlik güçleri 19 Mayıs 1993’te Diyarbakır ili Kulp ilçesi yakınlarındaki PKK militanlarından 12 kişiyi öldürür. Ardından Bingöl’den Elazığ’a intikal eden 35 silahsız erden 33’ü PKK tarafından kurşuna dizilerek şehit edilir. Bu gelişmelerin neticesinde ateşkes 8 Haziran 1993’te kaldırılır.

Yaşanan bu ateşkes sürecinde daha öncesinde siyasi faaliyetlerine son verilen Halkın Emek Partisi (HEP) yerine Demokrasi ve Değişim Partisi (DEP) kurma çalışmaları yürütülür. Ancak bu partinin de PKK terör örgütü ile ilişkilerinin belgelerle tespit edilmesi sonrasında bu parti de kapatılır.

5-15 Mart 1994 tarihleri arasında ise Suriye topraklarında PKK terör örgütünün 3. Konferansı yapılır. Öcalan yönetimindeki konferansta alınan en önemli karar ise silahlı eylemlerin daha da tırmandırılması ve yaygınlaştırılmasıdır. Ayrıca bu konferansta bazı “cephe komutanlıkları”nın kurulması ve metropoller ve turizm alanlarında eylemlerin gerçekleştirilmesi yönünde kararlar alınır.

Yine aynı dönem içerisinde DEP’li milletvekilleri yargılanır, Aralık 1994 itibariyle sekiz vekil 15 yıla varan değişik hapis cezalarına çarptırılırlar. Alınan bu karar Batılı devletler tarafından tepkiyle karşılanır ve Türkiye’ye yönelik silah alım ihalelerinin durdurulması, “Gümrük Birliği” anlaşmasının ertelenmesi gibi yaptırımların uygulanmasına yol açar. Karar sonrası Avrupa ülkelerine giden DEP’li milletvekilleri tarafından sürgünde bir “parlamento” açılması kararlaştırılır. Nisan 1995’te “Sürgünde Kürt Parlamentosu”, çoğu PKK’yla ilişkili dernekler ve PKK’nın ERNK siyasi kanadından gelen 65 üye ile Lahey (Hollanda)’da açılır. Batılı devletler

tarafından da olumlu karşılanan bu yapılanma PKK terör örgütünün siyasi propaganda aracı olarak faaliyet yürütür.

1995 yılına gelindiğinde ise PKK terör örgütü, 1995 yılındaki “5. Kongre”de bayrağındaki orak-çekiç işaretini çıkarmak mecburiyetinde kalır. Bu kararın alınmasında Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Marksist-Leninist rejimi simgeleyen rejimler ya da temsilcilerinin sona ermesinin etkili olduğu kabul edilir. Ayrıca aynı kongrede PKK’da başkanlık ve yardımcılık şeklinde yeni bir yapılanmaya gidilir. Bu şekilde terör örgütü “eyaletler” şeklinde alanlara ayrılır. Bir diğer önemli karar ise “dış destek” sağlanması konusundadır. Alınan kararlara göre terör örgütüne yardım koşuluyla “her devlet, grup veya kişi ile” ittifak kurulabileceği kararlaştırılır. Böylelikle uluslararası arenada “taraf” kazanılması amaçlanmıştır. Bu kararın alınmasında “sürgünde Kürt Parlamentosu”nun Batılı ülkeler tarafından olumlu karşılanması ortaya koyduğu cesaret sayesinde olduğu değerlendirilebilir.

Bir sonraki bölümde ise 1995 yılından itibaren günümüze kadar olan süreci ele alacağız...

Kürt Tarihi Üzerine (3)

Kürt Tarihi üzerine hazırlamış olduğumuz yazı dizisinin son bölümüne geldik. Burada da PKK'nın 1995 yılından itibaren yoğun terör eylemleri ile başlayan süreçten günümüze kadar yaşanan gelişmeleri ele almaya çalışacağız.

Daha öncesinde yaptığımız sınıflandırma üzerinden devam edersek, 1995-99 yıllarını kapsayan dönemde de terör örgütünün yoğun terör eylemleri ile karşılaşyoruz. Bu dönem aslında gerilla aşamasının başarısız olmasının bir sonucu. 1991-1994 dönemindeki faaliyetleri ile karşılaştırıldığında, PKK'nın 1995'teki terör eylemleri önemli ölçüde azalır. Resmi istatistiklere göre, PKK'nın 1993'te 4.063, 1994'te 4.012 olan saldırı sayısı 1995'te 2.059'a düşmüştür. Bu dönemde de örgüt kırsal alandan daha çok şehirlere yönelir. Bu stratejinin temeli, terör eylemlerinin Türkiye'nin batıdaki kentlerine taşınmasıdır. Batıdaki kentlerde gerçekleştirilecek olan yoğun terör eylemleri Türk milliyetçiliğini radikalleştirecektir. Dolayısıyla, Kürtler adına eylem yaptığı iddiasıyla olayları üstlenen PKK, Türk milliyetçiliğinin tepkisini Kürtler üzerine çekecektir. Kızgınlık, öfke ve nefret üzerine inşa edilecek ötekileştirme projesi Kürtleri yalnızlığa itecek ve ötekileştirilen Kürtler ise PKK yanında saf tutacaklardır. Ancak toplumun sahip olduğu tarihsel geçmiş ve kültürel birliktelik ve aynı zamanda örgütün eylemlerine yönelik güvenlik güçlerince yapılan başarılı operasyonlar sürecin yine başarısız olmasına neden olur.

Aralık 1995'te yapılan Genel Seçimler öncesinde PKK, tek tarafı olarak "ateşkes" ilan eder. PKK terör örgütünün ateşkes ilan etmesi TSK tarafından "PKK'nın Doğu ve Güneydoğu üzerindeki nüfuzunun azalması" olarak yorumlanır.

Ayrıca bu dönemde kapatılan DEP yerine Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) kurulur ve Sosyalist İktidar Partisi (SİP), Birleşik Sol Parti (BSP) ve Demokratik Değişim Partisi (DDP) gibi sol görüşlü partilerle 1995 yılında düzenlenen genel seçimlere girerler. Ancak seçimin sonucunda barajı geçemeyerek Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne giremezler.

15 Mayıs 1996 tarihleri arasında Şam yakınlarında bir PKK örgüt kampında, 1996 yılı itibarıyla yapılacak eylemleri belirlemek amacıyla yapılan 4. Konferans düzenlenir. Bu konferansta, şehirleri savaş alanına çevirecek saldırıları ve intihar eylemlerini başlatma kararı alınır.

15-25 Mart 1998 tarihlerinde ise PKK terör örgütü tarafından Suriye'de 5. Kongre düzenlenir. Kongre'yi takiben Haziran 1998'de TKP-ML, TKP/KIVILCIM, TKP-ML/KONFERANS, MLKP, DEV-SOL, DHP ve TDP gibi örgütlerle "Devrimci Birleşik Güçler Platformu" adı altında bir de güç birliğine yönelik protokol imzalanır. Ancak bu gelişmelere rağmen örgütün terör faaliyetlerinde belirgin bir gerileme mevcut olduğu kabul edilir.

PKK'nın dördüncü dönemi ise PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ın yakalanması ile başlar. Öcalan'ın Türkiye'nin baskısı sonucu uzun yıllardır barındığı Suriye'den ayrıldıktan sonra ilk Rusya ve İtalya'ya, ardından Kenya'ya gider ve Kenya'da 15 Şubat 1999 tarihinde yakalanarak Türkiye'ye getirilir.

Öcalan'ın tartışılmaz tek lider olarak algılandığı terör örgütünde liderinin yakalanması bir strateji belirsizliğine neden olur. Abdullah Öcalan yakalandıktan sonra, başlangıçta PKK terör örgütünün amacı Türkiye'nin üniter bütünlüğü içerisinde Türk-Kürt ortaklığını sağlayabilmektir. Örgüt, bu amacını gerçekleştirebilmek için stratejisini, 'siyasal mücadele' şeklinde değiştirir. Bu mücadele yöntemi, yasal zeminlerde yürütülen her türlü faaliyeti kapsamaktadır.

Öcalan'ın yakalanmasının ardından PKK terör örgütü Kandil Dağı'nda Ocak-Şubat 1999 döneminde 6. Kongre'sini gerçekleştirir. Özellikle Öcalan'ın yakalanmasıyla örgütün geleceğine ilişkin çarelerin düşünüldüğü bu kongrede, Öcalan yeniden genel başkan seçilerek "ölümsüzleştirilmek" istenir. Aynı zamanda PKK militanlarının vazgeçilmez "yaşam güvencesi" olduğu vurgulanan kongrede Öcalan'ın yakalanması sonrası terör örgütünün dağılacağı yönündeki propagandaları önlemeye yönelik çalışmalar yapılır.

Ardından Ocak 2000 tarihinde yapılan PKK'nın "7. Kongresi"nde alınan ve 9 Şubat 2000'de yayınlanan bildiriye göre de; "Demokratik Cumhuriyet ve Barış Projesi" adı altında yeni bir program oluşturulur ve bununla "Kürt sorununun çözülmesi için, Türkiye'nin demokratik dönüşümünün sağlanması amaçlandı" ifade edilir. Ayrıca bu kongrede örgütün dağılmasının önüne geçilebilmesi ve örgüt tabanını geniş kitlelere yayabilmek amacıyla, Filistin'deki "intifada" benzeri bir eylem "serhıldan-sivil itaatsizlik" kararı alınır.

4-10 Nisan 2002 tarihleri arasında ise terör örgütü 8. Kongre'yi gerçekleştirir. Bu kongrede örgütün adı Kongreyi Azadi Demokrasiya Kürdistan (KADEK: Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Kongresi) olarak değiştirilir. Öcalan'ın doğum günü olduğu ileri sürülen 4 Nisan'da bu yeni isim kabul edilir ve Öcalan, KADEK genel başkanlığına seçilir.

Ardından Öcalan'ın talimatıyla Temmuz 2003 tarihinde KADEK isminin değiştirilmesi kararı alınır. Bu çerçevede Ekim 2003 tarihinde KADEK kendisini fesheder ve yerine "Kürdistan Halk Kongresi (KONGRA-GEL)" adı altında yeni bir yapılanma meydana getirilir.

Ancak PKK terör örgütünün tasfiye edilerek yerine KADEK ve KONGRA-GEL isimli yapılanmaları faaliyete geçirme çabası başarılı olmaz. Yine bu dönemde ateşkes ilan eden terör örgütü şiddet temelinde gelişen bir hareketin şiddet olmadan ayakta duramayacağını kavrar ve 2004 yılından itibaren eylemselliğini arttırır.

Terör örgütü tarafından PKK'nın tasfiye edilerek yerine KADEK ve KONGRA-GEL isimli yapılanmaların kurulmasını bir nedeninin de 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde düzenlenen saldırının sonrasında "Küresel Terörle Mücadele" anlayışının benimsenmesi olduğu kabul edilir. Bu süreçte terör örgütünün yeni bir yapılanmaya giderek bir terör örgütü olmadığı izlenimi uyandırmaya çalışmıştır.

Abdullah Öcalan'ın yakalanması sonrasında örgütte yaşanan hiziplerin ve örgütün dağılmasının önüne geçebilmek amacıyla Mayıs 2004 tarihinde PKK/KONGRE-GEL'in 2. Kongresi gerçekleştirilir. Bu kongrede Öcalan'ın yakalanmasından itibaren başlatılan ateşkesin sona erdiği ve "klasik zor teorisi"nin artık geçerli olamayacağı, bunun yerine "meşru savunma" stratejisine geçilmesi kararı alınır. PKK terör örgütü böyle bir karar alarak Öcalan'ın yakalanması ve Türkiye tarafından başlatılan demokratik atılımlara da bir cevap verebilmeyi amaçlamıştır.

İhsan BAL da, 2004'te PKK'nın ateşkesi bozarak tekrar eylemlerine başlamasında üç hususun önemli olduğunu vurguluyor. Bunlar:

- Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinin tekrar ivme kazanması ve bu çerçevede atılan demokratik adımlar,
- Örgüt içinde, başta Osman Öcalan kaynaklı gelişen, hizipleşme ve çözümler,
- ABD'nin Irak'ı işgali sonrasında özellikle Kuzey Irak bölgesinin kontrolsüz kalması ve bölgede terör örgütünün rahat hareket etmesidir.

Bunun yanında terör örgütü 1999 yılında Öcalan'ın yakalanmasından itibaren örgüt merkezli stratejilerin yerine daha çok toplum merkezli stratejiler geliştirmeye başlar. Bu dönemden itibaren örgüt toplumu kendi doğrultusunda şekillendirme, diğer bir ifadeyle toplum mühendisliği çalışmaları yürütme çabası içerisinde olduğu kabul edilir. Bu amaçla örgütlenme modelini değiştirerek 2005 yılından itibaren "Yeniden PKK" adı altında yeni bir örgütlenme modelini hayata geçirmeye başlar.

Bu çerçevede 2004 yılı Aralık ayından itibaren Türkiye Demokratik Ekolojik Toplum Koordinasyonu (TÜDEK) adı altındaki yeni bir oluşum faaliyete geçirilmek istenir. Kurulan bu yeni yapı, yeni örgüt stratejisi gereği, ileride kurulması planlanan Koma Civaken Kurdistan (KCK)'nin yapılanmasının Öcalan'ın talimatları doğrultusunda 20.03.2005 tarihinde ilan edilen sözde Kürdistan Demokratik Konfederalizmi (KKK – Koma Komalen Kürdistan) projesine uygun olarak değiştirilir.

2005 yılına gelindiğinde ise terör örgütü tarafından tekrar ateşkes ilan edilir. Bu dönemde terör örgütünün ateşkes ilan etmesinde hükümet tarafından atılan demokratik adımlar ve terör örgütün böyle bir dönemde inisiyatifi alma, muhatap alınma çabasından kaynaklandığı değerlendirilir.

Ayrıca bu dönemde Koma Komalen Kürdistan (KKK: Kürdistan Demokratik Konfederalizmi) isimli oluşumun terör örgütünün yönetiminin istediği başarıyı gösterememesi ve yetersiz kalmasının da etkisiyle 2005 Mayıs ayı içerisinde Irak'ın kuzeyindeki örgüt kamplarında gerçekleştirilen 3. Genel Kurul Toplantısı'nda, Öcalan'ın talimatları doğrultusunda "Tüm Kürtçü yapılanmaları tek çatı altında toplamak" iddiasıyla KKK (Koma Komalen Kürdistan-Kürdistan Demokratik Konfederalizmi) adıyla bir çatı yapılanması oluşturulur. Türkiye, Suriye, İran ve Irak'ta konfederal bir devlet yapılanmasını öngören bu oluşumun kurulmasıyla TÜDEK ismi, TK (Türkiye Koordinasyonu) olarak değiştirilmiş, yeni yapının adı ülkemizdeki tüm faaliyetleri yöneten Koma Komalen Kürdistan/Türkiye Koordinasyonu (KKK/TK: Kürdistan Demokratik Konfederalizmi/Türkiye Koordinasyonu) olmuştur.

Bu dönemde ateşkes ilanı ile birlikte terör örgütü tarafından "Özerklik ve Konfederal Sistem" talepleri dile getirilir. Ancak bu ateşkes dönemi sadece 30 gün sürer ve terör örgütü KADEK ve KONGRA-GEL yapılanmalarından sonra tekrardan PKK adıyla eylemlerine başlar.

Kurulmaya çalışılan tüm bu yapılarla meşru savunma stratejisini hayata geçirmek ve Devrimci Halk Savaşı için uygun zeminin oluşması amaçlandığı değerlendiriliyor. Bu çerçevede bu yapılarla meşruiyet kazanmayı ve legal yapıları ön plana çıkarmayı esas almışlardır.

Diğer taraftan PKK tarafından 2005 yılından sonra gerçekleştirdiği eylemlerinde yapılan eylemlerin zaman ve mekân seçimini dikkat çekici olduğu görülüyor. Yapılan eylemler yerel ve genel seçimlerde, referandumlarda ve ülke siyasetinden yaşanan kritik dönemlere denk geldiği gözlenmekte. PKK'nın eylemlerinde zamansal ve mekânsal seçimlerinde böyle bir strateji izlemesi terör örgütünü temel dayanaklarını yitirmesine bağlanabilir. Örgüt gerçekleştirdiği bu eylemlere hem süreci gerginleştirmekte ve psikolojik alan hâkimiyeti kazanma çabasında içerisinde olduğu gözlenmekte. Yine terör örgütü tarafından yapılan bu tarz eylemlerde Kürt vatandaşlar üzerinde psikolojik olarak baskı unsuru kurma amacını da taşımakta.

2007 yılının Mayıs ayı içerisinde de ise terör örgütü tekrar yeni bir yapılanmaya gidilerek "5. Genel Kurul Toplantısı"nı gerçekleştirmiş ve söz konusu genel kurul sonrası KKK (Kürdistan Demokratik Konfederalizmi/Koma Komelan Kurdistan) adını KCK (Koma Civaken Kurdistan/Kürdistan Demokratik Topluluğu) olarak değiştirir ve bu değişim sonrası ülke içerisindeki faaliyetlerini de KCK/TM olarak yürütülmesine karar verilir.

KCK yapılanması PKK terör örgütünün bir çatı yapılanması olarak kurulur. Bu yapılanma PKK da dâhil olmak üzere bütün fraksiyonların üzerinde bir konumdadır. Bu açıdan KCK, PKK'nın şehirdeki yapılanmalarını yönettiği gibi dağdaki yapılarını da yönetir.

KCK, bir anlamda PKK terör örgütünün bir sonraki safhası olduğunu kabul edebiliriz. KCK İddianamesinde de benzer bir şekilde KCK'nın bir çatı yapılanma olarak kurulduğu ve PKK'nın KCK yapılanmasının bir anlamda ideolojik kimliğini oluşturduğu iddia edilir.

2007 yılı Mayıs ayı içerisinde günü KONGRA-GEL tarafından onaylanarak “yürürlüğe” konulan ve daha önceki bir yazımızda ele aldığımız “KCK Sözleşmesi” ile terör örgütü çok farklı bir “devlet” modeli oluşturmaya çalıştığını görmekteyiz.

KCK yapılanmasına yönelik düzenlenen operasyonlar neticesinde illegal yapı ile legal yapı ve siyasal kanat arasında bağlantı kuracak olan bir ara forma ihtiyaç duyulmasına neden olur. Bu çerçevede Demokratik Toplum Kongresi (DTK) adı verilen yapı kurulur. Bu çerçevede ilk olarak KCK/TM organizesinde 2008 yılı Ocak ayı içerisinde “Demokratik Halk Meclisi Konferansı” düzenlenir ve neticesinde “Demokratik Toplum Sözleşmesi” adlı örgütsel bir metin onaylanır. Ardından DTK tarafından 14 Temmuz 2011 tarihinde “demokratik özerklik” ilanı yapılır. Ancak demokratik özerklik ilanı şu an için sadece yapılan ilan ile kalır. Uygulamada herhangi bir önemli gelişme yaşanmaz. Ancak diğer taraftan bu yapılanmanın temelini oluşturmak maksadıyla da bölgedeki farklı sektörler (ticaret, eğitim, sağlık gibi) hakim olma çabasının da devam ettiğini görüyoruz.

DTK da günümüzde meşru savunma stratejisi çerçevesinde terör örgütünün illegal yapısı ile siyasal alan arasında bağlantı kurmayı amaçlamakta, siyasal alana bir baskı görevi üstlenmekte. Bu dönem içerisinde terör örgütü de hem kırsal alanda, hem şehir merkezlerinde terör eylemlerini sürdürür. Böylelikle terör örgütü bir taraftan şiddet eylemlerini devam ettirirken, diğer taraftan Öcalan tarafından belirlenen örgütün son dönem stratejisini ifade eden “dört ayaklı paradigma” ile terör örgütünün bölgede sosyal, siyasi, ekonomik her alanda var olmasını ve bu çerçevede özerkliğin temellerinin atılmasının sağlamaya çalışır.

Genel olarak PKK terör örgütünün tarihsel sürecine baktığımızda, 2000’li yıllara kadar süreçte klasik terör örgütü yapılanması çerçevesinde parti, cephe ve ordu yapılanmasına önem veren bir yapılanmaya sahip olduğu gözlemleniyor. Ancak 2000’li yıllardan sonra başlayan ve 2005 sonrasında tabanda da varlığını hissettiren bir düzeyde siyaseti yönlendirme ve sivil toplum hareketleri içerisinde yer almaya başlayan bir yapılanmaya doğru gittiği görülüyor.

Son olarak 2009 yılında başlayan “Habur Krizi” ile darbe yiyen ve net olarak Silvan’da 13 askerinin şehit olması ile sona eren “Demokratik Açılım” süreci yaşanır. Her ne kadar bu süreç akamete uğrasa da en önemli kazanımı sorunun çözümü için daha önce konuşulması bile hayal edilemeyen konuların zikredilmesi olur. Ancak aynı dönemde terörle ve terörizmle mücadele, sosyal ve ekonomik gelişmelerin uyumlu bir şekilde yürütülememesi sürecin sona ermesi önemli faktörleri arasında olduğunu görmemiz gerek. Bu dönemde tüm umutlara rağmen ne çok büyük adımlar atılabilmiş, ne de terör örgütü ve argümanları zayıflatılabilemiştir. Aksine bu dönemden terör örgütünün daha da güçlenerek çıktığını değerlendirmesi de haklılık arz edebilir.

Sonrasında ise çatışmanın tekrardan şiddetlendiği 2011-2013 arası dönem yaşanır. Bu dönemde terör örgütünün Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler ve bahsettiğimiz son süreçte kazandığı “cesaret” ile “4. Stratejik Hamle” ile örgütsel mücadeleyi farklı mecralara taşımaya çalışır. Bu çerçevede işgal edilen ve kontrol altında tutulan bölgeler oluşturma çabasına girer. Bu dönemde Şemdinli’de yaklaşık 20 gün süren yoğun çatışma dönemi bu durumun bir örneğidir. Ancak bu çaba da bir amaca ulaşamaz.

Son olarak ise 2013 yılında terör örgütü ile devlet arasında süren müzakerelerin somut yansıması Nevruz’da Öcalan’ın terör örgütünün ateşkes ilan etmesi ve sınır dışına çekilme kararı alması tarihsel süreçte önemli bir dönüm noktası olarak yerini alır.

Ancak şu an itibariyle yaşanan gelişmeler baktığımızda örgütün çekilme sürecinde ayağı sürdüğü ayan beyan görülüyor. Bunun birçok sebebi var. Örgütün bölgedeki hakimiyetini kaybetmek istememesi, rant kaybedecek olması, uyuşturucu vb. birçok nedenle bunlar arasında sayılabilir.

Peki sonuçta ne olacak?.. Aslında böyle bu yazı dizisi de bu soruya cevap aramanın bir parçasını teşkil ediyor. Geçmişe baktığımızda yaşananların birkaç farklılık dışında tarihi tekerrürden ibaret olduğu görülüyor. Bu nedenle, en başta söylediğimiz gibi, son süreci bir de bu gözle okumak faydalı olsa gerek...

Yararlanılan Kaynaklar:

- Demokratikleşmenin Sosyolojik Analizi, Murat Yılmaz ve Hamit Emrah Beriş (Ed.), Türkiye’nin Demokratik Dönüşümü, Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü.
- Alkan, Necati, (2002), Gençlik ve Terörizm, Ankara: TEMÜH Yayınları.
- Alkan, Necati, (2009), Söz Bitmeden: Terörle Mücadelede Önleme Stratejileri, Ankara: USAK Yayınları.
- Bal, İhsan, (2006), Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri, Ankara: USAK Yayınları.
- Bal, İhsan, (2007), “PKK Terör Örgütü Tarihsel Süreç ve 28 Mart Diyarbakır Olayları Analizi”, Hukuk ve Politika Dergisi, 2(8).
- Birand, M. Ali, (1992), APO ve PKK, İstanbul: Milliyet Yayınları
- Demirel, Emin, (2003), Dünyada Terör, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.
- Demirel, Emin, (2005), Geçmişten Günümüze PKK ve Ayaklanmalar, İstanbul: IQ Yayınları.
- Ekinci, T. Ziya, (2010), Lice’den Paris’e Anılarım, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ersever, Cem, (2009), Kürtler, PKK ve Abdullah Öcalan, İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Galtung, Johan, (2009), Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek, Ankara: USAK Yayınları.
- Gürses, Emin, (1998), Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Gürses, Emin, (2001), Ayrılıkçı Terörizmin Anatomisi: IRA-ETA-PKK, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Gürses Emin, (2007), Uluslararası Sistemin Kışkacında Etnik Terör, İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Hobsbawm, Eric, (2008), Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm, Osman Akınhay (çev.), İstanbul: Agora Yayınları.
- İnanç, Ünal ve Polat, Can, (1999), İmralı’da Neler Oluyor? APO, PKK ve Saklanan Gerçekler, Ankara: Güvenlik ve Yargı Muhabirleri Derneği Yayınları.

- İstanbul Cumhuriyet Savcılığı, 19 Mart 2011, KCK/TM (Koma Ciweaken Kurdistan- Türkiye Meclisi) İddianamesi
- Kaya, İbrahim, (2005), Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk, Ankara: USAK Yayınları.
- Öcalan, Abdullah ve Küçük, Yalçın, (1993), Kürt Bahçesinde Söyleşi, İstanbul: Başak Yayınları.
- Öcalan, Abdullah, (1994), Halk Savaşında Militan Kişilik, Köln: Weşanen Serxwebun Yayınları.
- Öcalan, Abdullah, (2002), Özgür Yaşamla Diyaloglar, İstanbul: Çetin Yayınları.
- Özcan, Nihat Ali, (1999), PKK Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi, Ankara: ASAM Yayınları.
- Özdağ, Ümit, (2009), PKK Terörü: Neden Bitmedi, Nasıl Biter?, Ankara: Kripto Yayıncılık.
- Özeren, S. ve Demirci, Süleyman, (2009), İngiltere'nin Ayrılıkçı IRA ve Dine Karşı Terörle Mücadelesi, İhsan Bal ve Süleyman Özeren (Ed.), Uzakdoğudan Yeni Kıtaya Terörle Mücadele, Ankara: USAK Yayınları
- Özeren, Süleyman ve Başbüyük, Oğuzhan, (2011), "Kendi Dilinden KCK: Sivil Siyaset mi, Yeniden PKK mı?", Süleyman Özeren ve Murat Sever (Ed.), Terörizm Paradoksu ve Türkiye, Ankara: Karınca Yayınları
- Volkan, Vamık, (2009), Kimlik Adına Öldürmek: Kanlı Çatışmalar Üzerine Bir İnceleme, İstanbul: Everest Yayınları.

[Her Şeye Rağmen Nevruz Umut Demek...](#)

Yaklaşık bir yıl öncesinde “Bir Nevruz’un Ardından Diyarbakır” başlıklı bir yazı yazmıştık. Bu yazıda o dönemde yaşanan eylemler ve süreç ile ilgili karamsar bir tablo vardı. Bir sene sonra Nevruz’u yaşadıkten sonra ikinci bir yazı aklımıza geldi. Ancak bu Nevruz o kadar tarihi bir öneme sahipti ki, ardında sığacağı sığacağı yazılacak bir yazı eksik ya da yanlış olabilirdi. O yüzden beklemek ve etkilerini görmek daha makul geldi.

Nevruz’un neden bu kadar tarihi öneme sahip olduğu malumunuz... Yeni bir çözüm süreci fiilen başladı. Öcalan terör örgütüne sınır dışına çekilmesini net bir şekilde söyledi. Ardından silah bırakmak için işaret çaktı: “Artık silahlı mücadele devrinin sonuna gelinmiştir.”

Nevruz’un hemen ardından siz de Diyarbakır sokaklarında dolaşsaydınız, herkesin yüzündeki gizli tebessümleri fark edebilirdiniz. Yıllardır süren ve son olarak 2012 yılında zirveye çıkan acıların ardından çözüm adına ortaya çıkan bir umut, PKK’ya sempati duysun ya da duymasın, herkes için çok önemliydi.

Herkesin hem fikir olduğu bir nokta var. Amiyane tabiriyle “cin şişeden artık çıktı.” Sokaktaki yaşlı bir amcanın bile idrak ettiği üzere, bu saatten sonra kim bu süreci bozarsa ateş topu onun kucağında patlar. Yani ne devletin, ne de örgütün artık geriye dönmesi mümkün değil.

Bu zamana kadar hem örgüt hem de devlet açısından yaşanan süreci arabayla yapılan bir yolculuğu benzetebiliriz. Bu araç şimdiye kadar 50 km hızla gidiyordu. Yapacağı bir kaza belki de çok fazla hasar olmadan atlatılabilirdi. Kaza sonrası aracın belki de kaldığı yerden yoluna devam etme ihtimali vardı. Ancak bu son süreçle birlikte bu aracın hızı 150 km’ye çıktı. Bu

saatten sonra araç kaza yaparsa artık yoluna devam edemez. Artık yeni bir araca ihtiyaç duyulabilir. Benzer bir şekilde bu süreçte de, daha önce de bahsettiğimiz gibi, toplumun tüm kesiminde umutlar zirveye çıktı. Bu saatten sonra yaşanacak bir yol kazası her iki taraf için de onulmaz yaralar açabilir.

Aslında terörle mücadelede yaşadığımız tarihsel sürece baktığımızda buna benzer başka zamanlar da yaşanmıştı. Karayılan'ın da Hasan Cemal ile yaptığı röportaj da söylediği gibi terör örgütü bundan önce 9 defa ateşkes ilan etmiş ve sınır dışına çekildiği 1999 sürecini yaşamıştı.

Hadi bu ateşkeslerden bazılarını terör örgütü tarafından kış süreci ile alakalı ortaya konan “taktiksel bir hamle” olduğunu düşünelim. Ancak 1999’da Öcalan’ın yakalanması ve ardından yaşanan terör örgütünün sınır dışına çekilmesi ile şu an yaşanan süreç bazı noktalar da benzerlik ve farklılıklar taşıyor.

Şöyle ki, 1999’da terör örgütü sınır dışına çekilmiş ve daha sonrasında terör örgütünün siyasal alan faaliyetlerini sürdüreceği yeni yapılanma çabasına girişmişti. O dönem ortaya çıkan KADEK ve KONGRA-GEL gibi yapılanmalar, şimdi olduğu gibi hareketin boyut değiştirdiğini göstermek amacındaydı. Günümüzde de benzer bir şekilde terör örgütü sınır dışına çekilerek “mücadelesini” siyasal alanda sürdürme maksadıyla daha öncesinde kurulan HDK ve DTK gibi yapılanmaları gündeme getiriyor. Kısacası siyasal alan mücadelesinin ön plana çıkarılması bir ilk değil...

Her iki dönem arasında fark ise 1999’da terör örgütünün lideri yakalanmış ve terör örgütü üzerinde bir yenilmişlik duygusunun hâkim olmasıydı. Bu şartlar altında yeni bir pratik geliştirmeleri gerekiyordu. Bu dönemde geliştirilen bir pratik hem terör örgütünün asgarî şartlarda kazanım elde etmesi, hem de “yenilmemesi” anlamına gelirdi. Ancak devletin 1999 sürecini iyi okuyamaması, terör örgütünün küllerinden yeniden doğmasına ve 2002 yılı geldiğinde tekrar toparlanmasına neden oldu. O zamandan itibaren de çatışma artarak devam etti. Öyle ki, 2012 yılı geldiğinde rakamlar 90’lı yıllar ile yarışacak düzeydeydi.

Şimdi ise Öcalan mahkûm olmasına rağmen böyle bir açıklama yaptı. Yapılan açıklama da terör örgütünün bahsettiği ve “başarılı” bulduğu (*rakamlar ve yaşananlar başarı olmadığını gösteriyor*) 4. Stratejik Hamle’nin hemen arkasından gelmesi ile terör örgütü tarafından kazanılmış bir zafer olarak addedildi. Kısacası terör örgütü 1999 süreci sonrasındaki gibi bir psikolojiye sahip değil. Bu nedenle –Allah korusun- sürecin akamete uğraması durumunda yine büyük bir çatışma ortamı ile karşı karşıya kalabiliriz. Öcalan’ın “İmralı mektubunda” söylediği barış olmazsa “elli bin kişi ile savaşılacağı” ifadesi bu anlama geliyor. Terör örgütü cephesine baktığımız zaman da şu an itibarıyla sanki hiç çekilme olmayacakmış gibi tüm eylemsel hareketlilik devam etmekte. Ki terör örgütünün ve eylemlerinin kronolojisine baktığımız zaman ortaya çıkan grafik her ateşkes ya da barış sürecinden sonra çatışmanın bir öncesine göre artarak devam ettiğini gösteriyor.

Aslında bu durum şu an barış ve umut “pompalayan” merkez medya tarafından gözden kaçırılmaması gerekir. Araba örneğinde dediğimiz gibi ne kadar hızlanırsak tehlike o kadar artar.

Ayrıca, yeni süreçte oluşan atmosfer ile birlikte şu an müzakere edilen cenahın bir terör örgütü olduğu bazı dönemler unutuluyor. Terör örgütü demek gücünü elinde taşıdığı silahtan, patlattığı bombadan alan bir yapı demek. Bu nedenle silah bırakma ve çekilme konusunda neden bu kadar direnildiği daha iyi anlaşılabilir. İşte silah bırakma ve çekilme amacıyla “yasal dayanak” istenmesi de bundan kaynaklanıyor. Yasal dayanağın meydana getirilmesi sadece çekilmenin yasal dayanağı değil, aynı zamanda silahlı terör örgütünün de devlet nezdinde meşruiyeti manasına geliyor.

Terör örgütünü silahlı bir örgüt olduğu, yasal dayanak iddiasıyla silah bırakma ve süreci akamete uğratma konusunda ayak sürümesinin başka ipuçları da var. Mesela Karayılan, yine Hasan Cemal ile yaptığı röportajda, orta komuta kademesinde bulunan terör örgütü mensuplarının süreç ile ilgili tereddütleri olduğunu ve ikna edilmesi gerektiğini ifade ediyor. Bu şekilde ileriki süreçte yaşanabilecek provakatif bir eylem için şimdiden zemin hazırlama ve hedef gösterme anlamına gelmekte bu ifadeler.

Ama aynı zamanda Karayılan’ın bu tespitleri bazı gerçekleri de içeriyor. Şu an itibariyle terör örgütünün üst kademesi çözüm sürecine inanmışken, denildiği gibi, orta kademe ya da farklı alanlarda faaliyet gösteren örgüt mensuplarının süreç hakkında çekinceleri olabilir. Bunun neticesinde de önümüzdeki süreçte PKK’dan kopan daha küçük ama daha vahşi terör örgüt(çük)leri ile karşılaşabiliriz. Ki bunun dünyada da örnekleri mevcut. Mesela, “PKK: Çözüm İçin Bir Adım... Belki De Son Adım...” yazıda belirttiğimiz Real IRA örneğini hatırlayınız. Ayrıca PKK’nın bugüne kadar toplumun tüm kesimleri tarafından tepki toplayan Ulus Çarşısı, Kumrular, Güngören eylemlerini de unutmayınız. Bu eylemleri, sanki kendisinden ayrı bir yapı olan, TAK tarafından üstlenmesi de böyle bir durumda tecrübe sıkıntısı yaşamayacağını gösteriyor.

Öcalan’ın oynadığı rol konusuna gelirsek... Daha öncesinde Öcalan’ın bu süreçte başarılı olması durumunda kendisinin artık toplumun tüm kesimleri tarafından kabul edilmesi gereken bir siyasi aktör olacağını söylemiştik. Şimdiye kadar bu noktada başarılı bir şekilde ilerlediğini kabul etmeliyiz.

“Neden böyle bir role soyundu?” sorusu ise muamma. Başbakan’ın söylediği gibi kendisine verilen bir televizyon ya da birkaç “masum” ikramlar karşılığında bu işe girmesi akla mantıklı gelmiyor. Ama Öcalan’ın uç noktada narsist bir yapıya sahip olduğunu düşünürsek böyle bir ihtimal de göz ardı edilemez. Çünkü bahsettiğimiz insan artık 65 yaşında ve bir değişiklik olmazsa hapiste ölecek. Bir ihtimal geri kalan yaşamını dışarıda geçirmek ya da tarihte bir yer edinmek, belki de gelecekte unutulmamak adına böyle bir girişimde bulunmuş olabilir. Nevruz’daki mektubunda kullandığı “İçimde doğduğum yerden ettiğim isyan...” ifadesi bile kendisini nasıl bu hareketin merkezine oturttuğunun bir göstergesi. Doğum gününde gönderdiği mesajda 65 yaşına girdiğini vurgulaması da buna bir örnek teşkil edebilir. Kitaplarında da buna benzer birçok örnek bulabilirsiniz.

Bir diğer ihtimal ise bölgenin konjonktürel değişiklikleri. Ortadoğu'nun yeniden şekillenmesi ile artık PKK'nın terör örgütü olarak varlığını sürdürmesinin zor olduğunu anlamış olabilir. Yine Nevruz'daki mektubunda buna değiniyor: *"Zamanın ruhunu okuyamayanlar tarihin çöp sepetine giderler..."*

Bu konuyla ilgili de Öcalan ile yapılan görüşmelerde kendisine bölgesel gelişmeler ve Türkiye'nin oynayacağı rol konusunda yeni bir vizyon çizilmiş olabileceğini düşünebiliriz. Barzani ile Irak Yönetimi arasında bağların kopmasını ve son süreçte Türkiye ile Barzani'nin yakınlaşmasını da göz önüne alalım. Bu vizyon Kuzey Irak ve hatta Rojava'yı (Suriye Kürtleri'nin yaşadığı bölgeler) da içine alan eyalet sisteminde yönetilen bir Türkiye bile olabilir. Başbakan'ın Nevruz'un hemen ardından eyalet sistemi konusunda yaptığı açıklama da, Osmanlı'ya referans verilmesi de bu pencereden okunabilir. Öcalan da, *"zamanın ruhunu okumayı ve tarihin çöp sepetine gitmemeyi"* tarihin sayfalarında da kendisine bir yer bulmayı hedefliyor olabilir.

Tarihin ne getireceğini bilemeyiz... Ancak değişimin bu kadar hızlı yaşandığı bir coğrafyada bu bahsedilenlerin gerçekleşmeyeceğini de tabi ki tamamen reddedemeyiz. Gerçekleşse de gerçekleşmese de tüm bunların iyi mi kötü mü olacağı yine uzun yıllar sonra tarih ve siyaset kitaplarında yer alacak...

Neticede, Diyarbakır'dan bu sefer sadece Nevruz'a ve Nevruz'un getirdiklerine değil, aynı zamanda bir "çözüm sürecine" bakıyoruz. Nevruz'un ruhunda olduğu gibi her yerde ve herkeste bir umut var. Ve bu umut sadece bu toprakları değil, Türkiye'nin her yerini kaplamış durumda.

Ama her zaman olduğu gibi bu coğrafyada tarihin seyrini belirleyen bir ya da iki değil birçok denklem var. Bu denklemler her türlü ihtimali de her daim içeriyor.

Ancak şu gerçek değişmiyor: şu an bir tarihin yazıldığına şahit oluyoruz...

İrkçi Olmayan bir Anayasa Yapılabilir mi?

Son on yıllık süreçte Türk siyasî tarihi yeni bir anayasa merkezinde şekilleniyor. Geçmişin aksine bu topraklarda yaşayan herkes bu ülke için yeni bir anayasanın ihtiyaç olduğunun farkında ve her kesim bu talebi dile getiriyor. 3. iktidar dönemini yaşayan Ak Parti hükümeti de son dönemde en önemli seçim vaadini yeni bir anayasa olarak açıkladı. Oy verenlerin önemli bir kesimi de yeni bir anayasa yapılması için oy verdi.

Aslında istenilen anayasa sadece bir hukuk metni ya da basit bir kanun manasına gelmiyor. Gerçekten yeni bir anayasa demek, bir ülkenin kodlarının yeniden yazılması manasına gelecek. Böyle bir anayasa bu ülke adına her şeyin sil baştan, tartışarak, uzlaşarak tekrardan bir belge haline getirilmesini amaçlayacak.

Bir taraftan da gündemi dolduran tartışmalara baktığımız zaman, hepsinin temelde “biz kimiz?” sorusunu cevaplamaya yönelik olduğu görülüyor. Akif Emre’nin de söylediği gibi sanki birbirine benzeyen iki topluluk ilk defa karşılaşmışlar aidiyetlerini, soy kütüklerini, coğrafyalarını keşfetmeye çalışılıyor gibi bir izlenim bırakıyor bu tartışmalar. Aslında bu sorunu sorulması bile şimdiye kadar kimliğimizin ne yazık ki tam olarak oturmadığı manasına gelmekte...

İşte yeni bir anayasa ihtiyacını ortaya çıkaran da aslında yeni bir kimliğin meydana getirilme çabası. Bu yüzden yeni anayasanın yazımında en kritik aşama kimliğin ve vatandaşlığın tanımlanmasında yatıyor.

Şu haliyle yürürlükte olan anayasaya baktığımız zaman vatandaş tanımı şu şekilde;

“Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür.”

Her ne kadar anayasa herkesin Türk olduğunu söylese de bu topraklarda kendisinin “Türk” olmadığını ifade edenler var. O zaman ne yapmalıyız? Yeni bir anayasa bir ülkenin kodlarının yeniden yazılması, kâğıda dökülmesi ise kendimizi anayasada nasıl tanımlamalıyız?

Tartışmanın bir boyutunu Türk kavramının ne anlama geldiği konusunda yapılan tartışmalar teşkil ediyor. Bir taraftan, tabi ki artık kabul edilmesi mümkün olmayan, ırkçılık temelli “Türk” kavramı mevcut... Diğer taraftan Amin Maalouf’u akla getiren aidiyet ve üst kimliği esas alan “Türk” kavramı...

Her ne kadar tasnif etmek bu kadar kolay görünse de gerçekte de öyle değil... Çünkü bir taraftan ırkçı “Türk” anlayışını reddederken, diğer taraftan “Türk” kavramının nasıl bir üst kimlik olduğu konusunda açıklamaya ihtiyaç duyuluyor. “Türk” yerine “Türkiyeli’lik, Anadolu’luk” gibi yeni kavramlar ortaya konuluyor.

Tabi konuya buradan devam edersek “nation”, “community”, “kavim”, “millet”, “ümme” gibi kavramların açıklanması ve yeni üretilen kavramlarının karşılığının bulunması da gündeme gelir ki, biz burada sadece hatırlatarak geçelim...

Mevzunun farklı bir boyutunu da psikolojide yer alan “geniş grup kimliği” teşkil ediyor. Geniş grup kimliği kavramını, yaşamakta olduğumuz topluma bizi bağlayan ve yukarıda sorduğumuz “biz kimiz?” sorusunun cevabını veren kimliğin açıklaması olarak tanımlayabiliriz. Yani Türk olmak, Alevî olmak ile kastedilen aslında sadece kendi kimliğimiz değil, ati olduğumuz topluluğun, geniş grubun kimliği...

Geniş grup kimliği kavramını Vamık VOLKAN “çadır” metaforu ile açıklıyor:

“Çok büyük bir çadırı hayal ediniz ve bu çadırın altına binlerce veya milyonlarca insan koyunuz. Çadırın altındaki herkes ayrı ayrı elbiseler giymektedirler(kişisel kimlik). Ayrıca bu insanlar küçük gruplar kurmuşlardır: Biz Fenerbahçelileriz, siz Beşiktaşlı; biz doktoruz siz yazarlar; bizim sülalemizin adı budur ve sizin sülalenizin adı şudur. Fakat herkes, politik lider de dâhil olmak üzere, büyük dev gibi çadırın altında yaşamaktadır. (Burada toplumdaki “dissenters”lerden veya anne ve babası iki ayrı etnik, milli veya dini gruplardan gelenlerden bahsetmiyorum. Büyük grup kimliğini araştırırken büyük grup içindeki istisna kişiler üzerine durmamız gerekmiyor). Çadırın altındaki herkes çadırın bezini ikinci ve paylaşılan bir elbise olarak giymektedir. Çadırın bezi büyük grup kimliğini temsil eder.”

Anormal bir durum yaşanmadığı sürece bu çadırın varlığı insanlar için normal zamanda çok fazla hissedilmez. Ancak düşman tehdidine maruz kalmak ya da toplum mühendisliği ile bu

çadırın varlığının ve tehdit altında olduğunun sürekli hatırlatılması çadırın altındaki herkesin çadırın varlığını hatırlamasını sağlar. İkinci aşamada ise çadırın onarımı ve ayakta tutulması gündeme gelir. Böyle bir durumda Volkan'ın ifadesi ile toplumda bir "gerileme" olur ve herkes bireysel kimliğini arka plana atarak kim olduğunu sorgulamaya başlar.

Mevcut durumumuz üzerinden yola devam edersek, şu an itibariyle sahip olduğumuz "çadır" hakkında tartışmalar sürmekte, bu yüzden normal bir zamanda aklımıza bile getirmememiz gereken kimliklerimiz üzerinden düşüncelerimizi, dünya görüşümüzü şekillendirme aşamasındayız. Aslında yürütmekte olduğumuz tartışma ve çadırı ayakta tutma telaşı bir yönüyle çadırın aslında düzgün inşa edilmemesinden de kaynaklanıyor gibi. Bu yüzden çadır hakkında yürütülen tartışmaların çözümünün çadırın temelinde aranması gerekebilir.

Çadırın temeline eğildiğimiz zaman ilk karşılaştığımız kavram ise ulus-devlet kavramı. Acaba mevcut ulus devlet yapımızın sağlam temellere oturmaması şimdiki çadırı ayakta tutma mücadelemizin sebebi olabilir mi?...

Ulus kavramının ortaya çıkışına bakarsak... Habermas, ulus kavramını Alman İmparatorluğu'nun feodal birliklerinden ortaya çıkan mahallî devletlere dayandırır. Bu dönemde mahallî devletlerle ülke (imparatorluk) yönetiminin arasındaki bağ vergilere ve askeri desteğe bağlıdır. Bu yönetim erkleri Alman "uluslarının" sarayın karşısındaki temsiliyet makamını teşkil eder.

Bir yönüyle şehir devletleri gibi bir yapı arz eden bu durum, soylu sınıfın halk üzerindeki denetimini ve baskısını temsil eder. Bu dönemde ortaya çıkan "King in Parliament" gibi sloganlar "üçüncü sınıfın" "ulus" ile özdeşleşmesini savunan devrimci argümanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Neticesinde de 18. yy'da aydınların zihinlerinde kraliyete karşı bir "ulus bilinci" meydana gelmiştir.

Aynı şekilde, "İşgal mi ediliyoruz ne?" başlıklı yazıda da değindiğimiz Anderson'un "hayalî cemaatler" kavramı da aslında ulus kavramının ilk olarak zihinlerde meydana getirildiğine ifade eder.

Ayrıca Habermas, zihinlerde meydana getiren ulus-devletin vatandaşlığının kurulmasında hem vatandaş haklarına sahip olma, hem de sosyal entegrasyonun meşru temsilcisi olan ulus-devletin kültürel yönden tanımlanmış bir toplumda ait olma statüsünü vermesi gerektiğini kabul eder. Habermas, eğer kültürel boyut olmasaydı meşruiyeti meydana getiren sosyal entegrasyonun gerçekleşmeyeceğini ileri sürer.

Bunun istisnasını ise ABD oluşturur. ABD'nin istisna olarak kabul edilmesinin nedeninin milliyetçilik yerine kök saldıği kabul edilen "sivil din (zivilreligion)" yapısının meydana getirilmesi olduğu kabul ediliyor. Sivil din Amerikalı sosyolog Robert Bellah tarafından ortaya atılan, ancak temelinin Rousseau'ya kadar uzandığı kabul edilen bir kavram. Sivil din, kimliği belirleyen (belirlemesi istenen) bazı sosyal ve siyasal olgulara manevi ve soyut bir anlam yükleyerek sosyal bir tutkal vazifesi işlevini gerçekleştirecek değerler toplamı ya da "kutsal kubbe" olarak tabir edilebilir. "Amerikalı" olmak aslında bu sivil dinin bir mensubu olmak

manasına gelir. Diğer bir ifadeyle de sivil dinin içeriğini oluşturan tüm değerler bir anlamda “Amerikalı” olmak manasına gelir.

Diğer taraftan Habermas ulusun iki yüzü olduğunu kabul eder. İlk yüzünde demokratik, katılımcı sistemin meydana getirdiği, soyut bir anlaşmanın ortaya çıkardığı doğal olmayan bir devlet vatandaşlığı ulusu vardır. Bu anlaşmaya katılan herkes katılmakla birlikte ulus-devletin demokratik meşruiyetini kabul eder ve buna kaynak teşkil eder.

İkinci yüzünde ise bu demokratik anlaşmanın da ötesinde bir “halk” meydana getirilmesine ihtiyaç duyulur. Bu “halkçı ulus” anlayışı ile sosyal entegrasyonun gelişimi için çaba harcar. Yani ulusun kimliğini, bahsedilen çadırı meydana getirmeyi amaçlar. İşte bu yüzden bizdeki cumhuriyet ilkelerinin bir tanesi de halkçılıktır. Halkçılık ilkesi ile “sosyal entegrasyon” sağlanmaya çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde gerçekleştirilen inkılaplar da bu sosyal entegrasyonun gerçekleşmesi amacıyla yürütülmüştür. Ancak, şu anda tartışmamızda gösteriyor ki, başarılı olamamıştır.

Ulus devletler bir yandan eşitlikçi hukuk toplumun evrenselliğini benimserken, diğer taraftan tarihsel kültürel ortak yazgılara sahip bir toplumun bölgeciliğini benimser. Bu noktada bir ikilem taşırlar. Habermas bu ikilemin aşılması amacıyla “kozmpolit bir devlet vatandaşlığı”na dayanan ulusu, etno-merkezli bir anlayışın üstünde tutulması gerektiğine inanıyor.

Peki bizde de aynı sorun mu yaşanmıştır?.. Bir Kürt siyasetçinin söylediği güzel bir örnek durumu açıklıyor: “Kürtler Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakan olabildiler ama Kürt olamadılar.”

Şimdi verilen bu örneğin iki yönünü de görmek gerek... İlk olarak etnik temele dayanmayan Kürt ya da başka bir etnisitenin kabul edildiği “kozmpolit devlet vatandaşlığı”nın sağlandığı bir yapı kurulmasına ihtiyaç var. Çünkü ortada kabul edileceği üzere bir farklı kimlikler, “çadırlar” mevcut. Bu yüzden alt kültürlerin kabul edildiği bir toplumda ortak ulus bilincinin sağlanabilmesi için gittikçe soyutlaşan siyasi kültürün birleştirme gücünün sağlam olması gerekli.

Diğer taraftan ise alt kültüre ve kimliğe sahip olmak kozmpolit yapının kurulmasına engel teşkil etmemeli. Nasıl bir vatandaş Bakan olabildiği kadar Kürt de olması gerekiyorsa, Kürt olması da Bakan ya da Başbakan olmasından öte bir anlam taşımamalı.

Mesela, mevcut toplumsal kimliğimizi temellendirilen din, tarihsel, kültürel ve hatta ekonomik birliktelik gibi birçok aidiyet noktalarından bahsetmiştik. Bu durumun tasviri amacıyla kullanılan “et ve tırnak gibi” olma deyimini kullanılır. Yani, *“evet iki (hatta daha fazla) ayrı unsur var, ancak tüm bunlar et ve tırnak gibi kopamayacak şekilde birbirine bağlıdır”* demektir. Fakat siz bu gerçekliği ve ihtiyacı görmeden Demirtaş’ın yaptığı *“Biz etle tırnak değiliz, iki ayrı onurlu halkız”* açıklaması yaparsanız, bahsettiğimiz sahip olduğunuz etnik kimliği kozmpolit devlet vatandaşlığından öteye taşırsınız.

Sonuç olarak, psikolojik anlamda geniş grup kimliğimizi meydana getiren aidiyetlerimizin, yani çadırlarımızın varlığı ortada. Her ne kadar tarihte bu çadırların yıkılması yönünde teşebbüslerde bulunulsa bile, bu çabalar akamete uğradı.

Bunun yanında bu çadırların varlığı kadar, yapısal hiyerarşisi de önemli. Çünkü bu yapısal hiyerarşi istenilen “millet” tanımının temellerini, yani çadırın direklerini oluşturuyor. Bu yüzden elzem olan bu hiyerarşinin belirlenmesi ve herkes tarafından kabulüdür. Yeni anayasa da aslında böyle bir görevi üstlenmekte ve üstlenmeli...

Bu noktada yeni anayasaya düşen herkesin kabulü içerisinde olabileceği ve “Biz kimiz?” sorusunun cevabının verilmesi. Tabi ki kimsenin (*Türk olsun, Kürt olsun*) etnik ya da farklı temele dayanan kimliği ön plana çıkarılmamalı ve hatta mağduriyet eksenli propagandalara bile alet edilmemeli... Ki günümüzde her iki cephede de yaşanan durum da bir anlamda bu.

Diğer taraftan kimlik tanımının meşruiyetinin sadece devlet ve kişi arasındaki bir antlaşma ile gerçekleşmediğini, tarihsel ve kültürel geçmişin de bir o kadar önemli olduğunu unutmamak gerek... Böylece suni kimliklerin ortaya çıkaracağı daha büyük sorunların da önüne geçilmiş olur.

Terörizmin Tarihsel Süreci

NOT: Bu yazının hazırlanmasında David RAPOPORT'un *The Four Waves of Rebel Terror and September 11* ve *The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism* isimli makalelerinden faydalanılmıştır. (EP)

Terörizm literatüründe terörizmi “ne olduğu” konusunda netlik yok. Her ideoloji, her toplum ve her siyasal yapı kendisine göre bir terörizm tanımı yapabilir.

Benzer bir şekilde terörizmin tarihi konusunda genel geçer kabul gören bir anlayış bulunmamakta. Yine herkes tarihsel süreçte kendisine göre “terör” olarak gördüğü olayların terörün tarihi olarak anlatabilir.

Bununla beraber burada, bu gerçekliği de göz önüne alarak, bir bakış açısı oluşturması ve tartışılması amacıyla terörizmin tarihi üzerine birkaç kelam etmeye çalışacağız.

Tarihteki ilk terör hareketleri olarak M.Ö 66-73 yılları arasında yaşayan Sicariler (Zeolotlar)'ın yaptıkları eylemler terör eylemleri olarak değerlendirilir. Radikal bir Yahudi grup olan Sicariler yaşadıkları bölgedeki devlet temsilcilerine yönelik suikast tarzı eylemler düzenliyorlarmış. Bu eylemleri yine “sicari” olarak adlandırılan ve kendi isimlerini de aldıkları kısa boylu bir kılıçla kalabalığın arasında dolaşırken gizlice gerçekleştirip daha sonra ortadan kaybolarak gerçekleştiriyorlarmış. Bu nedenle, Sicarilerin yaptıkları eylemler o dönem için toplum içerisinde infial uyandırdığı için ilk terörist grup olarak değerlendirilir.

M.S 1050 yıllarında ortaya çıkan ve Hasan Sabbah liderliğindeki Haşhaşiler de bu sınıflandırma öncesindeki önemli terör gruplarından birisi. Bulunduğu dönem içerisinde başta Selçuklu Devleti olmak üzere bölgedeki birçok siyasi otorite için problem haline gelen Haşhaşiler İslam dininin batıl bir yorumuna inandıkları kabul edilir. Yaptıkları eylemler arasında en önemlisi Selçuklu veziri Nizamül'mülk düzenlenen suikasttır. Haşhaşi ismini ise kendilerini uyuşturan ve afyon maddesi içeren bir uyuşturucu karışımı kullanmaları nedeniyle almışlar. Günümüz manasıyla terörizm ise David RAPOPORT tarafından dört dalgaya ayrılır:

1. Anarşist Dalga
2. Anti-Kolonyal Dalga
3. Yeni Sol Dalga
4. Dini Dalga

Rapoport'a göre terörizmin günümüz anlamıyla ilk olarak 1880'lerden itibaren Anarşist Dalga ile ortaya çıkmasının iki önemli sebebi vardır: teknoloji ve doktrin.

Teknolojinin gelişmeye başlamasıyla birlikte doğal olarak iletişim yolları da eskiye göre hızlanmaya başladı. Bu da gerçekleşen ufak çaptaki her türlü gelişmenin daha kısa zamanda daha uzak yerleri etkilemesine neden oldu. Kısacası küreselleşme ve "dünyanın giderek küçülme" evresi bu dönem içerisinde başlamıştı. En büyük amacı propaganda olan terörizm de bu gelişme sayesinde yaptığı eylemlerin daha fazla etki oluşturması imkânına kavuştu.

Ayrıca teknolojinin gelişmesi ile birlikte bomba yapımı, silah elde etme imkânları da eskiye göre daha fazla gelişti. Bu da terör örgütlerini daha az imkânlarla daha etkili eylem yapma olanağını da geliştirdi. Bu nedenlerle teknolojinin gelişmesi terörizm başlaması ve etkili olması için bir neden olarak kabul edilir.

Diğer bir unsur ise doktrin... Batı'daki Aydınlanma Dönemi ve Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan ideolojilerin etkili olduğu dönemde Sergei NECHAEV, Michail BAKUNİN ve Alexeyevich KROPOTKİN tarafından fikrî temelleri oluşturulan anarşizm çerçevesinde terörizmin ilk dalgası olan Anarşist Dalga'nın başladığı kabul edilir. Anarşizm dalgasının etkin olduğu bu dönemde en etkili eylemlerden birisi ABD Başkanı William McKinley'in suikasta kurban gitmesi.

Anarşizm temel ilkeleri ise şunlar:

1. Modern toplum insanlarda bulunan hırs, tutku ve düşmanlığı gizler.
2. Toplum bazı ahlakî değerler üreterek ve suç gibi göstererek insan doğasındaki bu olguları gizler.
3. Bu ahlakî değerler tarihsel geçmişe sahip olduklarından aslında gayriahlâkîdir. Bizim çocuklarımız insanlığın bunlardan kurtulduğu ve özgürlüğünü kazandığı bir geleceği selamlayacaktır.
1. Terör de bu değerleri ortadan kaldırıp özgürlüğü gerçekleştirmenin en kısa ve en etkili yoludur.

Yine bu dönemde dünyanın birçok bölgesinde anarşist ideolojiyi benimseyen farklı terör örgütleri ortaya çıkar. Bunlar arasında en fazla dikkat çeken terör örgütü Rusya’da ortaya çıkan Narodnoya Volya. Narodnoya Volya’nın eylemsellik anlamında günümüzdeki terör örgütleri üzerinde bile etkisi olduğu kabul edilir. Narodnoya Volya dönemin Rusya’sında Çar’a karşı düzenlenen eylem, miting, toplantı gibi masum faaliyetlerin artık bir anlamı olmadığını kabul eder. Bu tür eylemlerin “aptalca” olduğu düşüncesiyle Rusya’daki bir elit grup tarafından bombalama, suikast gibi eylemlerin yapılmasıyla ortaya çıkmıştır.

Bu dönem içerisinde ilginç olan şudur ki, terörizm meşru bir hareket olarak görülür ve teröristler kendileri ile terörist oldukları için gurur duyarlar. Yapılan eylemler ve eylemi yapanlar kendilerini gizleme ihtiyacı hissetmezler. Bu duruma en çarpıcı örnek ise Rusya’da Narodnoya Volya mensubu olan Vera Zasulich’in olayı. Zasulich örgüt adına bir Rus polisini yaralaması neticesinde mahkemeye çıkar. Ancak mahkeme Zasulich’in eylemi terör amaçlı işlemesi nedeniyle meşru sayarak ceza vermez. Bu olay dönem içerisinde terörizmin nasıl algılandığına dair güzel bir örnek teşkil eder.

Fransız Devrimi ve 1. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ulus-devlet ve milliyetçilik akımı ise terörizm tarihinde yeni bir sürecin ortaya çıkmasına neden olur: Anti- Kolonyal Dalga.

Bilindiği üzere bu dönemde büyük imparatorluklar içerisinde bulunan birçok azınlık grup isyanlara başlar. Sebeplerinden de anlaşıldığı gibi, bu dönemde faaliyet gösteren terör örgütlerinin amacı etnik grupların çok uluslu imparatorluklardan ayrılarak kendi devletlerini kurma çabalarıdır. Osmanlı Devleti’nden ayrılmak isteyen Ermeniler tarafından kurulan Hınçaklar, Balkanlarda ise Bulgarlar, Boşnaklar ve Sırlar tarafından kurulan örgütler, Ortadoğu’da da Yahudiler tarafından kurulan örgütler ve İngiltere’deki IRA ayrılıkçı amaçla kurulan terör örgütlerinden bazıları.

Anti-Kolonyal Dalga’nın dikkat çeken bir yönü de, terör örgütlerinin eylemlerinin sansasyonelliğini arttırmak için başvurdukları ufak çapta ama etkili eylem stratejisini de bu dönem içerisinde kazanmaları. Bu sebeple artık terör örgütleri eylemlerini özellikle isyan edilen devletin bölgedeki görevlerine düzenlemekte ve eylemlerini gizlilik içerisinde yapar. Ayrıca eylem yapılacak zaman, mekân ve kişi konusunda da seçici davranılır.

Bu dönem içerisinde etkin olan kavramlardan birisi de Anarşist Dalga’da da gördüğümüz “devrim” kavramı. Her ne kadar devrim mefhumu, Anarşist Dalga ile ortaya çıksa da en etkin olduğu dönem Anti-Kolonyal Dalga’dır. Bunun etkisiyle bu dönemde faaliyet gösteren örgütler Amerikan ve Fransız Devrimlerinden ilham alırlar.

Ayrıca bu dönemdeki terör örgütleri daha önceki dönemlerde yaşadıkları maddî sıkıntıları yaşamamışlar. Diasporaların ve yabancı ülkelerin de bu örgütlere destek vermeleri maddî sıkıntıyı ortadan kaldırmış.

Anti-Kolonyal Dalga’nın bir farklı yönü de, bu dalgadan itibaren terör örgütlerinin kendilerini gizlemeleri ve “terör” kavramını kullanmaktan vazgeçmeleri. Terör faaliyetlerin daha önceki döneme göre siyasal bir içeriğe sahip olması ve bu kavramın örgütlerde siyasal kırılanlıklara neden olacağı düşüncesi alternatif kavramların geliştirilmesini sağlar. Mesela Yahudiler

tarafından kurulan Lehi isimli terör örgütü kendisini terörist grup olarak ifade eden son örgüttür. Lehi'nin rakibi Irgun ise terörist yerine "özgürlük savaşçısı" kavramını kullanmaya başlar. Yine bu dönemden itibaren "terörist" yerine kullanılan diğer kavramlar ise "asker" ve gerilla"dır.

Ayrıca terör örgütleri artık vur-kaç taktiğini kullanarak gerilla mücadelesine bu dönemde başlarlar. Bu nedenle yapılan eylemlerin uygulanması açısından gizlilik büyük önem taşımaya başlar. Terör faaliyeti tam anlamıyla yer altına bu dönemden itibaren girer.

Bu sebepler göz önüne alındığında terör örgütlerinin maddi imkânlarının daha geniş olması, uluslararası arenada destek bulmaları, gizli hareket etmeleri ve yeni ve etkili taktik geliştirmeleri nedeniyle Anarşist Dalga terörün en başarılı olduğu ve amacına ulaştığı dalga olarak görülebilir.

2. Dünya Savaşı'nın çıkması ve Amerika'nın Vietnam'ı işgali ile yeni bir terör dalgasının çıkmasını tetikler: Yeni- Sol Dalga. Amerika'nın Vietnam'da başarısız olması iki kutuplu dünya düzeninde alternatif fikir akımı olan sol için farklı bir umut ışığı olarak algılanır ve sol ideolojiyi benimseyen terör örgütlerini kurulmasına neden olur. Arından tarihe "68 Hareketi" olarak geçen Fransa'daki öğrenci hareketleri de bu gelişimin devamını sağlar. Böylece dünyanın farklı köşelerinde komünist devrimi amaçlayan terör örgütleri ortaya çıkar.

Yeni Sol Dalga ise ideolojinin terör üzerinde en etkin olduğu dönem olarak karşımıza çıkar. Anarşist Dalga'da terör örgütleri tüm kurulu düzenleri yok etmeyi amaçlamıştır. Anti Kolonyal Dalga ise terörizme siyasi bir boyut kazandırdı ve ayrılıkçı unsur devreye girdi. Ancak Yeni Sol Dalga ile birlikte terör örgütleri mevcut düzen yerine alternatif bir düzen getirmek amacıyla teröre başvurular. Bu nedenle de diğer dönemlere nazaran terörü amaca ulaşacak bir araç olarak algıladılar.

Bu dönem içerisinde de dünyanın farklı köşelerinde birçok terör örgütü kurulur. Japonya'da Japon Kızıl Ordusu, Almanya'da RAF, İtalya'da Kızıl Tugaylar bu örgütlere bazı örnekler. Ancak en çok dikkat çeken ve bu dalganın kaderini belirleyen örgüt ise Filistin Kurtuluş Örgütü. Özellikle Amerika'nın Vietnam yenilgisi sonrası bu örgüt bir idol haline gelir. Yaptığı eylemlerin sansasyonel olması ve Lübnan'daki kamplarının diğer örgütler tarafından eğitimi amaçlı kullanılması FKÖ'nün idol haline gelmesinin önemli sebepleri. Türkiye'de de o dönem faaliyet yürüten ve sonrasında neredeyse tüm sol fraksiyonların temelini oluşturan Dev-Yol ve Dev-Sol'da FKÖ'ye ait bu kamplarda eğitim alırlar.

Ayrıca bu dönem uluslararası terörizmin en yoğun haliyle gözler önüne serildiği dönemdir. Daha öncesinde, özellikle Anti Kolonyal Dalga'da diaspora ve dış destek sebebiyle terörün uluslararası yönü mevcuttu. Ancak Yeni Sol Dalga ile birlikte terörizmin uluslararası boyutu daha fazla ön plana çıkar. Düzenlenen uçak kaçırma, rehine alma türü eylemlerin genellikle uluslararası arenada gerçekleşmesi, terör örgütlerini birbirileri arasındaki dayanışma bu dönemde terörün uluslararası boyutunun yansımaları.

Bununla birlikte terörle mücadelede devletlerin uluslararası arenada birlikte hareket etmeleri de ilk defa bu dönemde gündeme gelir. Aslında daha öncesinde Anarşist Dalga yaşandığı süreçte ABD, Başkan McKinley'in öldürülmesi üzerine terörizmle mücadele için uluslararası işbirliği çağırısı yapar. Fakat bundan üç yıl sonra bu sefer kendisi Rusya ve Almanya tarafından düzenlenen terörizmle mücadele konferansına katılmayı reddeder. Düzenlenen bu konferansa ABD ile birlikte katılmayan başka devletler de vardır. Ancak bunlar arasında İtalya'nın katılmama nedeni hayli ilginçtir. İtalya eğer terörizm sona erdirilirse yurt dışında faal olan İtalyan teröristlerin ülkesine dönerek soruna neden olabileceğini iddia eder.

Kısacası, terör eylemlerinin uluslararası alana yayılması ve örgütler arasındaki işbirliğinin gittikçe artması terörizmin uluslararası yönünün bu dalgada daha da ön plana çıkmasına neden olur.

Bu dönemde dikkat çeken bir nokta da terör örgütlerini teorik anlamda birbirleri ile yakın olmaları. Terör örgütlerinin teorik altyapılarının birbirlerine yakın olmaları aynı retorikleri kullanmalarına ve aynı kaynaklardan beslenmelerini sağlar. Terörizm ile ilgili ortaya atılan fikirler tüm dünyadaki terör örgütleri üzerinde etkili olur. Bunlar arasında en popüler olanı ise Carlos MARIĞHELLA tarafından kaleme alınan "Şehir Gerillasının Elkitabı" isimli kitap. Ülkemiz de dâhil olmak üzere tüm dünyadaki sol örgütler bu eserden ilham almışlardır. Hatta günümüzde PKK tarafından şehir merkezlerinde eylemselliği arttırmak amacıyla yürütülen eğitim faaliyetleri ve neticesinde ortaya konan pratiklerde de yine bu kaynaktan esinlenir.

FKÖ'nün Lübnan'da bulunan eğitim kamplarının bu dönem için öneminden bahsetmiştik. İşte bu kamplar Yeni Sol Dalga'nın sona ermesinde de etkili olur. İsrail'in Lübnan'ı işgal ederek FKÖ'nün bu kampını dağıtması ile birlikte Yeni Sol Dalga ömrünü tamamlar ve terörizmde yeni bir dönem başlar.

1979 İran Devrimi ve Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmeleri dünyada yeni bir terör dalgasının doğmasına neden olur: Dini Dalga. Özellikle İslâm toplumlarının bazı kesimlerince İran Devrimi bir umut ışığı olarak algılanır. Bunun yanında, Sovyetlerin Afganistan'da başarısız olmaları bu umut ışığını daha da güçlendirir. Bu gelişmeler kendilerine dini referans alan terör örgütlerinin ortaya çıkmasına neden olur.

Ancak bu gerçeklik sadece İslam dini açısından geçerli değil. Yine bu dönemde diğer dinler adına faaliyet gösterdiğini iddia eden terör örgütleri de ortaya çıkar. Mesela Japonya'da Arm Shrinkyo, Hindistan'da Sih'ler tarafından kurulan örgütler ve Amerika'da ortaya çıkan din eksenli örgütler buna en güzel örnekler.

Fakat kabul edilmelidir ki, bu dönemde en fazla İslam motifli dini örgütler faaliyet gösterdi. Bunun en büyük nedeni de İslam dünyasında o dönemde yaşanan siyasi gelişmeler ve kronik hale gelen ve halen devam eden İslam coğrafyasındaki siyasi istikrarsızlık.

Dini Dalga'yı seleflerinden ayıran bir özellik de hedef kitesinin oldukça geniş olması. Diğer dalgalarda terör örgütleri daha spesifik hedeflere sahiptiler. Ancak bu dönemde terör

örgütleri tüm dünya genelinde çok geniş bir hedef kitlesi ile mücadele halindedirler. Küreselleşmenin ve terörizmin uluslararası boyutunun geçmişten beri kazandığı ivmenin bu durumda etkili olduğunu söylememiz gerekir. Böylece terör örgütlerinin eylem alanı dünya çapında genişler ve doğal olarak etkileri de bu boyutta büyür. Bunun zirveye ulaştığı nokta ise 11 Eylül 2001 yılında El-Kaide'nin ABD'de İkiz Kuleler'e düzenlediği saldırılar olur.

Hedef kitlesinin bu kadar fazla büyümesi aynı zamanda terör örgütlerinin de daha geniş bir alana yayılmasına ve örgütsel yapıların değişikliğe uğramasına olur. Artık terör örgütleri katı bir hiyerarşik yapılanmadan ziyade hücre yapılanmalarının meydana getirdiği bir "ağ (network)" yapılanması haline gelirler.

Bu dönemin dikkat çekici bir özelliği de intihar eylemlerinin ortaya çıkması. Daha öncesinde de intihar eylemleri gerçekleştirilir. Ancak bu dönemde etkili olması ve daha fazla başvurulması nedeniyle intihar eylemleri bu döneme ait bir özellik olarak karşımıza çıkar. İntihar eylemlerinin bu dönemde ortaya çıkmasının en büyük etkenlerden birisinin de dini retorik olduğu söylenebilir.

Rapoport'un terör tarihini sınıflandırması dini dalga ile son bulmakta ve buna göre Dini Dalga halen devam etmekte.

Bu tarihsel sürece genel olarak baktığımız zaman, bize terörizm hakkında bazı genel geçer tespitler yapmamıza imkân sağlıyor.

İlk olarak, terörizmin gün geçtikçe uluslararası boyuta taşındığını görüyoruz. Artık bundan sonrasında uluslararası terör örgütü kavramı yavaş yavaş ortadan kalkmakta. Çünkü tüm terör örgütleri artık uluslararası arenada hareket ediyor. Bununla birlikte uluslararası siyasi destek arama faaliyetleri, yurt dışından sağlanan maddi imkânlar ve ulaşım ve teknolojinin sağladığı olanaklar bir terör örgütünün sadece bir bölge içerisine sıkışmasına izin vermiyor.

Bununla birlikte tarihsel süreç içerisinde terör eylemleri farklı ideolojiler, siyasi gruplar ve hatta dini yapılar tarafından gittikçe popülerlik kazanan bir yöntem haline geldi. Terörizmin doğası gereği az bir güç ile çok fazla etki bırakabilmesi bu artan popülerliğin en önemli sebebi sayılabilir.

Ayrıca terör örgütleri gün geçtikçe daha da profesyonel hale geldi. Böylece daha farklı yöntemlerin geliştirilerek küçük güçler halinde büyük güçle "eşit" mücadele etmeye başladılar. Bu nedenle küçük güçlerin büyük güçlerle mücadelesinde terör "yegâne yöntem" olarak algılanmaya başladı.

Terör tarihine baktığımız zaman dikkat çeken bir özellik de terör her ne kadar "araç" olarak görülse de, gerçekte bir "amaç" olarak var olması. Terör örgütleri amaçlarına ulaşmış olsalar ya da şartlar artık mücadelenin gerekliliğini ortadan kaldırsa bile terör hala varlığını sürdürebilmekte. Şöyle açıklarsak; bir dönem Anti Kolonyal Dalga'da faaliyet gösteren terör örgütleri şartların değişmesi ile birlikte ideallerini de değiştirdiler, ama terör faaliyetlerinden vazgeçmediler. Mesela IRA, Anti Kolonyal Dalga'da İrlanda'nın bağımsızlığı için mücadele

ederken Yeni Sol Dalga'nın başlamasına rağmen varlığını değişim geçirerek sürdürmeye devam etti. FKÖ de Yeni Sol Dalga içerisinde faaliyet gösterirken şu anda geldiği konum ilk döneminden oldukça farklı.

Terörizmin tarihsel sürecine genel manada baktığımız zaman dikkat çeken bir nokta da her terör dalgasının dünyada yaşanan bir siyasi dönüşüm ve belirsizlik ile ortaya çıkması. Anarşist Dalga sonrasında 1.Dünya Savaşı'nın çıkması, ulus-devlet ve milliyetçilik akımı ile Anti Kolonyal Dalga başlamasına neden oldu. Sonrasında ise Amerika'nın Vietnam işgali ve Fransa'da başlayan ve tüm dünyaya yayılan öğrenci hareketleri ile Yeni Sol Dalga başladı. Sonrasında da İran Devrimi ve Afgan Direnişi Dini Dalga'nın başlamasına neden oldu.

Bu noktada akla şöyle bir soru gelebilir: Peki 11 Eylül da yeni bir dalganın başlangıcı mı?

Bilindiği üzere El-Kaide'nin İkiz Kuleler'e saldırmasıyla birlikte ABD Afganistan'ı ve sonrasında Irak'ı işgal etti. Tüm dünyada terörle mücadele konusu hararetle tartışılmaya başlandı. Bu dönemde, yeni bir kavram gibi, "uluslararası terörizm" kavramı popüler hale geldi. Hatta "Medeniyetler Çatışması" tezinin gerçekleştiği görüşü kabul görmeye başladı. Peki, 11 Eylül yeni bir terör dalgası için bir başlangıç olarak kabul edilebilir mi?

Bu sorunun cevabını bulmak için yine terör tarihine bakmamız gerek. Söylediğimiz gibi terör tarihinde her dalga dünyada siyasal ve konjonktürel alanda yaşanan değişiklikler neticesinde ortaya çıkmış. Her dönemde terör örgütleri yeni bir fikir akımı ile hareket etmişler.

Bu açıdan 11 Eylül'den günümüze kadar baktığımızda zaman diğer dönemlerde olduğu gibi dünya dengelerinde bir değişiklik ya da 11 Eylül'ün tetikleyeceği yeni bir akımın doğmadığını söyleyebiliriz. Dini Dalga içerisinde ortaya çıkan El-Kaide popüleritesini arttırmış bir şekilde faaliyetlerine devam etmekte. Sadece bu dönem içerisinde terörle mücadelede yöntemler tartışılmaya ve farklı yöntemler uygulanmaya başlanmış durumda. İşte ABD'nin Afganistan işgali de buna bir örnek.

Bu sebeple 11 Eylül olaylarının terör tarihi açısından fikri bir değişikliğe değil terörün ve terörle mücadelenin yöntem değişikliğine gitmesine dayanarak yeni bir terör dalgası olarak kabul edilemeyeceğini söyleyebiliriz.

Tabi burada rasyonel pencereden bakıldığında Afganistan, Irak işgali ve son süreçte Yemen ve Mali'de yaşananları göz önüne aldığımızda bu sürecin kimin lehine işlediğini de göz ardı etmemek gerek.

Akla gelen bir diğer soru ise son yıllarda yaşanan "Arap Baharı"nın terörizmin tarihsel sürecini etkileyip etkilemeyeceği...

Günümüz itibariyle böyle bir yorum yapmak için erken diyebiliriz. Arap Baharı'nın "sonbahara" dönüşüp dönüşmeyeceği bile halen netlik kazanmamış durumda. Bir taraftan Mısır'da devrimin "kendi çocuklarını yeme" ihtimali varken, Suriye'de ne yazık ki halen "bahar" gelmedi. Demek istenilen şu an için Arap Baharı herhangi yeni bir konjonktür

oluşması için uygun bir ortama sahip değil. Şu durumda Suriye’de El-Kaide bağlantılı yapıların faaliyet yürütmesi gibi farklı hamleler yaşandığı gözleniyor.

Sonuç olarak, en başta da belirtildiği üzere, burada anlatılan “terörizm” ve “tarihi” üzerine birçok eleştiri yapılabilir. Buradaki kronoloji ve tasnifin belki de önemli eksikleri olabilir. Mesela siyasi anlamda, “devlet terörü” kavramının neden olmadığı, İsrail’in güvenlik politikalarının nereye konacağı sorusu akla gelebilir. Ya da “siber terör” gibi bir kavramın ve geçmişinin olup olmadığı tartışılabilir.

Diğer taraftan terörizmin, çok eskiden beri var olan bir problem olmasına rağmen son üç dört asırdır somut bir gerçek olarak var olduğunu görüyoruz. Bununla beraber teröre sebep olarak görülen fikirler, ideolojiler, akımlar değişse de terör gerçeği değişmemekte. Bu nedenle terör örgütlerinin ürettiği retorikler dönemin konjonktürüne göre değişebilmesine rağmen, değişmeyen tek gerçek artarak devam eden terör ve şiddet.

PKK: Çözüm İçin Bir Adım... Belki De Son Adım...

İnişli çıkışlı bir seyir izleyen Kürt sorununda yeni bir sayfa daha açıldı... Öcalan ile görüşmelerin tekrardan başladığı ve yeni bir müzakere sürecinin yaşandığı artık herkes tarafından biliniyor. Her iki tarafın bu yeni süreci gizleme ihtiyacı hissetmediği de ortada.

Şu bir gerçek ki, artık Türkiye’de toplumun önemli bir kısmı Kürt sorununun öyle ya da böyle çözülmesini istiyor. Bu yüzden Öcalan ile görüşülmesi artık önemli bir kesim için mesele değil. Hatta şehit ailesi derneklerinden birisi sorunun çözülmesi için Öcalan’la bile görüşülmesine yeşil ışık yakıyor. Hülâsa, artık Türkiye bu konuda bir gönül ve fikir birliği sağlamış durumda.

O zaman yeniden başlatılan müzakere sürecine değinelim. Bu sürecin ne getirebileceği, muhtemel sonuçları ve geçmişten farkı hakkında birkaç kelam edelim.

İlk olarak, görüşmenin zamanlaması dikkat çekici. Ortadoğu’da yaşanan gelişmeler sonrası (ve hatta öncesinde de) bölgede sürekli söz sahibi olmak isteyen Türkiye, her seferinde içeride Kürt sorunu gerçeği ve PKK’nın eylemleri ile karşılaşılıyordu. O zamanlardan beri dile getirilen içeride Kürt sorunu çözülmeden aktif bir dış politikanın topal kalacağı düşüncesi doğrulanmış oldu. Bu sebeple sorunun çözümü amacıyla yeni bir süreç başlatıldı.

Ancak diğer taraftan sürecin tam olarak yeni başladığı söylenemez. 2011 yılında yaşanan Silvan saldırısı sonrası devlet bir taraftan askeri operasyonlara ağırlık verirken, diğer taraftan

sürecin bir anlamda öz eleştirisini yaptığı gözleniyor. Önceki süreçte daha ortada somut hiçbir şey yokken kamuoyunun beklentilere sokulması ve ardından yaşananlar toplumda bir hayal kırıklığı meydana getirdi. Herkes sorun bitecek derken örgütün eylemlerini arttırması ve Habur’da yaşananlar çözüm iradesinin bulunduğu noktadan daha da geriye gitmesine ve daha kanlı bir süreci yaşamamıza neden oldu. Yeni başlayan süreçte ise kimsenin beklentiye girmemesi söylenerek daha temkinli gidildiği görülüyor.

Ayrıca bu dönemde “demokratik açılım” çalışmalarında nerede hata yapıldığının sorgulanmış olduğu yönünde izlenimler var. Daha öncesinde bir taraftan Öcalan ile bir taraftan da Oslo’da örgütün üst düzey sorumluları ile görüşülürken, diğer taraftan Öcalan’ın avukatlar üzerinden terör örgütüne talimatlar gönderdiği ve eylemleri arttırdığı biliniyor. Eskiden bu şekilde bir sistemin işlerliğine müsaade edilmesi terör örgütü tarafından silahın masada bir koz olarak kullanılmasına neden olmuştu.

Diğer taraftan eski süreçte örgütün kırsaldaki ve şehirdeki yapılanmalarına yönelik operasyonlara ara verilmesi de terör örgütü için bir hayat öpücüğü oldu. O dönem için ortaya konan tezlerden birisi Öcalan’ın örgütle ilişkisinin kesilmesi ve operasyonların devam etmesi yönündeydi. Böylelikle terör örgütünün masaya silahı koymasının önüne geçilebilirdi.

İşte yeni süreçte bir yandan Öcalan ile görüşmeler devam ederken, diğer yandan terör örgütüne yönelik operasyonlar devam ediyor. Ayrıca Öcalan ile sadece müzakere sürecinde belirlenen “temsilciler”in görüşmesine izin verilerek bir anlamda kontrollü bir iletişim sistemi kurulması amaçlanıyor.

Görüşmelerin sadece Öcalan üzerinden yürütülmesinin de yeni sürecin farklı ve avantajlı bir yönü gibi görünüyor. Öcalan şuan ki durumda PKK terör örgütü ve tüm yapılanmaları için tartışmasız tek lider. Hatta kendisinin KCK yapılanmasında “önderlik” gibi tanımlama ile yapının en üstüne yerleştirilmesi kendisine “insanüstü” bir varlık olarak yaklaştığını gösteriyor. Zaten terör örgütü içerisinde de böyle bir algı halen mevcut.

Yeni süreç Öcalan’ın teoride ve şiddet ortamında böyle bir sığata sahipken barış süreci içerisinde gerçekte böyle olup olmadığını bize gösterebilir. Şöyle ifade edelim... Eğer Öcalan “silahlar sınır dışına çıksın” ve sonrasında da “silahlar bırakılsın” derse örgüt bu kararı uygulamaya koyabilecek mi? Eğer uygulayabilirse, herkesin hemfikir olduğu üzere sorunun çözümü konusunda önemli bir adım atılmış olacak. Ancak örgüt bu kararı uygulamazsa Öcalan unsuru denklemde etkisiz eleman haline gelecek...

Bu noktada bir öngöründe bulunabiliriz. Eğer Öcalan devam eden süreçte örgütün kendisi tarafından alınan kararın uygulanmayacağını sezerse “devlet ve PKK beni kullanıyor” diyerek aradan çekilmeye çalışabilir. Böylece halen var olduğunu sandığı etkinliğini koruduğunu düşünebilir. Böyle bir durumda ne yazık ki tekrar başa dönmek zorunda kalırız.

Bununla beraber Öcalan “sayesinde” terör örgütü silah bırakırsa ve sadece siyasi alanda mücadele edeceğini ilan ederse, önümüzdeki süreç için Öcalan’ın siyasi bir sembol ve hatta

bir aktör olarak göreceğimiz gerçeğini de kabul etmek zorundayız. Böyle bir durumda Öcalan'ın ev hapsi ve daha da ötesi gündeme gelebilir.

Ayrıca görüşmelerin anormal bir biçimde bu kadar aleni hale gelmesi de muhtemelen yeni süreçte uygulamaya konulan bir taktik. Daha öncesinde Oslo görüşmelerinin ortaya çıkması ve kamuoyunda oluşan tepkinin önüne geçmek adına bu sürecin “şeffaf” yürütülmesi düşünüyor gibi. Diğer taraftan, yukarıda bahsettiğimiz Öcalan'ın kendisinin etkisiz kalma ihtimaliyle görüşmeleri sonlandırması durumunda, devlet elini güçlü tutmak amacıyla bu yolu tercih etmiş olabilir. Bir anlamda Kürtlere “ben elimden geleni yaptım” mesajını vermek istiyor olabilir.

Terör örgütünün Öcalan'ın talimatı ile silah bırakıp bırakmayacağı konusunda da ise konunun çok farklı yönleri mevcut. Uluslararası boyutunda PKK'nın silah bırakmamasını isteyen devletlerin olabileceği konusu artık herkesçe bilinmekte. Aynı zamanda terör örgütü içerisinde uluslararası ilişkilere sahip olan ve örgütü yönlendirme kapasitesine sahip olan isimler mevcut. Mesela Bahoz Erdal'ın Suriye ile olan ilişkisi, Duran Kalkan ve Cemil Bayık'ın hem İran, hem de İsrail ile ilişkisi, bahsettiğimiz denklemin daha da karmaşık bir hale getiriyor. Fransa'da 3 kadın teröristin öldürülmesi, Öcalan ile yapılan görüşmenin hemen ardından Hakkâri'de bir karakol baskını teşebbüsü bu karmaşık denklemin somut verileri olarak karşımıza çıkıyor. Bu nedenle yeni süreç içerisinde, daha öncesinde de olduğu gibi, birçok provakatif eylem ile karşılaşmamız bizi şaşırtmayacaktır.

Diğer taraftan önümüzdeki süreçte terör örgütünün silah bırakması durumunda daha küçük ama daha vahşi ve eylemselliği yüksek terör örgütleri ile karşılaşmamız da mümkün. Ki dünyada bunun örnekleri mevcut. Mesela İngiltere'de IRA'nın silah bırakmasının ardından IRA'dan kopan şiddet yanlıları Real IRA isimli bir terör örgütü kurarak eylemlerini sürdürdüler. Hatta barış sürecinin nihayete erdiği “Hayırlı Cuma Anlaşması (Good Friday Agreement)”nin hemen ardından Omagh şehrinde patlatılan bir bomba neticesinde birçok insan hayatını kaybetti. Bu yüzden yukarıda farklı devletlerle ilişkisi olan örgüt mensuplarını da dikkate aldığımızda böyle bir ihtimalin varlığını her zaman göz önünde bulundurmak gerek.

Ekonomik yönden baktığımızda da PKK sadece bir terör örgütü değil. Aynı zamanda ekonomik bir güç. Sınırdaki kaçakçılık ticareti, Diyarbakır kırsalındaki esrar ekimi, İran üzerinden getirilen eroin, silah ticareti, hatta koruculuk sistemi ve buna benzer birçok “kalem”, PKK'nın artık sadece bir terör örgütü olmadığını önemli göstergeleri. Bu yüzden PKK'nın silah bırakması milyar dolarlarla ifade edilen bu “piyasada” büyük bir “ekonomik kriz”in meydana gelmesine neden olabilir.

Bir diğer önemli unsur ise psikolojik. Teröristlerin normal bir insanın kolay kolay yapamayacağı vahşi bir terör eylemini gerçekleştirebilmesinin önemli nedenlerinden birisinin de psikolojik unsurlar olduğu kabul edilir. Bu durum psikolojide “bölünme” kavramı ile açıklanır. Buna göre bölünme, bir yandan normal bir insanmış gibi hareket edip, toplumun içerisinde varlığını sürdürürken aynı zamanda bahsettiğimiz eylemleri de gerçekleştirebilecek derecede vahşi bir “yaratığa” dönüşebilmesini ifade eder. Ancak bu insanlar, her ne kadar

normal bir insan gibi şefkat ve merhamet duygularına sahip olsalar da, bu duyguları kendileri ile aynı aidiyet (etnisite, din) ya da aynı ideolojiye sahip diğer insanlara yönelik beslerler. Bu yüzden yaptıkları değerlendirmeler ve çözümlenmeler bu kadar siyah ve beyaz ayrımına sahiptir. Tamamen kendileri ve diğerleri ayrımına göre düşünürler.

Bu nedenle teröristin varlığını sürdürebilmesi yaşadığı “bölünmüşlüğü” varlığı ve bunun mümkün olabileceği kaos ve terör ortamı ile mümkündür. Diğer bir ifadeyle sürekli bir siyah ve beyaz ya da kendileri ve diğerleri ayrımının olması gerekir. Bu yüzden yaşanacak bir “barış süreci” aslında terör zihniyetine sahip bir kişi ya da grup için “barış tehdidi” olarak görülebilir. Böyle durumlarda terör grupları süreci baltalamak için kabul edilmesi zor, müzakereyi boşa düşürecek ve kışkırtıcı taleplerde bulunabilirler.

İşte önümüzdeki süreçte karşılaşılabileceğimiz ihtimallerden birisi de bu. Ki bunun ilk örneğini DTK Eş Başkanı Aysel TUĞLUK’un daha öncesinde “muhatapın sadece Öcalan” olduğunu söylerken, şimdi ise “Kandil’in de muhatap alınması gerektiğini” söylemesi ile bir nebze gördük...

Şimdi yapılan bu psikolojik çıkarımlar ne ifade ediyor?.. Aslında tüm bu söylediklerimizle dağdaki yaklaşık 5000 kişinin bu şekilde düşündüğünü söylemek çok iddialı olur. Duyduğumuza göre, dağdakilerin çoğu da dağdan inmeyi ve bir barış sürecinin gerçekleşmesini dört gözle bekliyor. Çünkü dağda örgüt mensuplarının ancak ortalama 3 yıl kaldığını, sonrasında ya teslim olduğunu ya da öldüğünü göz önüne alırsak bu durum daha iyi anlaşılır.

Ancak bu tespitler özellikle örgütün yönetim kadrosunu oluşturan kesimler için geçerlilik ifade etmekte. Uzun süredir dağda kalmalarını ve ellerinde otoritenin, silahın sağladığı gücü düşündüğünüzde bu daha iyi anlaşılır... Eylem talimatı vermeleri ve yıllardır yaşanan ideolojik yönlendirmelerin de etkisiyle bu bölünmüşlüğü daha çok yaşamaktalar. Yaşamaktan ziyade diğer yönüyle bu durumu da kabullenmek zorundalar. Düşünün, barış gerçekleşse ve terör örgütü silah bıraksa Bahoz Erdal artık ne yapacak, ne değeri olacak?..

Kısaca bir durum tespiti yaparsak...

Bizim bahsettiğimiz “barış” ile karşı tarafın algıladığı “barış” aynı olmayabilir...

Ve yine bu süreçten canı yanan, zarar görenler kadar nemalanan ve gücü elinde tutanlar da var...

Ve yine muhatap olarak karşımızda olanlar/olacaklar normal bir insan psikolojisine sahip olmama ihtimali yüksek...

Sonuç yerine bir örnekle nokta koyalım...

Bir maratoncu düşünün... Kendisine yarışın bitmesine az bir zaman kala bitiş noktasının bir o kadar daha uzatıldığı söylense ne yapardı?.. Sizce yarışı bitirecek gücü olsa bile devam edebilir mi?.. Yoksa olduğu yere yığılır kalır mı?...

Kürt sorunu konusunda da benzer bir durumu yaşıyoruz... Sorunun bitmesine inandığımız her an tekrar başa dönersek, artık bu sorunun çözümü konusunda da ümidimizi kaybedebiliriz... Bu yüzden yeni başlayan süreç bu sorunun çözümü konusunda önemli ve belki de son bir şans...

Her seferinde sorunun çözüleceği beklentisinin başarısızlıkla sonuçlanması ne yazık ki toplumun her kesiminde artık Kürt sorunun “çözülemez bir sorun” olarak algılanmasına ve umudunu kaybetmesine neden olabilir... Bu yüzden sürecin devlet tarafından kararlılıkla ve profesyonelce yürütülmesi gerek. Aynı şekilde toplumun tüm kesimleri de sorunun çözümü adına kararlılığını sürdürmeli...

Bir Nevruz'un ardından Diyarbakır...

Bu ülkede ideoloji pislğine batırılmış her şey gibi nevrüz da bu pislikten nasibini aldı. Nevruz yıllardır bu topraklarda yaşanan acılar ile yâd edilmekte... Mesela 1992'de Cizre'de Nevruz acıya, trajediye dönüşmüş... Her nevrüz denildiğinde umuttan, bahardan öte acı, gözyaşı, kan gözlenir olmuş... Ama gerçekte baharın gelişini müjdeler nevrüz ya da newroz... "Yeni gün" manasına gelir... Yeni gün ise bahar demek, umut demektir aslında... Türk'ü de Kürt'ü de yeni umutlarla bekler yeni günü, nevrüzü...

Umut demek ise insan olmak demektir... Baharın gelişini ile açan çiçeklere bakınca sevinen, yeni doğan enikleri, kuzuları görünce içi gıdıklanan insan hem onun saflığına, hem de tazeliğine sevinir, umutlanır...

Bu yüzden nevrüz insanın olduğu her yerde nevrüzdür... Daha doğrusu insanın umutlarını yaşattığı her yerde... Her ne olursa olsun, Diyarbakır'da yaşanan acılara inat, bence Diyarbakır'da da nevrüz güzeldir... İşte nevrüzün asıl güzelliği de bu kadar acıya dayanabilmesindedir...

Bir Nevruz daha bu ikilemlerle yaşandı Diyarbakır'da... Yani bu ikilemlerin en fazla yaşandığı yerde...

Peki Nevruz sürecinde neler oldu Diyarbakır'da?..

Daha önceden, Silvan'da 13 askerinin şehit olmasıyla terörle mücadelede yeni bir sürecin başladığını söylemiştik. Kış sürecinden itibaren daha da hızlanan operasyonlar örgüte önemli darbe vurdu. Şehir merkezlerinde yapılan KCK operasyonları da ne kadar etkili olduğunu korsan gösterilerdeki sayının azalmasıyla gösteriyordu.

Terör örgütleri için böyle zamanlarda bir soluklanma, bir es lazımdır. Bu soluklanma ya çok etkili ve “başarılı” bir terör eylemi ile ya da terörle mücadelede gerçekleşen bir skandal, bir facia ile mümkün olur.

Örgüt ilk soluğunu, ya da bir köşe yazarının benzetmesiyle “hayat öpücüğünü”, Uludere faciasıyla aldı... Sanki köşeye sıkışmış fareye birisi kenardan yol vermişti... Ne oldu, neden oldu kim yaptı hala anlaşılmadı...

İkinci bir soluk alma çabası bu senenin Nevruz’unu daha da farklı kıldı. Bu yüzden örgüt tarafından 2012 yılı artık “final” yılı kabul edildi. Bu süreçte ses getiren bir eylem için çok uğraştı. Hala da uğraşiyor. Bu nokta da tüm çaba kış üslenmesi başlamadan, Nevruz öncesinde etkili bir eylem yapmaya odaklandı. Birilerinin itiraf ettiği metropollere gömülü bombalar bu süreçte hala kullanılmaya çalışılıyor. Belki de bu süreçte televizyonlara yansımaya daha nice eylemler engellendi.

Nevruz yaklaştıkça terör örgütü gerilimi daha da yükseltti. Diyarbakır’da Nevruz’la amaçlanan bir şenlik değil, bir isyan hareketiydi. Bu sebeple de, geçen senelerde olduğu gibi, konser düzenlenmemesine karar verildi. Ama halkın böyle bir durumda Nevruz alanına rağbet etmeyeceği anlaşıncaya zoraki de olsa konser organize etmeye çalıştılar.

Diğer taraftan KCK operasyonları örgüte maddi açıdan da önemli bir darbe vurdu. Gelir sağlamak için Nevruz davetiyelerini zorla halka satmaya çalıştılar. İşçinin, garibanın aylığına göz diktiler...

21 Mart’ın hafta içine gelmesi nedeniyle katılım az olur endişesi ile kutlamalar 18 Mart Pazar gününe alındı. Diyarbakır Valiliği tarafından 18 Mart’a izin verilmemesi ilk başta BDP tarafından kabul edildi. Ama “yukarıdan” gelen talimatlar Nevruz’un 18 Mart’ta ne olursa olsun kutlanacağı yönündeydi. Bu yüzden son günlerde gerilim daha da yükseldi.

Bir yandan da halk alana gelmeyecek korkusuyla Valiliğin izin verdiği şekilde propagandalar yapıldı. Hatta örgüte ait televizyonlar, halk Nevruz alanına gelsin diye 18 Mart’ta yaşanan olayları değil, geçen yılın Nevruz görüntülerini yayınlayarak halkı kandırmaya bile çalıştılar.

Olaylar 18 Mart günü sabahın erken saatlerinden itibaren başladı. BDP binaları önünde toplanan örgüt mensupları yüzlerce ses bombası, molotofla sokakları savaşa alanına çevirmeye başladı. Ardından kalabalık Nevruz alanına doğru hareketlendi. Bir müddet sonra hem bir acı daha yaşanmasın, hem de kan akmasın düşüncesiyle Nevruz alanına girilmesine izin verildi.

Bu esnada Nevruz alanında bekleyen yaklaşık 10 tane canlı yayın ve seyyar baz istasyonu aracı ateşe verildi. Yol üstünde bulunan bir market yağmalandı. Bu olaylar, aklıma ilk olarak yıllar önce İstanbul’da muhtemelen yine bir Nevruz’da bir kızın parktaki çiçekleri sopayla dövdüğü görüntüleri aklıma getirdi. Hatırlarsanız bunun üzerine günlerce televizyonlarda analizler yapılmıştı. O kız çiçekleri niye “dövmüştü”?..

Peki o gençler bu arabaları niye yakmıştı?.. Düzenledikleri nevrüz etkinliğini dünyaya duyuracak olan araçları yakmak neyle, nasıl ifade edilebilirdi?...Buraya bir dipnot düşelim... Aslında tüm bu yaşananlardan ziyade bu soruların cevabı bana göre daha önemli...

Diyarbakır'a ilk geldiğimden itibaren dikkatimi çeken hususlardan birisi de halkın şiddetle yaşadığı sıradan ilişki. Bu topraklarda şiddet yaşana yaşana artık sanki sıradan hale gelmiş durumda... Hannah Arendt'in dile getirdiği üzere "kötülüğün sıradanlığı" yaşanıyor... 30 yıllık terör sorunu içerisinde yetişen genç nesiller artık iyi ile kötü arasında ayırım yapamamaya başlamışlar...

Buradan yola çıkarak şöyle bir öngöründe bulunabiliriz: Bir gün gelip burada terör sorunu sona erdiği zaman mafya, çete ve suç örgütleri bir anda patlama yapacak. Terörün doğurduğu şiddetin yerini mafyaların, çetelerin şiddeti devralacak. Şiddetin sıradanlaşması yeni şiddet kaynaklarının doğmasını kolaylaştıracak. Bu yüzden bu coğrafyada terör sorunu çözülmeye çalışırken, diğer taraftan yerine başka sorunların geçmesine de müsaade edilmemeli. Şu an itibarıyla sadece Diyarbakır sınırlarında ekilen esrarın mali değerinin 500 milyon lira olduğunu düşünürsek bu tehdidin boyutunu daha net algılayabiliriz.

Nevruz'a geri dönersek... Peki devletin bu Nevruz sürecinde hiç mi kusuru yoktu?... Böyle bir iddiam tabii ki yok... İlk başta 18 Mart'ta Nevruz'un kutlanmasını yasaklamak çok da mantıklı görünmüyor. Her ne kadar etkinliklerin provoke edileceği gün gibi aşikar olsa da, yasaklandığı halde bu provokasyonlar yine yapıldı. Hatta böylece terör örgütünün eline "Devlet Nevruz'u yasakladı" gibi bir argüman verildi. Terör örgütünün sözcülüğünü yapan bir gazetenin attığı manşet de bu görüşü doğruluyor: "*Newroz devleti aştı*"... Ama bu kararın verilmesinde ilk başta BDP'nin 18 Mart yerine 21 Mart'ta kutlanmasını kabul ettiği, ancak daha sonra KCK'nın baskısı ile tekrar 18 Mart'ta ısrar edildiği gerçeğini de göz ardı etmemek gerek...

Peki ne yapılabilirdi?.. Mesela, devlet Şivan PERWER'i Nevruz programı için Diyarbakır'a getirerek Nevruz alanında büyük bir konser organize edebilirdi. Belki de şiddet olayları bu derece yaşanmaz, bu derece Nevruz'u gölgelemezdi.

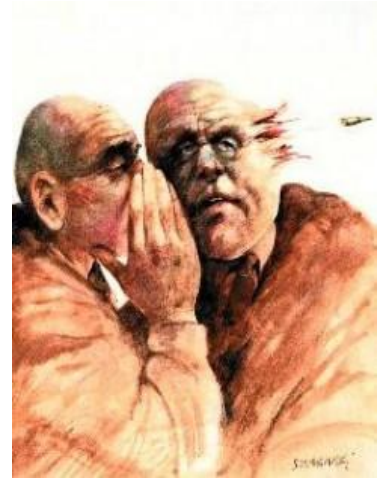
Her şeye rağmen Nevruz alanına gidenlerin büyük çoğunluğunun Nevruz'u kutlamak için o alana gittiğini düşünürsek bu hamlenin ne kadar etkili olabileceği daha iyi anlaşılır. İşte böyle bir hamle de terörizmle mücadele literatüründe "alan kazanma stratejisi" olarak nitelendirilir...

Bendeki "Diyarbakır'dan Nevruz Manzaraları" bu şekilde işte...

Yazının girişinde, Nevruz'un her şeye rağmen umutlarla geldiğini söylemiştim... Diyarbakır'da geçen bir Nevruz'un ve bu yazının sonunu da yine Nevruz'a ve Nevruz'un getirdiği umutlara bırakayım... Sözü de fazla uzatmayayım...

“Çatışma”yı Bitirmek mi, Yönlendirmek mi?

“... Suçun işlenmesini önlemek amacıyla orada bulunurken onu önlemek yerine eğer kendisi eylemleri gerçekleştirirse, zaten örgütün yapmak istediğini kendisi yapmış olur. Bu yüzden Bekir Bozdağ’ın söylediği “istihbaratın suç işlemeden örgüte sızamayacağı” iddiası da bir doğruluk içermez [...] “istihbaratçıların” suç işlemesine yetki veren bir kanuni düzenleme de bildiğim kadarı ile yok...”

Kürt Sorunu üzerine bir yazı hazırlığına girmek oldukça zor... Her yazılısı bir konu ele alındığında daha o konunun üzerine sağduyu ile düşünmeden başka bir sıcak gelişme ile karşı karşıya kalıyoruz... Şöyle bu süreçte yaşananlara bir bakarsak... Peş peşe gelen KCK operasyonları, sınır ötesi harekâtlar, Uludere faciası ve son olarak KCK-MİT mevzuu her birisi aslında uzun uzun ve düşünerek konuşulması tartışılması gereken konular... Ancak ardı ardına ve beklenmeyen gelişmelerin yaşanması tüm olayların sansasyonel yönleri dışında okunmasına müsaade etmiyor.

Bu sansasyonel laflar içerisinde en sık dillendirilenlerden birisi de “krizin yönetilemediği” klişesi... Aslında bu “sorunu” bilimsel manada “çatışma” olarak tanımlarsak, mevcut durumda krizin yönetilememesi değil, “çatışmanın yönetilmesi” sorunu ile karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz... Peki o zaman ne demek çatışmanın YÖNETİLMESİ?...

Çatışma teorilerinde çatışmalara üç ayrı yaklaşım mevcut. Bunlar çatışmanın yönetimi (management), yatıştırılması (settlement) ve çatışmanın çözümü konusunda kararlılık

(resolution)... Tüm bu yaklaşımlar çatışmalarda tarafların izledikleri yolların neyi amaçladığının temel göstergesini teşkil ediyor. Şöyle ki, çatışma yönetimi kavramı ile mevcut çatışmanın gidişatının kontrole alınması ifade edilmekte. Yatıştırılması ise çatışmanın her ne şekilde olursa olsun sadece yatıştırılmasını, kararlılık ise asıl amacın çatışmanın sona erdirilmesi olduğu anlamına gelmekte...

Kürt Sorunu üzerinden konuya bakıldığında bu zamana kadar çatışmanın yatıştırılması ve yönetiminin denendiği ve denenmekte olduğu görülüyor. Ama hiçbir zaman çatışmanın sonlandırılması yönünde bir “kararlılık” olduğuna rastlayamadık...

Mesela, çatışmanın yatıştırılması dönemi 90’ların başından itibaren terörün, şiddetin zirve yapmasıyla birlikte Kürt Sorunu’nun salt terör sorunu olarak algılandığı ve silahla “çözölmeye” çalışıldığı bir dönemi ifade eder. Aslında bilimsel yönüyle bu dönemde sorun çözülmeye değil, yatıştırılmaya çalışıldı. Sadece silahın kullanılması ile sorunun temel hak ve özgürlükler başta olmak üzere, kültürel ve hatta ekonomik boyutu göz ardı edildi. Bu yöntem neticesinde kısa süreli olarak o dönem askeri operasyonların başarısı ile çatışma yatıştırılmış olsa da, aşılmasını sağlamadığı şu an ortada... Bunun yanında çatışmanın yatıştırılması için uğraşılan bu dönem, isteyerek ya da istemeyerek, çatışmanın kabullenilmesini ve yönetimini de gündeme getirdi.

Ancak çatışmanın yönetimi belli bir aşamadan sonra ana AMACIN çatışmanın sona erdirilmesi olduğu gerçeğini görmeyi engeller. Neticede karşımıza çatışmanın ürünü olan birçok sorunun, yeni birçok çatışma sebebinin doğmasına neden olur.

Mesela, her ne kadar şu an için bir problem gibi algılanmasa da, koruculuk sistemi terörün ve şiddetin bu topraklardan temizlendiği zaman en büyük sorunlardan birisi olarak karşımıza çıkacak... Düşünün, devlet adına para karşılığı silah taşıyan yaklaşık beş bin civarında insanı bir anda ne yapacağız?... İşte en basit haliyle koruculuk sistemi bile çatışmanın aşılması değil, çatışma ile birlikte yaşamayı kabul ederek bu çatışmayı yönlendirmenin en bariz örneklerinden birisi...

Bir diğer çarpıcı örnek 34 vatandaşın hayatını kaybetmesi ile karşımıza çıkan kaçakçılık sorunu... Kaçakçılık adı üstünde bir suç olmasına rağmen devletin “bölgenin şartları gereği” göz yumduğu bir gerçeklik... Aslında bir anlamda devlet ile bölge halkı arasında üstü kapalı imzalanan bir antlaşma... Bölgede yaşanan işsizliğin çözölmeye değil, üstünü örtölmesi için bulunmuş bir yöntem aslında... Halkın teröre desteğinin engellenmesi için onlara devletin “şefkatli kucağında” açmış olduğu bir ekmek kapısı... Ancak bu geçici çözüm aynı zamanda örgüte en büyük gelir kapılarından birisini de açmakta... Bölgede sınırdan geçirilen her karton sigara, her paket çay, her litre mazot için sınırın diğer tarafında örgüt tarafından vergi kesildiği artık herkes tarafından bilinen bir “sır”... Aynı zamanda metropollere giden patlayıcılar da yine devletin göz yumduğu bu kanaldan geçmekte....

Lafı uzatmadan tamamlarsak çatışmanın yönetimi aslında bir zaman sonra çatışmanın çözümü için engel haline gelmekte ve çatışmanın ASLİ sebebi olarak karşımıza çıkmakta...

Buradan yola çıkarak son günlerde MİT-KCK ilişkisine geldiğimizde de aynı sorunla karşılaşyoruz.

En başta şu hususu belirtmeden geçmeyelim... Mevcut kriz MİT'in PKK üst düzey yöneticileri ile yapmış olduğu görüşmelerle ilgili değil... Basın-yayımda dillendirilen ve bilinçli olduğu sezilen bu iddianın aksine, soruşturma bazı devlet görevlileri ve MİT elemanlarının terör örgütü eylemlerini yönlendirdiği iddiası üzerine...

Devam edelim... İlk olarak, bir istihbarat görevlisinin bir yapı içerisinde bulunmasının en temel nedeni bu yapının deşifre edilmesi ve gerçekleşecek eylemlerin engellenmesidir. Eğer bir istihbarat görevlisi bulunduğu konum itibarıyla artık bu yapının faaliyetlerini bizzat kendisi yönlendirmeye başlarsa o zaman o yapıda bulunma amacından sapmış olur.

İkinci olarak, bulunduğu yapı içerisinde bizzat kendisinin suça karışması da yine o yapı içerisinde bulunma amacıyla temelden çelişir. Suçun işlenmesini önlemek amacıyla orada bulunurken onu önlemek yerine eğer kendisi eylemleri gerçekleştirirse, zaten örgütün yapmak istediğini kendisi yapmış olur. Bu yüzden Bekir BOZDAĞ'ın söylediği "istihbaratın suç işlemeyen örgüte sızamayacağı" iddiası da bir doğruluk içermez...

Diğer taraftan "istihbaratçıların" suç işlemesine yetki veren bir kanuni düzenleme de bildiğim kadarı ile yok... Hadi olsun diyelim... Böyle bir durumda bu zamana kadar peşinde koştuğumuz "temiz, şeffaf" devlet anlayışının hiçbir kıymet-i harbiyesi kalmaz... Susurluk döneminde devlet tarafından korunan suçlular artık kanunlar (dikkat edin hukuk değil) sayesinde korunur hale gelir...

Kısacası, iddianamede dile getirildiği üzere, istihbarat elemanlarının KCK/PKK terör örgütü içinde buldukları konum ve gerçekleşen eylemler terörün sona erdirilmesi, çatışmanın aşılması için bir fayda sağla(ya)maz...

Konuyu bağlarsak... MİT elemanlarının KCK/PKK teröre örgütünü yönlendirmeleri aslında çatışmanın kabullenildiği ve çözülmesinden öte yönlendirilmeye çalışıldığı bir göstergesidir aslında... En net haliyle söylenmek istenen, "*Çatışma olsa bile benim kontrolümde, benim istediğim şekilde ve istediğim zamanda olsun...*" Ama, yakın tarihte örnekleri görüldüğü gibi, ya kontrolümüzden çıkarsa?.. Bkz. Abdullah ÇATLI, Vedat ERGİN, Alaattin ÇAKICI vb...

Bu yüzden gerçekten bu çatışmanın sona ermesini istiyorsak, yatıştırmak ya da yönetmek yerine, sona erdirmek için KARARLILIĞIMIZI göstermeliyiz. Bu yüzden atılan adımların da bu KARARLILIK çerçevesinde gerçekleşmesi gerek....

O zaman lafımızı şöyle bitirelim... Hem devlet, hem de toplum olarak ya olması gerektiği üzere, Başbakan'ın deyimiyle, devletin "arınmasını" isteyelim... Ya da klişe tabiriyle "devletin derin dehlizlerinin" artık KCK/PKK terörünü bitirmeyi istemesini bekleyelim...

Koma Civakên Kürdistan, PKK ve Kürtler

Bir KCK Klavuzu

Kürt Sorununun siyasal çözümüne ilişkin yaşanan tartışmaların başat aktörlerinden birisi artık KCK... KCK'ya yönelik düzenlenen operasyonlar Kürt Sorunu'nun şiddetten arınması ve bir çözüm yolunun bulunmasını isteyen herkesin kafasının karışmasına neden oldu. Acaba bu operasyonlar soruna barış ve demokrasi içerisinde çözüm arayanların tasfiye edilmesi miydi?.. Ya da iddia edildiği gibi KCK denen "şey" gerçekten terör örgütünün üst yapısı mıydı?.. Şimdiye kadar PKK'nın vahşetine her şartta karşı duranlar bile KCK operasyonları sonrası bu kafa karışıklığını fazlasıyla yaşadılar. Bu halin en belirgin bazı örnekleri [Derin Düşünce](#)'de bile görüldü...

Bu zamana kadar KCK mevzuunda birkaç defa dile getirilmesine rağmen üzerinde yeterince durulmayan bir metin var... Şahsî düşüncem, bu metin KCK polemığının merkezinde yer almalı ve bu metin üzerinden tartışma yürütülmeli... Bu metin [KCK Sözleşmesi](#)...

KCK Sözleşmesi, KCK dediğimiz yapının kuruluşunun ve varoluşunun en temel ifadesi. Ne olduğu, ne işe yaradığı, yenilir mi, içilir mi tüm bu soruların cevabı aslında bu metinde mevcut. Öyle ki bir zamana kadar KCK operasyonlarına karşı en sert ve net duruşu sergileyen Ahmet ALTAN bile bu sözleşmeyi okuduktan sonra fikrini değiştirme ihtiyacı [hissetmişti](#).

Bu yüzden, bu metin üzerine birkaç kelam etmenin bu tartışmalara bir nebze olsun katkı sağlayacağını iddia ediyorum. Hatta başlıktan da anlaşılacağı üzere KCK'yı anlamaya kılavuzluk yapacağını iddia ederek haddimi aşma cüreti gösteriyorum!...

KCK nedir?.. KCK'nın açılımı Koma Civakên Kürdistan, yani Kürdistan Halkları Topluluğu... KCK Sözleşmesi'nde ise kendisini şu şekilde tanımlar:

“KCK Sözleşmesi, devletçi zihniyeti aşan toplumsal ilişkiler düzeneği yaratarak, halkın demokratik örgütlenme ve karar gücüne dayanan derinleşmiş radikal demokrasiyi Kürdistan'dan başlayarak, Ortadoğu'ya ve tüm dünyaya yayma hamlesinin başlangıç aşaması durumundadır.”

Başka bir yerde ise şu şekilde bahsi geçer:

“KCK bir devlet yapılanması değildir. Herkesin, her toplumsal grubun içinde yer alabileceği demokratik bir örgütlenmedir. Demokratik otorite ve demokratik yönetim anlamına gelir. Aynı zamanda Kürdistan demokratik yönetimini ifade eder.”

Ayrıca KCK kendisini tanımlarken demokrasiye olan “bağlılığını” hususiyetle vurgular:

“Koma Civakên Kurdistan sistemi ise doğrudan demokrasiyi kurmanın adıdır.”

Lafı uzatmadan, bu noktaya kadar anlatılanı özetlersek

KCK, kendi tabiriyle Kürdistan coğrafyasında halkların DEMOKRATİK yaşamlarını amaçlayan bir sistemdir.

Bu ifadeler KCK Sözleşmesinin giriş kısmında geçer... [KCK](#) Sözleşmesi'nin giriş kısmı kim tarafından kaleme alınmış dersiniz, kaleme alan “önderlik” yani Abdullah ÖCALAN... Evet, demokratik bir sistemin kurulmasını amaçlayan bu yapı Abdullah ÖCALAN tarafından kurulmuştur. Kendisi bunun kurucusu olduğunu gurur dolu ifadelerle zaten metinde de kabul eder:

*“Bu ilkeler temelinde ve 2005 yılı Newrozun da Kürt halkının Demokratik Konfederal örgütlüğünün ve birliğinin ifadesi olan **KOMA KOMALÊN KURDİSTAN**'ın kuruluşunu ilan ederek, halkımıza yeni bir yaşam felsefesi ve sistemi daha kazandırdığımızı inanıyorum. Bunun kurucusu olmakla şeref duyuyorum. Tüm halkımızı yeşil zemin üzerindeki sarı güneş içinde kırmızı yıldızlı bayrak altında kendi demokrasisini örgütlemeye, birleşmeye ve kendi kendini yönetmeye çağırırken, bu bayrağı şerefle taşıyacağımı ve Önderlik görevlerimi şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonrada başarı ile yapmaya devam edeceğimi ifade ediyorum.”*

[KCK](#) denilen yapı ilk baştan itibaren DEMOKRATİK bir düzen vaat etmesi ile kurucusunun Abdullah ÖCALAN olması ile aslında büyük bir çelişki ortaya koyar. Zaten metnin ileriki bölümlerinde bu çelişkilerin birçok örneğini göreceğiz. Ancak daha öncesinde PKK içerisinde var olan ve bahsettiğimiz çelişkinin temelini teşkil eden “Öcalan kültürünün” (Mustafa Akyol’un deyimiyile) ne olduğunu görmeye çalışalım...

[Öcalan](#), PKK için her şeydir... Mevcut yapı içerisinde Öcalan’a alternatif bir söylem meydana getirilmesi ve hatta bunun düşünülmesi bile imkansızdır. Mesela, tarihsel süreçte alternatif ses olarak nitelendirilebilecek Musa ANTER, Mahsun KORKMAZ, Mehmet Cahit ŞENER gibi isimler ya tasfiye edilmiş ya da “ajan provakatör” suçlaması ile infaz edilmişler. Neticede Öcalan endeksli, Öcalan’a “tapan” bir yapı meydana gelmiştir... Hatta BDP’nin de Abdullah Öcalan endeksli politika yürütmesinin ve bu “kırmızı çizgilerin” dışına çıkamamasının sebebi de bu olsa gerek...

Ortada Kürt Sorunu çerçevesinde çözülmesi, oturulup konuşulması gereken dağlar kadar sorun varken Abdullah ÖCALAN’ın hücreesindeki bir metrekaşe için şehirlerin savaş alanlarına çevrilmesi hepimizin tanık olduğu hadiselerden...

[PKK](#)’daki Apo diktasının diğer örnekleri ile devam edelim... Mesela aşağıdaki yemin örgüt tarafından militanlarına yaptırılmakta:

“Kanımla canımla seninleyim ey başkan! Sen ister doğru ol ister yanlış yap, senin yüceliğine, doğruluğuna kayıtsız koşulsuz inanmışım. Sana tereddütsüz güveniyorum!..”

Yine örgütte üst düzey yönetici iken yaşanan bir hizip sonrası örgütten uzaklaştırılan Selim ÇÜRÜKKAYA da yazdığı *Apo’nun Ayetleri* isimli kitabında örgütte yaşanan [Abdullah ÖCALAN](#) diktasını anlatır.

En güzel örneklerden birisi de Abdullah Öcalan’ın *Özgür İnsan Savunması* adıyla kitap haline getirilen İmralı’da mahkemede yaptığı savunmasında geçen şu bölümdür:

“İsa çarmıha gerildiğinde etrafındakiler sadece ağlayabildi. Muhammed öldüğünde cesedi üzerinde üç gün iktidar tartışması yapıldı. Lenin öldüğünde kimse kendini öldürmedi. Ama tutuklanmam ve sonra teslim edilmem üzerine, Kürt halkının evlatları, oğul ve kızlarının yüzlercesi kendilerin cayır cayır yakarken acaba ne demek istiyorlardı?..”

Kısacası karşımızda, Vamık VOLKAN’ın [analizini](#) yaptığı üzere, sorunlu bir kişilik ve bu kişiliğin çevresinde gelişen sorunlu bir yapı var...

Bu noktaya kadar Öcalan diktalığına vurgu yapmamız [PKK/KCK](#) denilen yapı için Öcalan’ın ne olduğunu bir nebze anlatabilmek ve KCK Sözleşmesi’ndeki Öcalan vurgularının daha iyi anlaşılması içindi...

Sözleşmeye tekrar dönelim ve KCK – demokrasi çelişmesine değinelim... KCK Sözleşmesi 11. maddede der ki;

“Koma Civakên Kurdistan (Kürdistan Toplular Topluluğu- Kürdistan Demokratik Toplum Konfederalizmi) kurucusu ve Önderi, Abdullah Öcalan’dır. Ekolojiye ve cinsiyet özgürlüğüne dayalı demokrasinin felsefik, teorik ve stratejik kuramcısıdır. Her alanda bütün halkı temsil eden önderlik kurumudur. Kürdistan halkının özgür ve demokratik yaşamına ilişkin temel politikaları gözetir ve temel konulardaki en son karar merciidir.”

Evet yanlış anlamadınız... [KCK](#) demokratik bir sistemi hedefler, ancak bu “sistemin” kurucusu, kuramcısı, her alanda temsilcisi ise az önce bahsettiğimiz, türlü türlü örnekler verdiğimiz “önderlik”tir.

Devam edelim... 13. maddede der ki;

“Yürütme Konseyi Başkanı, Önderlik tarafından görevlendirilir ve Kongra Gel Genel Kurulu tarafından onaylanır. Genel Kurul tarafından onaylanmadığı taktirde Önderlik tarafından yeni görevlendirme yapılarak Genel Kurula sunulur.”

Demokrasinin en temel haklarından olan seçme ve seçilme hakkı KCK rejiminde mevcuttur, ancak ufak bir ayrıntı var. Bu seçilenlere “önderliğin” onayı gerekir!...

Bir diğer demokratik hak ise basın-yayın özgürlüğü... [KCK](#) bu konuda da her türlü özgürlüğü sağlamış(!). 14. maddede der ki;

“Önderlik çizgisine göre basın- yayın politikalarını oluşturur, basın örgütlenmesinin sağlanmasını ve geliştirilmesini destekler.”

Son olarak şu noktaya vurgu yapmadan geçmeyelim...

“KCK... Farklılıkları tanımayan anti-demokratik ve gerici zihniyete karşı mücadele eder.”

Aslında bu noktaya kadar KCK’nın kendi söyledikleri, KCK ile kurulmak istenen yapının ne kadar DEMOKRATİK olduğu konusunda yoruma ihtiyaç bırakmıyor..

PKK/KCK’da yaşanan bu demokrasi tutarsızlığı ise kanaatimce yapısal bir sorun.. Bunun en önemli sebebinin PKK’nın mevcut siyasi geçmişindeki radikal sol fraksiyonun etkisi olduğunu iddia edebiliriz... THKP/C fraksiyonun ortaya koyduğu MDD (Milli Demokratik Devrim) stratejisi aynı şekilde PKK tarafından da kabul gören bir strateji... Bununla beraber her iki hareketin de liderleri kendi çevrelerini tasfiye etme konusunda benzer tavırlar sergilemişler. DHKP/C terör örgütünün kurucusu Dursun KARATAŞ örgütün kuruluş aşamasında Bedri YAĞAN’ını tasfiye etmişti. Aynı şekilde, Öcalan da başta yukarıda ismini zikrettiklerimiz olmak üzere tüm “alternatiflerini” tasfiye etti...

İki yapı arasındaki temel fark ise THKP/C emek-sermaye “çelişkisini” merkeze alırken, PKK’nın çelişki olarak etnisiteyi merkeze alması. Diğer taraftan, MDD’nin etkilendiği Nasyonel Yeşim İslam Sosyalizmi (Nasır Sosyalizmi), ki arkasından Ortadoğu’da kurulan Baas rejimleri de gelir, yine temelde PKK’nın müstakbel Kürdistan’da kurmak istediği rejimle aynısı...

Kısacası, [PKK](#)'nın temel amacı Ortadoğu'da var olan Baas rejimlerinin yeni bir modelini türetmek... Bu gerçek DD'de yapılan tartışmalarda kullanılan "Beyaz Kürt" tabiri ile dile getirilmişti... Hatta yeni yayınlanan Asimilasyon Kısacasında Ulusalçı Kürtler isimli eser bu konuya dikkatleri çekmekte...

Bu noktada önyargılı olunmadığını konusunda bizi destekleyen ise yine KCK Sözleşmesi...

Öcalan "Giriş" kısmında şu ifadeleri kullanmakta:

"Tarih boyunca halkların özgürlük ve demokrasi mücadeleleri, kendilerine ait ve kendilerini güç yapacak bir sistemle taçlandırılmadığı için, egemen sistem çemberini kıramamış ve onun mezhebi konumuna düşmüşlerdir. Reel sosyalizm örneğinde görüldüğü gibi, egemen güçlere ait olan iktidarcı ve devletçi bir yapılanmayı aşamamışlardır. Koma Civakên Kürdistan sistemi, karar gücünün komün ve yerel halk meclislerine dayandığı bir temel üzerinden geliştiğinden, bu çemberi kırarak halkların kendi demokratik sistemlerini kurmalarına yol açacaktır."

Her ne kadar KCK'yı anlatırken reel sosyalizmi eleştirse Öcalan'ın Marx'dan etkilendiği ortadadır. Olaya Öcalan kültü çerçevesinden bakarsak da kendisini yeni bir "Marx" yapma ihtirası da alttan alta sezilir. Ki bu ihtirasın belirtilerinin kendi yazdıklarında da net bir şekilde görüldüğünü söylemiştik...

KCK aslında iddia ettiği farklı, yaşanmamış, yeni bir sistem vaad etmez... İtiraf ettiği üzere "sosyalist düşüncüyü pratik" hale getirmeyi vaat eder... Yeni bir Baas rejimi olma konusunu bir yana koyarsak, en iddialı haliyle 20. yüzyılda var olan birden çok sosyalizm yorumuna (Sovyetler, Arnavutluk, Çin, Küba vb.) bir katkı olarak okunabilir:

"Koma Civakên Kürdistan sistemi, özü itibarıyla demokratik sosyalist düşüncenin pratikleşmesidir. Bu temelde sosyalizmin radikal ve derinleştirilmiş bir demokrasiyle yeniden yükselişe geçişi sağlanmaktadır."

"Böylece demokrasiyle birlikte var olabilen sosyalizm, bilimsel-demokratik sosyalizm olarak Koma Civakên Kurdistan sisteminin ruhu olacaktır."

Diğer taraftan KCK, kurmak istediği "demokratik konfederalizm" ile yepyeni bir dünya vaat etmek zorunda... Çünkü KCK bir ütopya... Ütopyaların en önemli özelliği de tabii ki gerçekleşmekten öte hayal olarak var olması... Eğer ki gerçekleşirse kitlelerin peşinden sürüklenebileceği bir ideal, bir ülkü kalmaz. Tabii ki her zaman ulaşılamayacak bir ideal, bir ülkü olmalı ki, bu uğura verilen kayıplar, giden hayatlar sorgulanmasın... Benzer biçimde Abdullah ÖCALAN için yapılan yemin de bu "ütopya" ile paralellik arz eder. Her ikisi de "mükemmel"dir...

KCK'nın yaşadığı son çelişki ise alternatif bir devlet yapısı OLMADIĞI konusunda...

KCK Sözleşmesi "Giriş" kısmında şöyle der;

“Kürdistan Demokratik Konfederalizmi bir devlet sistemi değil, halkın devlet olmayan demokratik sistemidir.”

Kurulması planlanan sistem ise şu şekilde tarif edilir;

“...Kürdistan içinse kendi kaderini tayin etme hakkı, milliyetçi temelde devlet kurmak değil, siyasi sınırları sorun yapmadan ve sınırları esas almadan kendi demokrasisini kurma hareketidir. İran’da, Türkiye’de, Suriye’de ve hatta Irak’ta oluşacak bir Kürt yapılanmasında tüm Kürtler bir araya gelerek kendi federasyonlarını, birleşerek de üst konfederalizmi oluştururlar.”

Diğer bir ifadeyle PKK/KCK tarafından verilen silahlı ve illegal mücadelenin nihai amacı ülkenin bölünmesi değil, bu ülkede yaşayan halkların “demokratik konfederalizm” altında “özgürce” yaşaması... Aslında devlet değil ama devlet gibi bir yapı!...

Gerçek manada PKK/KCK tarafından dile getirilen bu talep son süreçte, özellikle Abdullah Öcalan’ın yakalanmasından sonra, dile getirilmeye başlandı. Daha öncesinde nihai amaç “Bağımsız Birleşik Kürdistan”ın kurulmasıydı. Örgütün kongre kararları da göstereceği üzere, siyasal hedefler “günün şartlarına” göre sürekli değişiklik gösterdi. Tutarlı olunan tek nokta ise şiddet ve terör oldu şimdiye kadar... Bu noktada, David RAPOPORT’un terörizmin tarihini anlattığı *“The Four Waves of Rebel Terror and September 11”* başlıklı makalesi akla gelmekte. Rapoport bu makalede terörizm tarihinde ideolojilerin değiştiğini ancak şiddetin her zaman var olduğunu örnekleriyle vurgulamakta...

Diğer taraftan, bu ülkede alternatif Kürt hareketi lideri olarak ortaya çıkarılan PSK örgütü lideri Kemal BURKAY’ın ve PSK örgütünün fikirlerine baktığımız zaman PKK/KCK’dan çok çok daha radikal taleplerde bulunduğunu görürüz. Hatta Nasname isimli internet sitesine baktığımız zaman PKK/KCK ve Abdullah ÖCALAN’ı terör ve şiddet nedeniyle “Kürtler’in özgürlüğü önündeki bir engel” olarak görür. Her ne kadar bu konu tartışmaya oldukça açık olsa da, hiç taviz vermeden “Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkını” dile getirir. Bu konuya Mustafa AKYOL’un [“Kürt Sorununu Yeniden Düşünmek”](#) isimli kitabında dikkat çekici ve akıcı şekilde değinilmekte.

KCK’nın devlet olmadığı iddiasına dönersek... KCK, sistemin kurulması planlanan ülkelerin iç hukuklarının geçerli olacağını, ancak KCK tarafından belirtilen şartlar kabul edilmezse geçerliliğinin kabul edilmeyeceği söyler:

“Bundan sonra Kürdistan da üç hukuk geçerli olacaktır: AB hukuku, üniter devlet hukuku, demokratik konfederal hukuk. Üniter devletler olan İran, Irak, Türkiye ve Suriye Kürt halkının konfederal hukukunu tanıdıktan Kürt halkı da onlarınkini tanıyacak ve bu temelde uzlaşmaya gidebilecektir.”

KCK Sözleşmesi’ne genel anlamda baktığımızda vurguladığımız ideolojik retoriklerden daha çok kurulması planlanan yapının organlarına ve işleyiş tarzlarını ele aldığını görürüz. Benzetmeden de öte tam olarak bir anayasa görevini üstlenir. Ancak KCK’nın talep ettiği

sistemin ne modern, ne de post-modern; ne demokratik, ne de monarşik devlet yapısında kabul edilirliliği ve geçerliliği yok. Hangi türde olursa olsun hiçbir devlette egemenlik unsurlarının ihlali olacak böyle bir yapı kabul edilmez...

KCK da aslında bu durumun farkında... Böyle olacağı “öngörülerek” bu duruma karşı “meşru savunma” gündeme getirilir:

“...Koma Civakên Kürdistan projesi bu yönüyle Kürt halkını özgürleştirme stratejisidir. Bu sistemle Kürt halkı tüm potansiyellerini açığa çıkarıp gücünü zirveleştirerek çözümünü herkese dayatacak ve kaçınılmaz hale getirecektir. Meşru savunma ise, bu temel stratejinin saldırılar karşısındaki koruyucu gücüdür.”

Yani anlayacağınız karakolların basılması, bombaların patlaması, molotof kokteyllerinin atılması birer “meşru savunma” hareketidir...

Sonuç ne dersiniz... Sonuç, KCK Kürt Sorunu’na siyasal alanda barışçıl ve demokratik yollarla çözüm arayan bir yapı DEĞİLDİR... KCK üzerinden, KCK ekseninden siyaset yürütenlerin bu acı gerçekle ne yazık ki yüzleşmeleri gerek... Buradaki asıl mesele, ataların söylediği gibi, üzüm yemek değil bağcıyı dövmektir...

Bu noktaya kadar anlatılanlar KCK’nın teorik alanda yaşadığı tutarsızlıklar... Pratikte ise son demde bir nebze değinilen sokakta atılan molotoflar, ihale usulsüzlükleri, rant kavgaları, uyuşturucu ticareti ve daha neler neler...

Konuyu bağlarsak... Kavramların değişmesi nesnelere, olguların da değişeceği anlamını taşımaz... Tutsak birisine “özgür” olduğunu söylemeniz onun özgür olduğu anlamına gelmez... Bunun gibi şiddeti, terörü “Siyaset Akademisi”, demokrasi, halkların kardeşliği ile tanımlamak da terörün ve şiddetin olmadığını göstermiyor...

Daha da ötesi Mehmet YILMAZ’ın [Derin Marx](#) isimli eserinde kullandığı Einstein’a ait sözde olduğu gibi “meseleler onları üreten zihin yapıları ile çözülemez...” Ortada bir Kürt Sorunu gerçeği varsa bu sorunun müsebbiplerinden birisi ne yazık ki bu soruna şu an çözüm “arayanlar” ...

İşte bu yüzden Kürt Sorunu’na çözüm ararken kılavuzunuz/kılavuzumuz KCK olmasın...

KCK’nın kılavuz olmaması için de bu yazı bir nebze “KCK Kılavuzu” olduysa yeterli!...

Çatışmanın Da Bir Teorisi Var...

Bu yazı fazla teorik olabilir... Ancak sınırlarımızın zorlandığı, acıların gün geçtikçe daha da acıttığı bir atmosferde bir an soluklanıp ne olduğunu anlama çabası olarak okunmalı bu yazı... Bu yüzden, hamasi ve nutuk kokan tartışmalardan kurtulmak için, “çatışma”nın ne olduğu ile ilgili temel teorik bilgiler belki bizlere yol göstermesi açısından faydalı olabilir...

Çatışma teorileri yabancı olduğumuz bir kavram... Dilimize çatışma teorileri ile ilgili ilk giren eser Derin Düşünce’de de tanıttığımız [“Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek”](#) isimli çeviri eser. Tabii ki Türkçe yazılan bir eser ise şu an için mevcut değil...

Siyasal şiddet ile iç içe olmamıza rağmen çatışma teorilerinden (Vamık VOLKAN haricinde) bu kadar uzak kalmamız da aslında acı bir durum... Aslında bu acıyı yaşadığımızı, ancak yaşanmaması için bir şey yapmadığımızın göstergesi gibi... Aynı zamanda sorunlarımıza bilgi gözlüğü yerine at gözlüğü ile baktığımızın da açık bir örneğini teşkil ediyor...

Temel İnsani İhtiyaçlar Teorisi

Bu teorilere gelirse... İlk karşımıza çıkan teori *Temel İnsani İhtiyaçlar Teorisi (Basic Human Needs Theory)*... Bu teoriye göre, insanlar arasında yaşanan çatışmaların temelinde insanın temel ihtiyaçlarının karşılanamaması yatmakta... Tabii ki bu temel ihtiyaçlar içerisinde en başta yeme, içme, barınma gibi ihtiyaçlar girerse de sadece bunlarla kısıtlı değil... Fiziksel ihtiyaçların yanı sıra güvenlik, tanınma (kimliğin tanınması denilebilir) gibi psikolojik ihtiyaçlar da bu kapsama dâhil edilebilir.

Temel İnsani İhtiyaçlar Teorisi aslında çok bilindik bir kavram... Ancak bu bilinme durumu biraz bilinçsizce... Bu sebeple de sürekli olarak çatışmanın taraflarınca istismar

edilmekte... Mesela “Kardeşim bu ülkede parasını kazanıyor, aç değil açıkta değil daha ne diye Kürd’üz deyip duruyorlar?..” önermesi bu teorinin bilinçsizce dile getirilmesinin bir örneği... Ancak temel insani ihtiyaçların her zaman karşılanması tabii ki sorunsuz bir ilişkinin ortaya çıkacağı, çatışmaların çözüleceği anlamına gelmez... Hatta bu “ihtiyaçların” karşılanması da çatışmanın ortadan kalkması için engel teşkil edebilir... Sorunu sadece ihtiyaçların temininden ibaret görmek sorunun diğer kaynaklarının görülmemesine ve bir anlamda çözümü için kapının ve iletişimin kapanması anlamına gelebilir...

Düşman Sistem Teorisi

Konuyla ilgili bir diğer teori ise *Düşman Sistem Teorisi (Enemy System Theory)*... Bu teorinin en büyük katkı sağladığı alan mevcut çatışmaların makro ve mikro düzeyde incelenmesinde karşımıza çıkıyor. Düşman Sistem Teorisi’ne göre birey, ihtiyaçlarının karşılanması esnasında diğer bireyleri *düşmanlar* ve *müttefikler* olarak iki gruba ayırır. Mesela, kimlik temelli bir çatışmada bireyin ihtiyaçlarının (kimliklerinin) kazanımında kendisi ile aynı aidiyetlere sahip olan diğer bireyleri müttefikleri olarak belirler... Yine bu bireylerin kimliklerini elde etme konusunda “müttefiklerinin” “düşmanlarla” “mücadelede” yanlarında bulunması da muhtemeldir. Bu noktadan sonra artık birey kimlik mücadelesinde herkesi ve her şeyi siyah ve beyaz olarak algılamaya başlar... Bu algılama neticesinde siyahlar ve beyazlar daha da koyulaşmaya yani gruplar arasında derinlikler daha da artmaya başlar...

Zaten oluşacak şartlar da bu durumu destekler niteliktedir... Farklı etnik gruplar arasında yaşanan travmalar (savaşlar, baskılar...) iki açıdan birey üzerinde etki yapar... İlk olarak bireyin kendisinin böyle bir travmaya maruz kalması birinci etkidir. Aynı zamanda kendisinin ya da “müttefikinin” maruz kaldığı bir travma ikincil bir travmanın oluşmasına neden olur...

Mesela, birisinden dayak yediğiniz zaman doğal olarak karşınızdakine yönelik bir düşmanlık hissedersiniz... Bu noktada karşı tarafla aranızda en basit şekliyle “siyah-beyaz” ayrımını yapmış olursunuz... Eğer bu kavga devam ederse gittikçe bu düşmanlık derinleşmeye başlar. Bu kavganın derinleşmesinin tetikçisi siz ve karşınızdaki şahıs arasında yaşanan menfi gelişmeler olacaktır... Yani şahsın başka birisine yönelik şiddeti genellikle aranızdaki sorunların bir parçasını teşkil etmez ve sizi ilgilendirmez... Bu durum “çatışmanın” en masumane boyutunu teşkil eder...

Ancak durum bundan ibaret değil... Yine örnekle devam edelim... Diyarbakır Cezaevi’nde zamanında işkenceye (travma) uğrayan birisi işkence yapan ile kendisi arasında söylediğimiz “siyah-beyaz” ayrımını yapmaya başlar... Doğal olarak kendisine işkence yapana yönelik bir düşmanlık beslemeye başlar. Fakat bu düşmanlık bu noktada kalmaz... Bu travmanın sürekliliği ile birlikte işkence yapanın temsil ettiği yönelik bir düşmanlık da oluşacaktır. Artık o travma sadece kendisinin değil, kimliğinin maruz kaldığı bir travmadır. Bu travmaya maruz bırakan ise işkence yapanın şahsı değil onun temsil ettiği devlettir. Artık çatışma soyut değerler arasında yaşanmaya başlanır. En net ifadeyle, “devlet Kürt kimliğine işkence yapmaktadır”... Bu noktadan sonra mevcut çatışmanın derinleşmesine yönelik tetikleyici unsurlar devreye girer... Bir Kürt’ün bir devlet görevlisi veya devletle ilgili yaşadığı her sorun Kürt’ün devletle sorunu yani “Kürt Sorunu” olarak anılmaya başlanır... İşte bu gün vardığımız

nokta da burası... Sonuç olarak ise karşımızda gittikçe “sistemli bir düşmanlığa” dönüşen bir “çatışma” buluruz...

Yine bu çatışmaların derinleşmesinde taraflar “seçilmiş travmaları” (chosen traumas) kullanırlar. Her ne kadar bireyler bu seçilmiş travmalara maruz kalmasalar da sahip oldukları aidiyetler nedeniyle bu travmaların dolaylı mağdurları durumundadırlar... Mesela Mustafa MUĞLALI'nın 33 kişiyi kurşuna dizip öldürmesi ya da Erzincan Başbağlar Köyü'nde PKK'nın yaptığı katliam birer seçilmiş travmadır.

Bu konuya değinmişken şu hususu atlamamakta fayda var... Mesela Dağlıca Baskını, Aktütün Saldırısı ve son olarak Diyarbakır'da 13 askerin şehit edilmesi olmak üzere buna benzer toplumun vicdanında onarılması zor yaralar açan olaylar gerçek manada birer seçilmiş travma örnekleri... Şiddeti isteyen, şiddetten beslenenler için bu seçilmiş travmalar oldukça önem taşır. Çünkü bu travmalar meydana geldikçe mevcut çatışmanın daha da derinleşmesi sağlanır. Böyle bir ortam ekmek gibi, su gibi şiddetten beslenenler için önemli bir fırsat teşkil eder. Terörün, şiddetten ziyade psikolojik yönü öne çıkan bir çatışma olduğu göz önüne alınırsa şiddetin gerçek amacının “seçilmiş” yani sembolik yaralar açmak olduğu daha net anlaşılır.

Diğer taraftan seçilmiş travmaların neden hep çatışmanın çözümü için umutların arttığı dönemlerde yaşandığı sorusu da akla gelir ki, bu tespit ayrı bir yazı konusu teşkil eder...

Kaos Teorisi

Bir diğer teorimiz ise Kaos Teorisi... Kaos Teorisi aslında doğrudan çatışma çözümleri ile ilgili olarak ortaya atılmış bir teori değil bildiğiniz gibi... Ki Kaos Teorisi kuantum fiziğinden tutun da, kelebek etkisine kadar farklı şekillerde bilinen bir mevzu...

Kaos teorisinin ortaya koyduğu en önemli önermelerden birisi evrenin lineer bir yapıya sahip olmadığı... Buna göre her şeyi “siyah” ve “beyaz” şeklinde sınıflandırmak yetersiz kalır. Sınıflandırmalar ve cevaplar “gri” ve grinin tonlarından oluşur. Ortada mevcut bir sistem vardır, ancak bu sistem kaotik bir yapıya sahiptir... Bu kaotik yapı da hiçbir zaman net ifadeler kullanmaz... Yani Schrödinger'in kedisini hem ölüdür, hem canlıdır...

Kaos teorisinin çatışma sistemleri (conflict systems) ile ilgisine gelirsek bu noktada kaos teorisindeki bazı önemli kavramlara başvurmamız gerekecek... Karşımıza çıkan ilk kavram *geri besleme* (feedback)... Kaotik bir yapı içerisindeki değişken (unstable) durumun ortaya çıkması o yapı içerisindeki unsurların fazlalığı ve bu unsurların ortaya çıkması ile meydana gelir... Böylece kaosun sürekli bir kararsızlık (instability) olduğu anlaşılmış olur... Konuyu somutlaştırırsak, mesela bir çatışmanın sebebinin “kültürel kimliğin tanınmaması” olarak algılanması ve buna çözüm aranması “zayıf” kaotik olan basit bir problem şeklinde görülebilir. Ancak aynı çatışma içerisinde yapısal bir şiddet de barındırıyorsa bu çatışma durumu daha “güçlü” bir kaotik yapı haline gelir. İşte bu noktada hem kültürel kimlik problemi, hem de yapısal şiddet sorunu kaotik yapının meydana gelmesine neden olan “geri besleme”lerdir...

Bir diğer önemli kavram ise *fraktallar*... [Fraktal](#) düzensiz ayrıntılar ya da desenler giderek küçülen ölçeklerde yinelenmesi ve tümüyle soyut nesnelere sonsuza kadar sürebilmesi demek... Ya da tam tersine her parçanın her bir parçası büyütüldüğünde, yine cismin bütününe benzemesi.... Benzer şekilde örneklendirirsek, bireyler arasında yaşanan çatışmadan devletlerarasında yaşanan çatışmalara kadar aslında hepsi benzer çatışmaların farklı boyutlardaki tezahürüdür diyebiliriz(bkz: [Galtung Diyagonal Penceresinden Kürt Sorunu](#))... Bu sorunlar aynı fraktallar gibi mikro boyuttan makro boyuta kadar birbirine benzeyen sorunların birer örneğini teşkil eder... Mesela Kürt bir öğrencinin öğretmeniyle yaşadığı sorun mikro boyutta iken, aynı sorunun makro boyuta tezahürü Kürtlerin eğitim ve kültür konusundaki sorunları olarak karşımıza çıkar...

Bir diğer kavram ise *faz uzayı* (phase space)... [Faz uzayı](#), içinde tüm olası durumların temsil edildiği uzay şeklinde ifade edilebilir. Bir faz uzayında her sistem değişkeni çok boyutlu uzayda bir eksen olarak gösterilir. Sistemin olası her durumu içinse sistem değişkenlerinin sahip olduğu çok boyutlu uzayda bir nokta mevcuttur. Bu işaretli noktanın temsili sistemin durumunun zamana göre ilerlemesiyle benzerdir.

Evet, çatışmalar ve sorunlar makro ve mikro boyutta birbirinin tezahürü olarak okunabilir... Ama aynı zamanda bu sorunların çözüleceği bir “evrende” her sorunun kendine ait çözümünün bulunabileceği farklı bir faz uzayı bulunduğunu da göz önüne almak gerek... Yani her sorun kendi özelinde bir çözüme sahip olduğu gibi, tüm bu çözümler kaotik yapının ortaya koyduğu bir düzenin de içindedirler...

Toparlarsak... Bireyler arasındaki ilişkiden tutun, toplumlar arası ilişkilere kadar her boyutta belirli dinamikler, değişkenler mevcut... Bu dinamiklerin basit yapılara sahip olması davranışların da (biz burada “çözüm” olarak ele alıyoruz) basit olması anlamına gelmez... Ama aynı zamanda karmaşık olması basit çözümlere sahip olmayacağı manasını da içermez... Ancak her halükarda ortada birçok “geri besleme”nin bulunabileceği kaotik bir yapı var...

Ayrıca bu sorunların makro ve mikro boyutta birbirinin tezahürünü teşkil eden fraktallardan meydana geldiğini de akıl da tutalım... Aslında bu durum kaotik yapının bir düzensizlik arz etmediğinin aslında bir düzen olduğunun göstergesi... Yani çatışma da her ne kadar kaotik yapıya sahip olsa da kendi içerisinde çözümü teşkil edecek bir “düzene” sahip diyebiliriz...

İşte çözümün bulunduğu kaotik düzeni de faz uzayı meydana getiriyor... Her sorunun “nev’i şahsına münhasır” olduğu ama aynı zamanda her birisinin çözümünün bulunduğu bir “uzayın” bulunduğu bir kaotik düzen...

Kısacası, bir an soluklanıp geriye baktığımız da asıl meselenin bu sorunları çözümünden de önce sorunların tespiti olduğu görülüyor... Sorun ne olursa olsun, adı ne konulursa konulsun temel ihtiyaçların belirlenmediği; dostun ve düşmanın, çözüm isteyen ve istemeyenin tam manada ayrılmadığı; sorunların ve çözümlerinin nasıl bir “evrene” sahip olduğunun idrak edilemediği bir ortamda çözüm aramak beyhude olacak gibi...

Bu yüzden, BDP'nin ayrılmayı tehdit olarak kullandığı bir yerde, Başbakan'ın “Kürt Sorunu değil Kürt vatandaşlarımızın sorunları vardır” diyorsa demek ki sorunlar net olarak tespit edilememiştir. Yine BDP'nin dile getirdiği sorunlarla bölgede yapılan [bilimsel çalışmalar](#) uyuşmuyorsa sorunun temsilcisi olduğunu iddia edenlerin temsilcilik meşruiyeti de rahatlıkla sorgulanabilir...

Sonuç yerine, muhtemelen sizlerin de dikkatini çektiği sandığım iki teori arasındaki ilginç ilişkiye vurgu yapalım... Düşman Sistem Teorisi'ne göre mevcut çatışmanın siyah beyaz olarak algılanması çatışmayı daha da derinleştirirken, Kaos Teorisi aynı gerçeği farklı bir pencereden bakarak, çatışmanın çözümünün siyah ve beyaz alanlarda değil “gri” alanlarda aranması gerektiğini ifade ediyor...

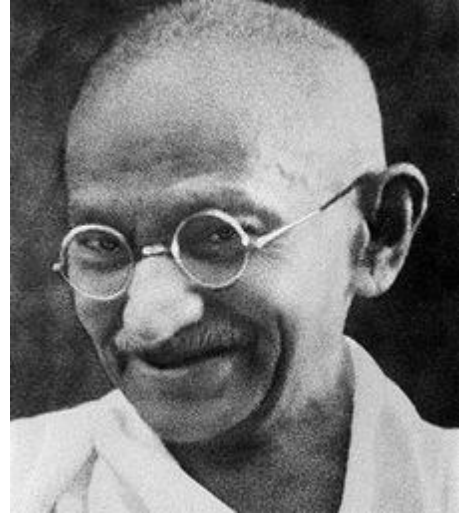
Bunu da hatırlatmadan geçmeyelim...

Not: Bu yazı ağırlıklı olarak “Violent Conflict in Northern Ireland:Complex Life at the Edge of Chaos” başlıklı makaleden faydalanarak hazırlanmıştır.

Gandhi'nin Saklı Sesi

Gandhi ve “sivil itaatsizlik” kavramı son dönem siyasi gelişmelerimizin müdevim unsurları haline geldi... Kemal KILIÇDAROĞLU “siyasi açılımını” Gandhi kimliği üzerinden yapmaya çabalarken, BDP ve PKK ise “sivil itaatsizlik” başlattıklarını iddia ediyorlar... Ülkemizin her daim maruz kaldığı kavramların sloganlardan öte gidememesi sendromunu yine yaşamaktayız kısacası... Böyle bir zamanda Mahatma Gandhi ve fikirleri hakkında tartışmaya açık bir makaleyi beğeninize sunmak istedim... (EP)

(Bu makale Pankaj Mishra tarafından kaleme alınan ve www.newyorker.com adresinde yayınlanan “The Inner Voice” isimli makalenin serbest çevirisidir.)

Mahatma Gandhi şiddet içermeyen politikaların 20. yy'daki en meşhur savunucusuydu. Ancak kendisi aynı zamanda en görkemli siyasi başarısızlığın da sahibi miydi?.. Bu ihtimal onun yoğun ve esnek cazibesi nedeniyle genellikle göz ardı edilir. Even Glenn Beck'e göre, Gandhi örneği Martin Luther King, Jr. Nelson Mandela, Dalay Lama ve Aung San Suu Kyi gibi dünya çapında saygı değer birçok figür için ilham kaynağı oldu. Mark Zuckerberg'den daha ziyade, Gandhi'nin direniş teknikleri Kahire'de Hüsnü Mübarek'e karşı düzenlenen gösterilerde tamamen benimsendi. Bu gösteriler tüm dünya medyasının gözlerini kamaştıran ve şiddet içermeyen geniş katımlı gösteriler olarak tarihe geçti.

Ancak Hintli lider en önemli amacını gerçekleştirmekte başarısız oldu. Ömrü boyunca geniş bir kesim tarafından da sevilmedi... Gandhi sadece sömürgeci düzene karşı değildi. Aynı zamanda dünyanın en ücra köşesine Batılı emperyalistler tarafından yayılan modern

sanayileşmiş topluma da karşıydı. Fakat Gandhi, Kral Lear gibi, dünyayı tekrar düzenleme konusunda limitlerini görmek için kendisini sonuna kadar zorladı.

Ancak Gandhi'nin siyasi ve politik hareketlerin geniş alanı üzerindeki etkisi ile böyle bir Shakespear trajedisi bağdaştırılabilir mi?.. Diğer taraftan neden Gandhi'nin örnekleri hala ahlâkî gücünü arttırmaya devam ediyor?..

20. yüzyılın başlarında Güney Afrika'da yaşayan bir genç olan Gandhi ahlâkî inançlara dayalı bir siyasi hareket modeli olan "*satyagraha*"yı geliştirdi. Bu dönem içerisinde Güney Afrika'da küçük Hintli azınlık ırkçı ayrımcılığa da maruz kalmaktaydı. Fakat Güney Afrika'daki ırkçılığa dayalı hiyerarşik yapı yüz yıl daha bozulmadan devam etti. 1915 yılında Hindistan'a döndüğü zaman Hindistan'da dokunulamaz olan sosyal yapı ile mücadele etme yollarını araştırdı. Fakat onun bu çabaları sembolik bir anlamdan öteye geçemedi. Hatta kendisini düşük gelirli Hindular bile desteklemedi. Gandhi'nin ideali küçük çaplı köy endüstrisi ile çevresel ve sürdürülebilir bir yaşam tarzı idi. Onun müridi ve daha sonra Hindistan Başbakanı olan Jawaharlal Nehru ise bunun yerine Gandhi'nin kabul etmeyeceği yöntemleri tercih etti. Bu yöntemler geleneksel ulus inşasının bir parçası olan hızlı endüstrileşme ve şehirleşmenin yanı sıra 1,2 milyarlık Hindistan nüfusunun Batı tarzı tüketici toplum haline getirilmesiydi. 1930'ların ortalarına doğru Gandhi büyük ölçüde siyasetten uzaklaştı. Kendisini Hintli köylülerin ruhsal ve sosyal gelişmesine adanmak için resmen Kongre Partisi'nden ayrıldı. 2. Dünya Savaşı'nda tükenmiş olan İngilizler ise bağımsızlık gelene kadar bu köylüleri Hintli değerlerinden koparma konusunda ümitsizliğe kapılmışlardı.

İngilizlerin Hindistan'dan acele ve düşüncesizce geri çekilmesi 20. yüz yılın en büyük fiyaskolarından birisine neden oldu... İngilizlere ait Hindistan'ın Hindu ve Müslüman çoğunluğu 1947 Ağustos'unda Pakistan'a dâhil oldu. Yaşanan kardeş katliamları Hindistan ve Pakistan'ı yıkıcı savaflara ve orduların birbirilerini zayıflatma çabalarına mahkûm etti. Bu dönem içerisinde milyonlarca Hindu ve Müslüman katledildi. Bu Gandhi için azap verici bir durumdu. Gandhi'ye göre sömürgeci kurtulmak merhamet ve adalet değerlerini benimsemeyen insanların özgür olması anlamına geliyorsa böyle kurtuluş hiçbir anlam ifade etmiyordu. Bu nedenle Gandhi son büyük protestosunda da kaynaklarını Pakistan ile paylaşmayı reddeden Hindistan'a yönelik bir açlık grevi düzenledi. Bu zaman dilimi içerisinde Gandhi öleceğini sezmişti. Kendisine tahsis edilen tüm polis korumalarını reddetti. 1948 Haziran'ında da "*böyle mantıksız düşüncelerin bağımsız bir Hindistan'ın askerî gücüne ve zindeliğine zarar vereceği*" düşüncesiyle vatansever bir Hindu tarafından suikasta kurban gitti. Gandhi'nin düşünceleri küreselleşen dünyanın engin tecrübeleri ile daha da kökleşti.

Gandhi, 1869 yılında sakin bir Hindistan kasabasında dünyaya gelmişti. Dünyaya geldiği coğrafya acıklı bir halde maddi yönden Batı'ya bağımlı haldeydi. Yine aynı derecede entelektüel mana da Batı'ya yönelmişti. Askeri güç sahibi Avrupalılar milyonlarca Asyalı işçiyi daha uzak sömürgelere taşımaktaydılar. Bu şekilde ham maddelerin ve malların Asya ekonomisinden alınıp işlenmiş ürün halinde yerel pazarlara aktarılmasına çabalıyorlardı. Diğer taraftan kendilerinin Asyalılara göre ahlâkî yönden üstün olduklarına ikna olmuşlardı. Böylece Asya üzerinde sosyal ve kültürel reformlar yapılması için çalışmalar yapıyorlardı. En liberal örnek John Stuart Mill bile "*Hintliler'in Batı'nın önerdiği demokrasi, ekonomik*

özgürlük ve bilim gibi güzel değerleri benimsemeleri için ilk başta İngiliz vesayeti altında yetişmeleri gerektiğini" öne sürüyordu. Bu düşünceler neticesinde birçok Asyalı dinlerini, ailelerini ve geleneklerini de barındıran çok eski köylerini ve kasabalarını terk etmeye zorlandılar. Bu terk edişlerinin sebebi güçlü beyaz adamın küçük ulus devletler kurma, kâr güdüsü ve daha çok silahlanarak dünyayı şekillendirme yönündeki iştahlı çabasından başka bir şey değildi.

Kırsal ortamından koparılan ve kendisine Batı tarzı eğitim verilen Gandhi de ilk başlarda bir İngiliz'den daha İngiliz olmak için çabalıyordu. Londra'da hukuk eğitimi aldı. 1891 yılında Hindistan'a geri döndü. İlk başlarda avukat olarak iş kurmak için çabaladı. Daha sonrasında öğretmen olmak için uğraştı. Fakat bu dönemi takiben yaklaşık on yıl içinde yaşamış olduğu ırkçı aşağılamalar kendisinin gerçek dünyada hangi konumda olduğunu anlamasını sağladı. 1893 yılında Hintli bir ticaret firmasında çalışmak üzere Güney Afrika'ya taşınmıştı. Bu dönem içerisinde batı modernitesinin araçlarının gerçekleştirdiği dramatik dönüşümü keşfetti. Bunun en iyi örnekleri gazetelerin yayınlanması, vapurların, demiryollarının ve silahların üretilmesi idi. Asya ve Afrika'da geniş bir nüfus uluslararası kapitalist ekonominin taleplerini gerçekleştiren çarka dâhil edilmişti. Gandhi Batı'nın geleneklerini ve yaşam biçimlerini dünya çapında yok eden ahlâkî ve psikolojik etkileri ile Batı kültürünün, siyaseti ve ekonomik kurallarının hükümranlığını keşfetmiş oldu.

Kendisi yalnız değildi. 20. yüzyılın başlarında modern Çinli ve Müslüman aydınlar Batı'nın evrensel Aydınlanmacı fikirlerini adaletsiz ırkçı bir hiyerarşik düzen için ahlâkî bir maske olarak görüyorlardı. Bu nedenle hasarları düzeltilmiş güçlü ve saygın bir Konfüçyanizm'e ve İslam'a dönüş içerisindeydiler (*İnancını yitirmiş olan bu Konfüçyanist ve İslamcılar daha sonra komünizmin ve radikalizmin uzlaşmaz çizgilerine savruldu.*). Bununla beraber Gandhi'nin yaptığı eleştiriler ise dikkat çekici biçimde orijinaldi. O bu görüşlerini 1909 Kasım'ında dokuz gün içinde hararetle yazdığı Hind Swaraj isimli kitabında bir araya getirdi. Gandhi Marks'tan, Herbert Spencer'dan, Rus nihilistlerden, İtalya ve İrlanda'daki nasyonalistlerden etkilenerek Hindistan'da devrim gerçekleştirmeye çalışan emsallerinden farklı düşünüyordu. Gandhi suikastının entelektüel ataları kabul edilen Hindu nasyonalistler de Hinduizm temelli birleşik bir Hindistan'ı savunuyorlardı. Gandhi'ye göre bu nasyonalistler ülkeye İngiliz vesayeti yerine bunun benzer bir türünü getirmeyi amaçlamaktaydılar.

Gandhi'nin modern medeniyet hakkındaki fikirleri daha da ileriye gidi. Ona göre, insan emeğini güce ve para kaynağına çeviren endüstriyel devrim, makinenin insan üzerinde üstünlük kurması, dinin ve ahlâkî değerlerin göz ardı edilmesi anlamına geliyordu. Gandhi'nin gördüğü kadarıyla Batı'nın siyaset felsefesi dünya endüstriyel kapitalizmi tarafından itirazsız onaylanmıştı. İngilizlere ait olan bu liberalizmin kuralları ekonomik gelişmelerin meydana getireceği endişeleri dikkate alsaydı, Hindistanlılar için belki de fayda sağlayabilirdi. Birçok Hintli tarafından da bu görüş kabul etmişti. Diğer taraftan medeniyeti sadece kendilerine ait bir değer olarak gören Avrupalılar Hindistan'ın sabır, basitlik, incelik, öte dünya inancı gibi geleneksel görüşlerini hor görüyorlardı. Gandhi hiçbir zaman Batı modernizminin bu önyargılarını bozmak konusundaki çabalarına son vermedi. Hintli köylü kıyafetini giydi ve modern entelektüel ve siyasi işaretlerini taşıyan her şeyi reddetti. Onun vurguladığı doğru medeniyet maddî rahatlık, beden iyi olma ya da gelişmiş sanat ve mimariden ziyade ahlâkî

yönden kendini tanıma ve ruhen güçlü olma anlamına geliyordu. Gandhi ağır silahlarla donatılmış merkezi ulus devlet yerine kendine yetebilen kırsal toplumu; büyük fabrikalar yerine küçük işletmeleri; makineler yerine el işçiliğini tercih etmişti. Aynı zamanda siyasi muhaliflerine empati yapmaları ve İngilizlere yönelik uygulanan şiddetten vazgeçmeleri için “satyagrahis”i teşvik ediyordu. Medeniyetin, İngilizlerin ya da her ne olursa olsun insan açgözlülüğü ve şiddetinin çok eskilerden beri var olan kurbanları için modern dünyanın ekonomisi, siyaseti ve biliminde şimdiye kadar görülmemiş ahlâkî yaptırımlar önerdi. Satyagraha belki de Hintlileri endüstriyel medeniyetin kötülüklerinin ne olduğunu fark etmelerini sağlayabilirdi. Düşmanlarının Gandhi’nin eylemlerine yönelik düşmanca yorumları Gandhi’nin hayatı boyunca devam etti. Müslümanlar Gandhi’yi Hindu “Raj*ii*”ın habercisi olmakla suçladılar. Diğer taraftan Hindu nasyonalistler kendi argümanlarına yeteri kadar destek vermemekle suçladılar. Sol görüşlü Hindu’lar ise onun büyük Hintli iş adamları tarafından sınıflar arası çatışma çıkarmak maksadıyla satın alındığını iddia ettiler. Gandhi hakkında Avrupa’da konuşan çoğu kimse ise ona korku ve endişe ile yaklaşıyordu. Winston Churchill Gandhi’nin “*ayaklarını ve ellerini Delhi’nin kapısında yere koymasını ve kendisinin üzerinde Hindistan valisinin oturduğu bir kocaman bir fil tarafından orada çiğnenmesini*” istediğini belirtiyordu. Gandhi’nin Güney Afrika’da bulunduğu dönem içerisinde güvenilir bir hükümet raporu “*onun vicdanının, olaylara ahlâkî ve entelektüel yaklaşımının sıradan düşüncelere göre şaşırtıcı derecede farklı*” olduğunu ifade ediyordu. Hükümet kadar İngiliz basını da Hindistan’da var olan anti-sömürgeci hareketlere küçümseyici bir gözle bakıyordu.

Gandhi kendisine ait olan ve yüz sayıya ulaşan “Collected Works” isimli eserleriyle modern dönemin en üretken düşünürlerinden birisi... Aynı zamanda hala yeri doldurulamayan evrensel boyutta bir düşünür... Onun Güney Afrika’daki en yakın arkadaşları Almanya ve İngiltere’den göç eden Yahudi entelektüellerdi. İngiliz centilmen olmak için harcadığı boşuna çabaların ardından Rus bir din bilimcinin tavsiyeleri sayesinde Hindu bir filozof olma yolundaki adımlarını attı. Yeni Ahit, Ruskin, Thoraue, G.K. Chesterton ve Tolstoy (romancı olmalarından ziyade tartışılan Hıristiyanlar)’dan olduğu kadar Bhagavat Gita*iii*’dan da beslendi. Bu eserler sayesinde şiddet içermeyen kıssalar ile verdiği mücadelenin haklılığını tekrar yorumladı.

Samimi bir Hindu olduğu bilinmesine rağmen, Gandhi tapınakları nadiren ziyaret ederdi. Dinî gelenek ve ritüelleri de genellikle reddederdi. Başını çektiği hareketin takipçileri tarafından “Gandhizm” olarak ifade edilmesini tümüyle reddediyordu. Aslında “izm”li tüm ideolojilerin yok olması gerektiğini ifade ediyordu. Kendisi modern anti-emperyalist bir dil kullanmasına rağmen anayasal demokrasiye, komünizme, endüstriyelleşmeye ve Asyalı, Hintli anti-emperyalistlerin kendilerini güçlendirmek için kullandıkları hiçbir argümanı desteklemedi. Bunun yerine ruhun gücüne, saklı sese, duaya ve zihnin saflığı ve temizliği gibi “eski boş inançları” tercih etti. Ki bu inançlar tepki toplamasına ve suikasta uğramasına sebep olmuştu.

Gandhi’nin topluma ayak uydurmayan (non-conformist) yöntemleri seküler düşünceye sahip gözlemciler tarafından korku ile karşılandı. Bu yöntemler kendisinden uzaklaşılmasına neden oldu. George Orwell, Gandhi’nin “*insan karşıtı (anti-human) ve gerici amaçları*” için “*estetik bir tikslenme*” olduğu itirafında bulundu. “*Gandhi’nin öğretileri her şeyin ölçüsünün insan*

olduğu şeklindeki bir inanışla benzeştirilemez.” diyerek doğru bir uyarıda da bulunmuştu Orwell.

Dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta sağ görüşlü İngiliz tarihçi Andrew Roberts Gandhi’yi cinsel yönden tuhaf birisi olduğunu iddia etmesiydi. Roberts’ın tamamen hatalı olmadığı nokta ise Gandhi’nin *“siyasi yönden yetersiz ve aşırı şekilde geçici heveslerine düşkün birisi olduğu”* konusu idi. Gandhi, Avrupalı Yahudilere Hitlere karşı şiddet içermeyen bir direnişte bulunmalarını tavsiye etmişti. Bunun üzerine III. Reich’i komik bir biçimde yanlış anlamakla suçlanmıştı.

Diğer taraftan Gandhi birçok davranışında oldukça bencil bir tavır sergilemekteydi. Gandhi kendisinin dinî sebeplerle evlenememe konusundaki yeminini karısına zorla kabul ettirmiş, öncesinde ise karısına danışmamıştı. Bunun yanında İngiliz tarihçi Judith Brown karısının iddialarını açık bir şekilde abartarak vermekte: *“insan hayatı, onun amaçları, kapasitesi ve toplum içinde kadının ve erkeğin doğası, işbirliği ve şiddet sorunu hakkında birçok radikal düşünceye sahip olan herhangi birisi Gandhi’nin daha önceden zaten bu fikirlere sahip olduğunu ve bunlarla uğraştığını görecektir.”*

Gandhi’nin ismi artık oldukça sık bir biçimde birçok çatışma bölgesinde kullanılmakta. Zaman zaman bir Filistinli ya da İsraili’nin Gandhi’nin fikirlerine ilgi ve arzu duyması onun şiddet içermeyen politikalarının ahlâkî üstünlüğünün kanıtı olarak kabul ediliyor. Gandhi bizim bağımsız dünyamızdaki birçok hastalığı ileri görüşlü olarak tanımlanabilecek yöntemlerle teşhis etti. Onun ekolojik çevre konusundaki görüşleri onun *“Dünya her insanın mutlu olacağı kadar imkâna sahip, fakat her insanın açgözlülüğünü karşılamak için yeterli değil.”* sözleriyle özetlenebilir. Onun bu görüşleri ve organik tarıma teşvik etmesi artık herhangi birisinin güçlükle özel taşıta sahip olması veya dünya nüfusunun sadece bir kısmının düzenli olarak et tüketebilmesi kadar enteresan gelmiyor. Almanya’da giderek popülaritesi yükselen Yeşiller Partisi’nin kurucularından Petra Kelly de, Gandhi’nin şu an için bayağı bir düşünce olarak görülen çevreye duyarlı topluma sahip olma düşüncesi hakkında olumlu düşünüyor. Gandhi’nin fikirlerinin *“kendi isimlerinin şiddetle birlikte anılma riskinin azaltılmasında”* faydalı olacağına inanmakta.

Bununla birlikte, Gandhi’nin siyasete en büyük katkısı, onun teori ve pratiklerinin yüksek motivasyona sahip, disiplinli topluluklar meydana getirmesi. Bu noktada onun ruhanî inanışları çok önem arz ediyordu. Özellikle, demokrasi ya da diktatörlük, kapitalist ya da sosyalist herhangi bir rejim altında yaşayan insanlar her zaman bir vicdanın özgürlüğüne, daha derinlerde ahlâkî seçim yapabilme yetisine ömürlerinin her anında sahiptirler. Gandhi’nin kendi gücünün farkında olan bireylerin işbirliği içinde hareket etmeleri düşüncesi her zaman tasvip edilmekte. Bu düşünce ahlâkî manada *“gerçek ve sürekli güç”* sahibi bireylerin sayısının şaşırtıcı çokluğuna dünya medyasının dikkatini çekebilir. Son olarak Arap isyanları da bunu doğrulamış durumda. Bu durum Hannan Arendt’in 1968 Prag Baharı hakkında yazdığı analizle benzerlik teşkil eder: Baskıcı bir rejim ya da hükümet terörü kullandığı müddetçe ya da baskıcı düzene tamamen teslim olunmadıkça ne böyle bir düzen meydana getirilebilir ne de böyle bir düzen baskı kurabilir.

Gandhi, başını çektiği siyasi hareketi sonu önceden belli bir yol olarak görmedi. Eskiden üyesi olduğu Kongre Partisi'ne yeni bir yönetim sınıfı oluşturmak yerine Hindistan'ın bağımsızlığını sağladıktan sonra kendisini feshetmesi tavsiyesinde bulundu. Gandhi siyasetin profesyonel siyasetçilere, teknokratlara ve hükümet politikalarını şekillendiren ve kamuoyunu etkileyen gazetecilere bırakılacak kadar önemli olduğunu hissetmişti. O "halk" ve "hemşerilik" argümanların kullanıldığı seçim taktikleri ve siyaset yöntemlerinden uzak durdu. Onun için çalışmak ile kadın ve erkeğin kan, ten birlikteliği ile birbirine bağlı olması (*mutlu bir kadın-erkek ilişkisini kastediyor (ç.n)*) dünyada var olmanın en mutlu yollarıydı. Bu yüzden siyasi ve sosyal hareketler kendi içlerinde sonları barındırmaktaydılar.

Akeel Bilgrami, Gandhi'yi Lenin ve Frantz Fanon'dan daha büyük "anti-empyralist teorisyen" olarak tanımlıyor. Bu doğru olabilir, çünkü Gandhi, diğerlerinden farklı olarak, sadece Batı empyralistlerini hedef almadı. Kapitalizmin yeni pazarlar ve Asya ve Afrika'da yeni kaynaklar için sonu gelmeyen açlığını da suçlamadı. Onun görüşüne göre, insanların ve kaynakların organize bir biçimde sömürülmesi tüm endüstriyel medeniyete has bir özellikti. Yine o Japonya gibi güçsüz olma pahasına bu düzenin Asya'daki gönüllü taklitçilerini de bu eleştirilerinden ayrı tutmadı. Gandhi yine Mao'nun Batı'nın sanayileşmesini yakalamak için başlattığı ve yaklaşık üç dört milyon insanın hayatına mal olan "*Büyük Atılım Hareketi (Great Leap Forward)*" gibi hareketleri de onaylamıyordu. Eğer Hindistan sanayileşirse bunun diğer uluslar için bir hakaret, dünya için bir tehdit olabileceğine ikna olmuştu.

Bilgrami'ye göre Gandhi bilimsel bir dünyanın, dinî bir dünya üzerinde kazanacağı zaferin doğayı kutsallıktan yoksun bırakacağını düşünüyordu. İnsafsızca ve sistematik bir biçimde madencilik, ormanların yok edilmesinin, tarım ticaretinin doğayı yağmaya tabi bırakacağını sezmişti. Gandhi'ye göre, insanlığın modern bakış açısı çerçevesinde "*kazançlar ve faydalar*" terimleriyle tanımlanması "*dünyanın kendi bünyesinde ahlâkî ve kuralcı (normative) taleplerin hiçbir etkinliğinin bulunmadığı*" şeklinde algılanmasına neden olmaktaydı. Yine aynı şekilde bu tanımlama Batı'nın ve Doğu'nun "*kavramsal esaret (cognitive enslavement)*" yönüyle benzeşmesinin de sebebini teşkil ediyordu. Gandhi için gerçek bir anti-empyralizm milyonlarca Hintliyi "*çökmüş ve faydacı modernitenin*" demir kafesi içine sokmayan siyasi ve ekonomik bir yapının tasarlanmasında yatmakta.

Gandhi'nin fikirlerinin sahip olduğunu düşünebileceğimiz küstahça bir radikalizm onun isminin ortaya çıkardığı evrensel tatlılık içinde kaybolmuştu. Onun birçok argümanının çılginca bağırıp çağırın bir Liddute^[iii]'inki ile benzer olduğu görülebilir. Mesela onun günümüz avukat ve doktorlarını daha açgözlü ve sorumsuz olmakla suçlaması buna bir örnek teşkil eder. Fakat bunlar gerçekte doğrunun özünü yansıtmaz... Yüzyıl sonra biz Gandhi'nin fikirlerini daha iyi kavramış olacağız... Bir avukatın kâr güdüsünün insanları bir araya getirmekten ziyade daha fazla ayrışmaya neden olduğunu fark edeceğiz... Modern ilaç sanayinin kârlı işlerinin hastalığını gerçek nedenlerini göz ardı ederken hastalığın semptomlarını tedavi etmeye çalıştığını görmüş olacağız...

Yazar David Macdonald Gandhi'yi kesinlikle sevdiğini söylüyor. Çünkü Gandhi liberal gelişimin demiryolları vb. ıvır zıvırlarına karşı saygı duymuyordu. Yine demokrasi ve faşizm ile ilgili de bir söylemi yoktu. Ona göre, Gandhi "*dünyada bir maskeye sahip olmayan ve insan olarak ön*

plana çıkan son politik liderdi.” Macdonald Gandhi’nin ölümünün ardından şu övgü dolu sözler yazmıştı : “insanî ölçüde son lider.” Ancak Gandhi’nin birçok toplumun kurtuluşunu hedefleyen rasyonel ve seküler ideolojileri (liberal kapitalizm, nasyonalizm, sosyalizm) reddetmesi bizim onun eşsiz bir dünya görüşüne sahip olduğunu düşünmemiz konusunda bizi zora sokuyor.

Ruhani düşüncelere sahip bilge bir düşünür figürü olarak dini inançlarının da ortaya koyduğu üzere, Gandhi modern toplumun ahlâki sorumluluklarını ve görevlerini dile getirmesi konusundan uzak kaldı. Otoriteye ait bu tarz geleneksel görüşler günümüzde ideolojiler, mevcut kurumlar ile bilimin ve ticaretin seküler dünya görüşleri tarafından ortadan kaldırılmış durumda. Bu alan göreceli olarak Simone Weil, Reinhold Niebuhr ve Czeslaw Milosz gibi marjinal dinî yazarlara ahlâksız (immoral) ve karışık toplumlarda ahlâklı (moral) kadın ve erkeğin bir arada varlığının zorluğuna değinilmesi için bırakılmış vaziyette.

Gandhi tarihin en şiddet dolu yüzyılının ortalarında ahlâkî bir yaşamın yolunu çizmeye çabaladı... Şimdi görülüyor ki kendisi karşı-kültür geleneği içerisinde en seçkin figür olarak yerini almış durumda. Diğer taraftan eğer onun mesajlarının bazı bölümleri doğruyu işaret ediyorsa, bu bizim onun sosyal yaşamımız ile ilgili endişelerini paylaşmamız sebebiyledir.

[i] Raj: Hindu dilinde olumsuz anlamda “Krallık” manasına gelir.(ç.n)

[ii] Bhagavat Gita: Hinduizm’de kutsal bir kitap. (ç.n)

[iii] Liddute:Sanayileşme, otomasyon ve benzeri yeni teknolojilere karşı muhalif tavır sergileyen bir akım.(ç.n) Bkz: <http://en.wikipedia.org/wiki/Luddite>

Birlikte Yaşayabilecek miyiz? (Alain Touraine)

Kürt Hareketi “toplumsal bir hareket” midir?

Böyle bir soru sormak biraz saçma, biraz yersiz karşılanabilir... Bir taraftan “Kürt halkını görmezden gelmek”, diğer taraftan ise “teröristleri masum göstermeye çalışmak” şeklinde yorumlanmaya müsait bir soru... Ancak son dönemde BDP tarafından başlatılan “sivil itaatsizlik” eylemlerinin ardından böyle bir sorunun cevabının ne olabileceğini gerçekten merak ettim...

Bu konu da başvuracağım kaynak ise Alain Touraine...

Touraine, “[Birlikte Yaşayabilecek miyiz?](#)” isimli eserinde bulunduğumuz dönemin post-modernizm çağı olmadığını, aksine modernliğin bunalımı evresini yaşamakta olduğumuzu iddia eder. Post-modernizme geçiş aşaması olan bu dönem içerisinde önemli olan öge Öznedir...

Özne ile kastedilen ise ilk aklımıza geleceği üzere birey değil, daha soyut bir olgu... Kendisi şöyle ifade eder:

“...Özne ne belli bir bilinçtir, ne bir eyleyen, ne de belli bir kişi.”

Özne için bizden somut örnekler vermek gerekirse “başörtüsü” bir öznedir... “Kürt olmak” bir öznedir... Hatta “laiklik” de yine bir öznedir...

Touraine’den devam edersek:

“... Özne geçmişte çeşitli biçimlere bürünmüştür: Din, siyasa, sınıf ya da ulus; benim sürekli yinelediğim ve savunduğum düşünceyse, Öznenin bugünkü toplumumuzda ancak “kendi kendisine gerçekleştirdiği biçimde, yani kişisel Özne olarak karşımıza çıktığıdır.”

Buradan yola çıkarsak “toplumsal hareket” olması gereken Kürt Sorunu’nun öznesinin ne olduğunu sorduğumuzda vereceğimiz cevap tabii ki en genel haliyle “Kürt olmak” olacak... Kısacası bir kimlik sorunu... Ancak bu noktada kimlik sorununun her şeyden önce kimliği taşıyan en özele, bireye ait olduğuna da dikkat etmek gerek:

“Maalouf’a göre ise kimlikten kast olunan, ne insanın bağlı olduğu milliyeti, ırkı, ne de inandığı dini. Kimlikle kastedilen, tabii ki bu değerlerin de bir arada bulunduğu o insanı özel olarak tanımlayan aidiyetler...” (“Ölümcül Kimlikler”)

Bu nedenle “Kürt olmanın” sadece siyasal bir kimlik olarak addedilmesi eksik kalabilir... Böyle bir durum ise, şu an olduğu gibi, Kürt Sorunu’nu çözüme ulaştıracak bir toplumsal hareketin sadece milliyetçilik, ideoloji kavramlarına sıkışıp kalmasına neden olur... Bu yüzden Touraine ideolojiye ve siyasete indirgenmeyen, siyasal bir güce dönüşmeyen hareketlerin günümüzde daha etkili olduğunu iddia etmekte:

“Ayrıca siyasal aracılıklara en bağımlı hareketler, geçmişin, kendi ulusal ya da sınıfsal ideolojilerinden ödün vermeyen en güçlü toplum hareketleri olmuştur. Yeni toplum hareketleri sivil toplum hareketlerinin ve sivil toplumun “zayıflıkları” bağımsızlıklarının bedelidir. 1970’lerin “yeni toplumsal hareketleri” saman alevi gibi çabuk geçmiştir, çünkü siyasal erkin öncesinde ya da yanında yer almıştır. Siyasal bir güce dönüşmeyen kadın hareketleriyse, tersine, kişisel davranışlara, aile ilişkilerine, hukuk ve eğitim anlayışlarına çok daha etkili bir biçimde girmiştir.”

Touraine’nin ortaya attığı bir kavram daha var: Toplumsal başkaldırı... Touraine’e göre toplumsal hareket ile toplumsal başkaldırı arasında net çizgilerle çizilmiş farklar vardır:

“Toplum hareketleri acıya, sefalete, köleliğe karşı çıkan başkaldırlardan çok farklıdır. Toplum hareketleri olumlu hedeflere doğru yönelir, oysa başkaldırıların tanımında toplumsal, kültürel ya da siyasal bir hedef değil, neyi reddediyorlarsa o yer alır; hem de halkın acısına dayanır, hem de küresel terimlerle tanımlanmış ve büyük ölçüde erişilmez olan bir düzenin yadsınmasına.”

“Kürt Sorunu da acıya, sefalete, köleliğe karşı bir başkaldırıdır” denilebilir elbette...

Evet, acılar yaşanmıştır... Ancak başkaldırı yine Touraine’nin söylediği gibi sadece reddetmekle kalır... Fakat reddetmek zaten Kürt Sorunu’nun ve bu ülkenin bu zamana kadar makus talihi olmadı mı?... Bir yandan Kürtler’i yok saydık... Kürtçe’yi “bilinmeyen bir dil” olarak tarif ettik... Diğer yandan ise şehitlerin arkasından Kürtçe ağıtların yakıldığını, bu şiddet sarmalında bu zamana kadar en fazla Kürt vatandaşlarımızın hayatını kaybettiği gerçeğini reddettik...

Kısacası, zaten Kürt Sorunu'nu toplumsal bir başkaldırı olarak gördüğümüz için bu acıları yaşadık dersek mantıksız olmaz...

Diğer taraftan, Touraine toplumsal hareketlerin farklı veçheleri oluşunu ileri sürer. Bunlar kültürel hareketler, siyasi hareketler ve ekonomik hareketlerdir... Toplumsal hareketin bu farklı veçheleri o toplumun gelişmişliği oranında ayırt edilebilir durumdadır. Diğer bir ifadeyle, gelişmiş bir toplumda yaşanan toplumsal hareketin ekonomik sebepler mi yoksa siyasi sebepler mi ihtiva ettiği net olarak algılanabilir... Ancak gelişmemiş toplumlarda yaşanan toplumsal hareketlerin hangi sebeplerden kaynaklandığı tam olarak anlaşılamaz.

Kürt Sorunu'na baktığımız zaman ise, bulunduğumuz demokratik gelişmişlik seviyesini göz önüne alırsak, sorunun farklı veçhelerini okuyamama ya da göz ardı etme sorunu yaşadığımızı söyleyebiliriz... Kürt Sorununu sadece kültürel hareket olarak ya da siyasi hareket olarak değerlendirmemiz mümkün değil... Diğer taraftan ise sadece siyasi bir hareket olarak algılanması kültürel ve ekonomik sebepleri göz ardı etmemize neden olmakta.

Bu sebeple sorunun farklı yönlerinin görülebilmesi toplumsal hareketin Özne temelinde geliştiğini, gelişmesi gerektiğini daha net gözler önüne serer... Şöyle ki; Kürt Sorunu'nun ekonomik veçhesi vardır... Ekonomik yönden "Kürt Toplumsal Hareketi"nin oluşturulması ve çözüme ulaşması maksadında Özne'nin (Kürt bireyinin) temel alındığı somut hedeflerin belirlenmesi ve Kürt bireyinin ekonomik yönden sorunlarının çözülebileceğini hedefleyen bir toplumsal hareketin oluşturulması gerekir... Yine aynı şekilde siyasi veçhesi ele alınarak Özne'nin (Kürt kimliğinin, temel hak ve özgürlüklerinin) temel alındığı ve bu sorunların çözümüne yönelik somut hedefleri kapsayan bir toplumsal hareket meydana getirilebilir...

Düşünün, televizyonlarda izlediğimiz çevik kuvvet polislerine taş atmaya gelen çocuklara top dağıtarak o çocukların oradan uzaklaştırılması bile bu duruma bir örnek teşkil eder. Böyle bir eylem esnasında aslında ne "Apo'nun doğum günü", ne de benzeri bir mazeret bu yaşananların merkezinde değildir. Orada bulunan çocuk ne için bulunduğu farkında bile değil belki de... Ancak Öznenin "**Kürt çocuğunun oyun ve ilgi ihtiyacı**" olarak okunduğu böyle bir olayda sorun gerçek şeklini ele verir...

İşte yaşanan tüm olaylar aslında bu örneğin daha büyük boyutlarına karşılık gelmiyor mu?..

Mesela Kürtçe'nin kullanımına yönelik tabelaların asılması olayın siyasi veçhesinde atılan somut ve müspet bir adımın örneği... Buradaki eylemin özne kısmını "**Kürtçenin sosyal yaşamda kullanım ihtiyacı**" teşkil eder... Diğer taraftan o dönem Cumhurbaşkanı'nın "Norşin" açılımı da bu somut adımın aslında olumlu bir tepki aldığı/alabileceğinin örneği olarak okunabilir...

Tam tersi bir örnek verirse, sivil itaatsizlik adıyla başlatılan bir eylemde çadırların molotoflarla, ses bombalarıyla doldurulması, "sivil itaatsizlik" adı altında her gün sokak eylemlerin düzenlenerek ortalığın savaş alanına çevrilmesi toplumsal bir hareketin temelinde Öznenin yer almadığını gösterir bize... Özne bu noktada siyasal araçlara ve ideolojik çarklara kurban edilmiştir...

İşte Touraine'nin toplumsal hareketin temeline Özneyi oturtmak konusundaki ısrarı da buradan kaynaklanır:

“Çözümlemenin merkezinde özneyi koymada ısrarcı olmamın temel nedeni toplum hareketini -nasıl bir toplum hareketi olursa olsun-, onu gizleyen bu tür hareketlerin temelinde Öznenin özgürlüğüne çağrıda bulunulduğunu görmemizi engelleyen siyasal araçlardan ve ideolojik çarklardan kurtulmak istememdir.”

Şimdi sonuç kısmına gelirsek; şahsen benim Touraine'den anladıklarım Kürt Sorunu'nun toplumsal hareket vasıflarını kazan(a)madığı yönünde... Ve yine bu zamana kadar yaşananlar Kürt Sorunu'nu her iki tarafın da toplumsal başkaldırı olarak okumaya çabaladığını gösteriyor... Ya da sadece bir yönden bakılarak eksik olarak okunduğunu, okunmak istendiğini...

Bu yüzden, Kürt Sorunu'nun çözüm merkezine sadece ve sadece Özne'nin yani Kürt kimliğinin, Kürt bireyinin, Kürtçe'nin (birçok ekleme yapabilirsiniz) oturtulduğu bir hareketin varlığına ihtiyaç duymuyor muyuz?..

Ki bu ihtiyaç her ki taraf için de geçerli... Hem böyle bir “hareketin” başını çektiğini iddia edenler, hem de bu sorunun çözmek isteyenler için...

[İspanya, ETA Ve Öğrettikleri...](#)

Her ne kadar Amin Maalouf, Ölümcül Kimlikler’de kimliklerin kendilerine tanımladığı “ayrıcalığa” isyan ederek dünyanın bir çok köşesinde yaşanan etnik kavgaları yatışmaya, mantığa ve sorunları düzlüğe çıkarmaya davet etse de ve yine dünyanın birçok köşesinde bu sorunların çözümü için teoriler üretilse de, etnik çatışmalar ve özelinde etnik terör dünyanın birçok köşesindeki çeşitli örnekleriyle birlikte hala vahim bir sorun olarak insanlığı karşılamaktadır.

İşte bu çalışmamın içeriğini de, bu vahim örneklerden bir tanesi olan İspanya’daki Bask Bölgesi ve terör örgütü ETA’nın tarihi seyri ve bizim için bu seyirden çıkarılabilecek dikkat çekici noktalar teşkil etmektedir.

Ancak bunun yanında, buradaki temel amacım İspanya’da yaşanan BASK Sorunu ve ETA ile Kürt Sorunu’nu ve PKK’yı karşılaştırmak değildir... Böyle bir yazı tabii ki daha kapsamlı ve uzun olurdu. Bu nedenle sadece ETA ve Bask Sorunu hakkında genel bir bilgi vermek ve sorunla ilgili akıllarda ister istemez Kürt Sorunu ile karşılaştırma ihtiyacı hissedilecek noktalara vurgu yapmak istiyorum...

Bask bölgesi ilgili yapılan çalışmalar baktığımız zaman birçok araştırmacının ortak vurguladığı nokta Baskların tarih boyunca özerk bir devlet yapısı içerisinde varlıklarını sürdürmeleridir. 7. yüzyılda Arapların İber Yarımadası’nın işgalinde en büyük direnci gösteren Basklar aynı zamanda kendilerini İber Yarımadası’nda arı olarak kalan ve karışmayan tek ırk olarak görürler. Koyu Katolik olan Bask halkı her haliyle İspanya’nın uluslaşma sürecine başından beri dâhil olmayan ve oldukça koyu muhafazakâr ve (ırksal anlamda) milliyetçi bir yapıya sahip bir toplumdur.

Dikkat çekici ayrı bir nokta ise Bask bölgesinin İspanya'nın endüstriyel anlamda en gelişmiş bölgesi olmasıdır. İspanya gayri safi milli hâsılasının yaklaşık % 10'u bu bölgededir. İspanya'nın refah düzeyi en yüksek bölgesi yine Bask bölgesidir.

İşte hem tarihsel ve ekonomik nedenlerle Bask bölgesi kendi ekonomik ve sosyal serbestliğine sahip olan yapısıyla farklılık arz eder.

Peki bu şartlar altında, böyle bir coğrafyada ETA terör örgütü nasıl ortaya çıkmıştır?...

ETA'nın ilk ortaya çıkış sebeplerinin temeli 18. yüzyıllara kadar dayandırılabilir. 1700-1715 yılında ülkede yaşanan "Veraset Savaşları" neticesinde bölgelerin özerkliğine dayalı olan devlet yapısı merkezi bir yapıya dönüştürülmeye başlandı. Ancak bu sürecin başarısızlığı, sonrasında yaşanan 1. Dünya Savaşı ve İspanya'da Franco diktatörlüğü 1952 yılında kurulan ETA'nın kurulması için gerekli nedenlerin oluşmasını sağladı.

ETA, kurulduğu zamandan günümüze kadar ideolojik anlamda oldukça keskin dönüşümler yaşamıştır. Kurulduğu ilk dönemde ETA'nın ideolojisinin üç farklı eğilimden meydana geldiği kabul edilir. Bunlardan ilki işçi sınıfının başını çektiği Marksist bir yapı talebidir. İkincisi ise Bask gelenek ve kültürünün yayılması ve rahatça yaşayabilmesi için hizmet eden anlayıştır. Son olarak, Bask halkının özgürlüğe kavuşmasını amaçlayan anti-emperyalist gerilla hareketi yoluyla bağımsızlık için mücadele eden bir yapıdır.

İspanya'da Franco dönemini sona ermesi ile birlikte Juan Carlos kral olarak tahta geçer. Carlos'un kral olması ile birlikte ülke Franco zamanında diktatör rejimin ağırlığından kurtularak daha demokratik bir yönetime kavuşmuştur. Bu çerçevede 1978 yılında hazırlanan Anayasa 1979'da referandum ile kabul edilmiş ve ülke 17 özerk bölgeye ayrılmıştır. Ayrıca bu özerk bölgeler anayasa tarafından güvence altına alınmıştır.

Ancak atılan demokratik adımlar ve ETA'nın "talepleri" çerçevesinde yaşanan müspet gelişmeler ETA'nın kendini feshetmesi ya da şiddeti sona erdirmesine değil, şiddeti farklı bir boyuta taşınmasına neden olur. İlginçtir ki, bu dönemde ETA taleplerinin tam aksine ordunun da demokratik çabalardan rahatsızlığını göz önüne alarak darbeye kışkırtmak amacıyla ordu mensuplarına yönelik eylemler yapmaya başlar. ETA orduyu darbeye karşı kışkırtmak ister çünkü, yaşanan demokratik gelişmeler, ETA'nın varlığının ve eylemlerinin sorgulanması anlamına gelecektir.

Kısmen de amacına ulaşır. Bu dönem içerisinde, 1981 yılında, yaşanan bir darbe girişimi Kral'ın, hükümetin ve muhalefetin sağlam duruşu sayesinde başarısızlıkla sonuçlanır.

Her şey ETA'nın sonunun hazırlamaya doğru giderken 1982 iktidara gelen İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (Partido Socialista Obrero Español-PSOE) hayati bir hataya imza atar. PSOE bir yandan demokratikleşme çabalarına devam ederken bir yandan da bir yıl önceki gibi bir darbe girişimine maruz kalmamak amacıyla ETA ile gayrimeşru mücadele edecek bir kontr-gerilla ekibi olan GAL'i kurar. GAL'in amacı ETA mensuplarına yönelik infaz eylemleri

gerçekleştirmek ve Fransa'nın da ETA ile mücadelede daha aktif rol almasını sağlamak için Fransa sınırları içerisinde huzur bozucu eylemler yapmaktır.

Ancak orduyu darbeye kışkırtan bir örgüt için GAL diye bir kontr-gerilla kurulması beklenilenin tam aksine büyük bir nimettir. Hayatını idame ettirebilmek için şiddet ortamına ihtiyaç duyan örgüt kendisine bir suç ortağı ya da hayat arkadaşı bulmuştur. Bu nedenle de 1983-1987 yılları arasında ETA'ya karşı aktif mücadele içinde olan GAL'in eylemleri, ETA'nın sivilleri de hedef alan daha sert eylemler yapmasına neden olmuş ve bu tarz saldırılar 1980'lerin sonlarına kadar devam etmiştir.

Sonraki yıllarda ise GAL'in faaliyetlerinin İçişleri Bakanlığı'na ait örtülü ödenekle finanse edildiği tespit edilir ve bu sebeple dönemin İçişleri Bakanı ve Emniyet Müdürü 10 yıl hapis cezasına mahkûm olur. Bu yasadışı örgütle ilgili en vahim sonuç ise öldürülen toplam 27 kişinin üçte birine yakın kısmının ETA militanı olmadığına ortaya çıkmasıdır.

1995 yılına kadar devam eden süreç sonunda GAL davası ve yolsuzluklar nedeniyle PSOE iktidarı sona ermiş ve Halk Partisi (Partida Popular-PP) Jose Maria Aznar'ın yönetiminde iktidara gelmiştir. Ancak bu dönemde de PP, ETA ile mücadelede şahin politikaları sürdürmeyi tercih etmiştir. Ki bu çerçevede örgütün siyasi uzantısı olan Herri Batasuna Partisi kapatılmıştır.

Ancak GAL'in faaliyete geçmesi ve Herri Batasuna'nın kapatılması gibi önlemler alınmasına rağmen aynı zamanda Kral Juan Carlos tahta geçtiği dönemde başlayan sorunun demokratik yöntemlerle çözümüne yönelik oluşan atmosfer de ülkede varlığını devam ettirir. Mesela 1992 yılından itibaren ETA tarafından yapılan eylemlere yönelik Bask halkı da tepkisini göstermeye başlamış ve örgütü protesto eden eylemlere Bask halkının da yoğun katılımı olmuştur.

Yine 12 Ocak 1988 tarihinde Ajura Anea Sarayı'nda, ETA'nın siyasi uzantısı olan Herri Batasuna hariç Bask bölgesini temsil eden diğer bütün siyasi partilerin katılımıyla "Ajura Anea Paktı" olarak bilinen bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmanın en önemli boyutu siyasal talepleri şiddetle dile getiren örgütlere asla taviz verilmeyeceği yönünde oluşan konsensüstür. Burada dikkat edilirse, Bask Bölgesi'nin sorunu sadece ETA ve Herri Batasuna ekseninde sürdürülmemiş sorunu çözümü aşamasında diğer etkili aktörler de aktif olarak yer almışlardır. Tabii ki bu gelişmelerin meyvesi de devam eden süreçte yenmeye başlanmıştır. ETA'nın yaptığı eylemler Basklılarda da rahatsızlık uyandırmış ve devletin ETA ile mücadelesinde elini güçlendirmiştir. Neticesinde de ETA 1998 yılında ateşkes ilan etmek zorunda kalmıştır.

Her ne kadar bu ateşkes süreci ETA'nın zayıfladığının, destek bulamadığının ve devletin yürüttüğü "halkı kazanma stratejisi"nin başarılı olduğunun bir ispatı olsa da, ETA bu ateşkesi sadece taktiksel anlamda değişikliğe gitmek amacıyla kabul etmiştir. Nitekim bir yıl sonrasında "Kale Borroka" olarak tabir edilen şiddet içerikli sokak gösterileri ile yeni eylemlerine başlamıştır.

2004 yılında seçimlerden 3 gün önce El Kaide tarafından Madrid’de düzenlenen ve 192 kişinin öldüğü terör eylemi aynı zamanda İspanya siyasetinde de bir dönemin kapanmasına neden olur. Eylemi ETA’nın yaptığı ısrarla iddia eden hükümet El Kaide’nin yaptığının anlaşılmasıyla birlikte seçimlerde hezimetle uğramış ve Zapatero yönetiminde PSOE tekrar iktidara gelmiştir.

Zapatero yönetimindeki PSOE, geçmişteki tecrübelerinin de ışığında çok daha farklı bir terörle mücadele stratejisi uygulamaya koymuştur. Buna göre hükümet ETA ile müzakerelere başlayabileceğini resmen ilan etmiştir. Bu dönemde İspanya hükümetinin ABD tarafından başlatılan “Medeniyetler İttifakı Projesi”nde yer alması da bu dönem politikalarının çizgisinin ne olduğunun önemli bir göstergesidir. Hükümetin ETA ile müzakerelere başlayacak olması muhalefette bulunan PP tarafından ise sert bir dille eleştirilmiştir. Ancak 2006 yılında ETA’nın düzenlediği Madrid Havaalanı’nda düzenlediği bombalı saldırıyla birlikte Zapatero Hükümeti ETA ile müzakere yapmanın bir hata olduğunu kabul etmiştir.

ETA’nın geçen Eylül ayı içerisinde ilan ettiği son ateşkes ise hala 2006 Madrid eyleminin gölgesi altında tereddütle karşılanmaktadır. Aslında bu tereddüt sadece 2006 eyleminin değil, aynı zamanda Bask halkının da ETA eylemlerine soğuk bakması ve ETA’nın yaklaşık 60 yıllık tarihinde hükümetler tarafından kendi hedefleri çerçevesinde atılan somut adımlara karşılık eylemlerini sona erdirmemesi ve somut bir cevap verememesinin de bir ürünüdür.

Ancak tüm bunlar İspanya devletinin için bir kayıp olarak görülmemesi gerekir. Bu süreç içerisinde yürütülen halkı kazanma stratejisi ve diğer siyasal aktörlerin devreye sokulması sayesinde ETA, sadece İspanyolların değil aynı zamanda Bask halkının da kabullenmediği bir örgüt halini almıştır.

Peki İspanya, Bask Bölgesi ve ETA çerçevesinde yaşanan tüm gelişmelerden çıkacak sonuç nedir?.. Yaklaşık 60 yıllık bir örgüt tarihinden doğal olarak birçok sonuç çıkarılabilir... Ancak isterseniz ülkemizde yaşanan Kürt Sorunu’na yardımcı olacak bazı noktaları vurgulayalım...

İlk olarak, sorunu sadece ekonomik gerekçelerle açıklamak yanlış olur. Görüldüğü üzere İspanya ekonomisine hâkim olan ve refah düzeyi ülke ortalamasının üzerinde olan bir bölgede bile terör örgütü var olabilir.

İkinci olarak, terör örgütü bir ideal, ideoloji ekseninde ortaya çıkar. Ancak zaman içinde o ideal rahatlıkla dönüşüm geçirebilir, fakat tek değişmeyen olgu şiddettir. Zaman içerisinde örgüt için ideal bir amaç iken araç, şiddet ise araç iken amaç haline gelir. Mesela ETA’nın tarihi içerisinde yaşadığı ideolojik anlamda yaşadığı keskin dönüşümlerin hiçbiri şiddete başvurma konusunda yaşanmamıştır.

Üçüncü olarak, sadece ülkemiz ve İspanya’da değil tüm dünyada terör örgütleri için en uygun ortam şiddetin var olduğu ortamdır. Terör örgütünün derdini anlatabileceği tek yöntem ve varlığının tek gerekçesi şiddettir. Her ne kadar terör örgütleri “demokratik hak ve talepler, özgürlük” için mücadele ettiklerin söyleseler de demokrasinin ve özgürlüğün olduğu yerlerde barınamazlar. ETA’nın “asker darbe yapsın” diye askere yönelik kışkırtıcı eylemler yapması bu

durumun en ironik örneklerinden biridir. Ayrıca ülkemizde her demokratik çözüm önerilerinin gündeme geldiği zaman PKK'nın eylemlerini arttırması bunun bir diğer örneğidir.

Bunun yanında terörle mücadele amaçlı gayrimeşru yapılanmaların kurulması yine örgütün ekmeğine yağ sürmek manasına gelir. Görüldüğü üzere GAL'in kurulması ETA'nın eylemlerini sona erdirmemiş, daha da yoğun ve şiddetli hale gelmesine neden olmuştur. Hakeza ülkemizde JİTEM, PKK'yı daha azgın hale getirmiş ve halkı devletten daha da fazla uzaklaştırmıştır.

Dördüncü olarak, terörizmle mücadelede en önemli unsurlardan birisinin "halkı kazanma stratejisi" olduğu görülmektedir. Devlet, örgütün birbirinden ayıramadığı şiddet ile siyaseti birbirinden ayırabilmeli ve terör örgütü karşısında halkın sempatisini ve desteğini kazanmayı amaçlamalıdır. Neticesinde, İspanya'da da görüldüğü gibi, zaman olur artık halk da örgütün karşısında durmaya ve terör örgütünü ve eylemlerini kabullenmemeye başlar.

Son olarak, her ülkenin özellikle etnik sorunlarla mücadelede kendine has tarihsel, sosyal, kültürel ve ekonomik şartları vardır. Sorunların çözümünde bu şartlar öncelikli olarak göz önüne alınması gerekir. Mesela İspanya'da Bask bölgesinin tarihsel arka planında tamamen özerk bir yapının var olduğu, İspanya'nın sosyal yapısından ayrı bir yapı teşkil ettiği görülmektedir. Hakeza İspanya 17 ayrı özerk bir bölgeden meydana gelmektedir. İşte bu şartlar altında o ülke siyasasında özerkliğin tartışılması olağandır. Türkiye açısından düşünürsek ne tarihsel, ne sosyal ne de kültürel yapı özerkliğin var olabileceği şartları desteklemez. En basit haliyle özerk bir yapı kurulmuş bile olsa sınırlarının nereden çizileceği bile tam olarak kestirilemez... Bu nedenle sorunun çözümü tartışılırken çözümlenilenin ne olduğu her ülke özeline münhasırdır.

Ancak tüm bunlara rağmen herkes, her kesim kendi taleplerinin ne olduğunu ne devlet ne de örgüt baskısı olmadan rahatça ifade edebilmelidir... Taleplerin ifade edilmesinde de Ajura Anea Pakti'nda olduğu gibi sadece şiddet dışlanmalıdır...

Yararlandığım Kaynaklar:

1. Fatmagül ÇÖKMEZ, *Bask Bölgesi: Etnik Milliyetçiliğin Tarihsel Gelişimi Ve İspanya'daki Devlet Politikalarının Etkisi*, Ege Akademik Bakış, sayı: 8 (1) 2008, sayfa (355 – 371)
2. UTSAM, *İspanya'nın Terörle Mücadelesi*, www.utsam.org
3. UTSAM, *Bask Milliyetçiliği Ve Eta: İspanya'nın Etnik Terörle Mücadelesi*, www.utsam.org
4. Paddy WOODWORTH, *The Spanish-Basque Peace Process How to Get Things Wrong*, World Policy Journal, Spring 2007
5. Carlos P. BARROS, *Basque Terrorism: Police Action, Political Measures and The Influence Of Violence On The Stock Market in The Basque Country*, Defence and Peace Economics, 2009 Vol. 20(4), August, pp. 287-301
6. Eren OKUR, *ETA/Bask Modeli mi? Türkiye Modeli mi?*, www.bilgesam.org

Galtung Diyagonal Penceresinden Kürt Sorunu

“İki zanlı bir soruşturma kapsamında polis tarafından gözaltına alınmıştır. Polis elinde tutuklama için yeterli kanıt olmadığından her iki zanlıyı ayrı ayrı hücrelere koyup bir anlaşma sunmaktadır. Anlaşmaya göre zanlılardan biri diğerinin aleyhinde tanıklık eder diğeri suskun kalırsa, tanıklık eden serbest kalacak susmayı tercih eden taraf ise 10 yıl hapse mahkûm edilecektir. Eğer ikisi de birbirleri aleyhinde tanıklık etmez suskun kalırlarsa her ikisi de 1 yıl hapis cezasına, eğer her ikisi de birbirleri aleyhinde tanıklık ederse, her iki zanlı da 5'er yıl hapis cezasına çarptırılacaktır.

	İtiraf	İnkâr
İtiraf	(-5, -5)	(0, -10)
İnkâr	(-10, 0)	(-1, -1)

Tabloda sarı ile işaretlenen bölüm baskın strateji dengesini, yeşil ile işaretlenen bölüm ise her ikisini içinde en kârlı olan seçeneği göstermektedir.

Bu çerçevede her iki zanlı tanıklık etmek veya suskun kalmak arasında tercih yapmak zorundadır. Her iki zanlıya da soruşturma sonuna kadar diğerinin kararını öğrenme imkânı tanınmamaktadır. Yani farklı odalarda bulunan iki zanlının birbirleri ile iletişim kurma imkânı yoktur. Buna göre karşı tarafın kararından habersiz olan oyuncu 10 yıl hapis yatma ihtimalini göze alamayarak sessiz kalmayacak, karşı taraf aleyhinde tanıklık edecektir. Karşı taraf aleyhine tanıklık ederek 5 yıl gibi daha kısa süreli bir hapis cezasına razı olacak ya da serbest kalacaktır.

Oyuncu burada kaybını en aza indirmeyi (kazancını maksimize etmeyi) hedef alacaktır. Karşı tarafın da aynı koşullar altında rasyonel davranarak tanıklık edeceği kaçınılmaz olacaktır. Böylece birbirleri ile iletişim kurmayan iki tarafın iyi niyetli değil de rasyonel davranarak aldıkları karar aslında belki de daha az yatacakları hapis cezasının artmasına neden olmaktadır.”[\[1\]](#)

Bu hikâye oyun teorisinin meşhur “tutsak ikilemi” örneği olması nedeniyle birçoğumuza tanıdık gelmiş olabilir... Yine birçoğumuz tutsağın rasyonel anlamda en doğru tercihte

bulduğunu ve olaydan en az kayıpla sıyrıldığını düşünüp, bu tutsağın zekâsına hayranlık duymuş olabiliriz...

Ama beni burada meraklandıran, bu tutsak hem kendisinin hem de arkadaşının bu olaydan tamamen sıyrılması ve sorunun kökünden çözülmesi için hiç kafa yormuş mudur?.. Ya da ben size sorayım, tutsağın bir yıl hapis yatması sorunu o an için gerçekten çözüme ulaştırmış mıdır?..

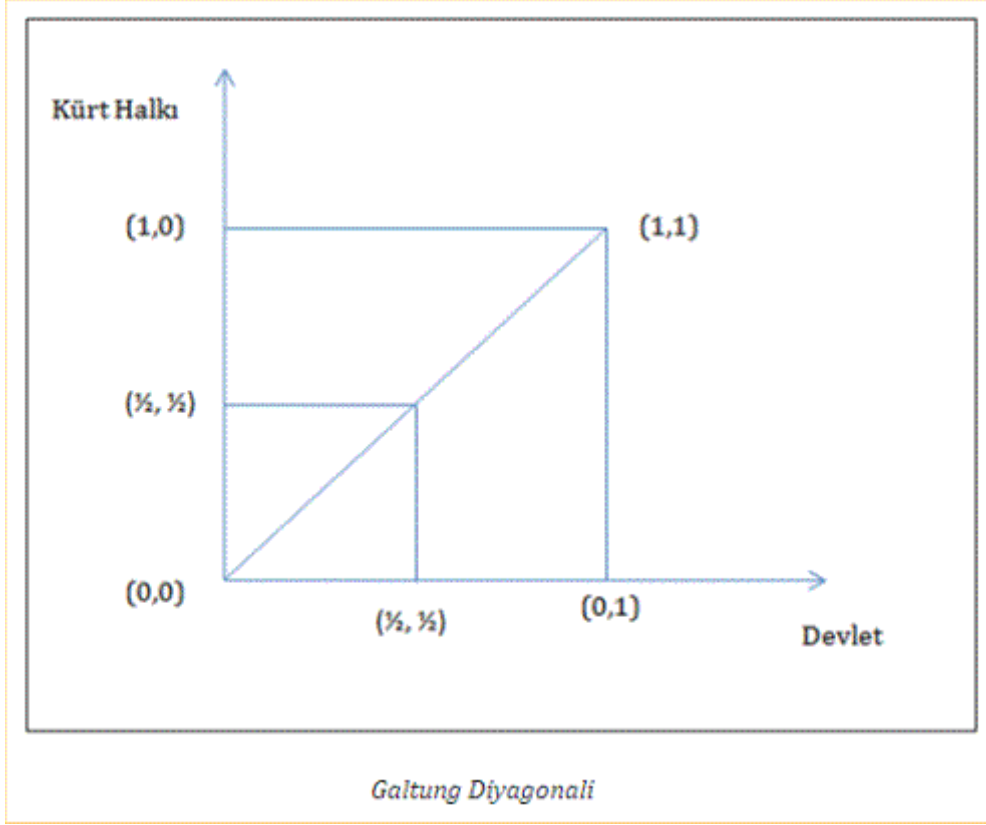
Eğer tutsağımız gerçekten sorunu çözmeyi düşünmüş olsaydı daha da mantıklı çözüm yollarının olabilme ihtimallerinin bulunduğunu görebilirdi. Mesela eğer gerçekten suçlu değilse (ki yeterli kanıt olmadığı bu durumu destekliyor olabilir), suçsuzluğunun kanıtlamak için çaba sarf edebilirdi. Neticede olayı en az kayıpla (yani azami kazançla) atlatmak yerine sıfır kayıpla atlatarak gerçek manada sorunu çözmüş, yani “aşmış” olmak için çabalayabilirdi...

Çatışma teorilerinde de bir sorunun çözümü için aranan cevap işte bu zeki(!) tutsağın düşünemediği sorunun “aşılarak” çözülmesindedir.

Çatışma teorileri ve çözümüne ilişkin yürütülen çalışmalar dünya genelinde çatışmaların çözümünde göz önünde bulundurulan ve siyasi ve bilimsel çabaların iç içe geçtiği bir alan olarak bilinir. Ancak bana göre, ülkemizde Kürt Sorunu gibi büyük bir “çatışma” mevcut olmasına rağmen bu alanda yürütülen çalışmalar ne yazık ki fazla rağbet görmemektedir. Buna güzel bir örnek olarak da USAK Yayınları’ndan çıkan Johan Galtung’un “Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek”^[ii] isimli eserinin bu alanda dilimizde yayınlanan ilk eser olmasını gösterebiliriz...

Johan Galtung, bu eserde iki birey arasındaki ilişkilerden medeniyetler arası ilişkilere kadar her boyuttaki çatışmanın aynı nedenlerden kaynaklandığını ve bu sorunların bir diyagonal çerçevesinde ele alınarak yine aynı yöntemlerle aşılabileceğini 40 çatışma örneğiyle açıklamaya çalışmıştır. Buradan yola çıkarak Galtung diyagonalinin Kürt Sorunu’na da uygulanması bize bu sorunun çözümüne farklı bir pencereden bakma fırsatı verebilir.

Galtung’a göre, iki birey arasında yaşanan çatışmadan toplumlar ve medeniyetler arasındaki çatışmaya kadar tüm çatışma örnekleri her zaman aynı sebeplerden kaynaklanmıştır. Bu çatışmaların temelinde de çelişkiler ve her iki tarafın aynı noktada buluşmayan hedefleri vardır. Yine Galtung bu çatışmaların nihaî olarak çözülmesi yani aşılması için de, aşağıdaki tabloda gösterildiği gibi, her iki tarafa ait olan hedeflerin ortak noktada taviz verilmeden buluşturulması, yani (1,1) durumunun sağlanması gerektiğini iddia eder.

Kürt Sorunu açısından bu tabloyu ele alırsak;

Bu tabloda (0,0) durumunun her iki taraf için de sorunun çözüme kavuşturulmadan neticelendirildiği durum olduğunu söyleyebiliriz. Bu nasıl olmuş dersenez, mevcut çatışmaya üçüncü bir unsur dâhil edilerek sorun çözülmeye çalışılmıştır. Kısacası “ne o, ne de bu” denilerek üçüncü bir unsurun istediği biçimde çatışma aşılmıştır. Kürt Sorunu açısından uluslararası aktörlerin devreye sokulması bu durumu anlatacak en güzel örneklerden birisi olabilir. Ancak bu şekilde sorun çözülmeyecek (çatışma aşılmayacak) sadece görmezden gelinmiş olacaktır. Ki kabul edilmelidir ki, bu durum her iki tarafın hedeflerine uygun olmadığı için gerçek anlamda bir çözüm olmaz.

(1,0) ve (0,1) seçenekleri ise, sorunun sadece bir tarafın tüm isteklerinin yerine getirilerek çözülmüş halini ifade eder. Bu durumda bir taraf için mağlubiyet varken, diğeri için zafer olduğu kabul edilir. Zafer ve mağlubiyetin olduğu bir ortam ise akla ilk olarak bir savaş halini getirecektir. Zafer ve mağlubiyet duygularının yoğun olarak teneffüs edildiği bir yer aynı zamanda intikam için de en uygun yaşama ortamıdır. Bu olgudan yola çıkarsak, ülkemizde de Kürt Sorunu'nun sadece PKK sorunu şekliyle algılanarak salt askeri yöntemlerle çözülmeye çalışılması bize sorunun zafer ve yenilgi olguları içerisinde sıkıştırıldığını ve her iki taraf için de intikam duygusunun yaşama ihtimalinin var olduğunu gösterir. Mesela bu anlamda Kürt Sorunu için “29. isyan” nitelendirmesi yapılmasının bunun en bariz göstergesi olduğunu düşünüyorum. Çünkü aynı yöntemler kullanıldığında 29. kez bastırılan bir isyanın 30. kez çıkmaması için hiçbir bir sebep aramamıza gerek kalmayacaktır. Bu sebeple mevcut sorunun

sadece askerî yöntemle çözülmeye çalışılması sorunu çözülmesi bir yana zaferin, yenilgin ve haliyle intikamın her daim yaşayacağı bir coğrafya ile bizi baş başa bırakacaktır.

Kanaatimce bu durum, ne yazık ki, hem devlet hem de sorunu şiddet yoluyla gündemde tutan terör örgütü için geçerlidir. PKK'nın ilk aşamada eylemlerini Kürt halkına yönelik yapması ve şimdiye kadar şiddet yoluna başvurması çözüm sağlamamış, aksine Kürt Sorunu'na yönelik toplumun diğer kısmında menfi bir algılamının oluşmasına neden olmuştur. Devlet açısından da sorunun özüne bakmadan sadece isyanlardan bir isyan gözüyle görmek "tembel ev kızı" gibi sorunun üstünü örtmekten de öte kangren haline gelmesine neden olmak demektir. Sonucunda da PKK'nın kendi halkına zulümlerle başlattığı, devletin de üzerine tuz biber ektiği, ilk başlarda dağlarda "üç beş çapulcudan" ibaret olan ve şimdi şehir merkezlerinde milis yapılanmalarının yerleşik hale geldiği kronik bir Kürt milliyetçiliğine devşirilen bir sorunla karşı karşıya kalırız.

Hülasa, çatışmanın aşılmasında (1,0) ve (0,1) seçeneklerinin Kürt Sorunu için bir çözüm olmadığına dair yakın tarihimiz acı tecrübelerle doludur.

($\frac{1}{2}$, $\frac{1}{2}$) ise, sorunun çözümünde her iki tarafın da tam olarak hedefine ulaşamadığı, ancak bir nebze de olsa hedeflerin gerçekleşmesi için taviz verilerek ortak noktada buluşulduğunu ifade etmeye çalışır. Kısacası sorun çözülmez, sadece uzlaşmaya varılır. İşte girizgâhta bahsolunan "tutsak ikilemi"nde tutsakların "bari 1 sene yatıp çıkayım" düşüncesiyle hareket etmeleri bu çerçevede bir uzlaşma örneği olarak kabul edilebilir. Ancak Galtung uzlaşmanın da sorunun tamamen çözümü değil, kalan diğer sorunların görmezden gelerek sorunun ötelenmesi anlamına geldiğini ifade eder. Mesela, örgüt mensuplarını dağdan indirilmesi için adım atılması ve karşılığında süresiz olarak ateşkes ilan edilmesinin çatışmanın tamamen aşılmasında önemli bir adım olduğunu kabul edebiliriz. Ancak bu şekilde sorun çözülmemiş, sadece üzerinde uzlaşmaya varılmış olacaktır. Çünkü çözüm aşamasının bu noktada bırakılmasıyla sorunun daha sonra tekrar aynı şekilde karşımıza çıkabileceğini görmezden gelemez. Ki yine yakın tarihimiz ateşkesle dağdan inenlerin yerine, dağa çıkışların yine devam ettiğini ve ardından şiddet sarmalına tekrar dönüldüğünü bize göstermiştir.

(1,1) seçeneği ise iki tarafın da sorunun çözümünde ulaşmak istediği amacın tam olarak gerçekleşmesiyle sorunun tamamen aşılarak bir daha ortaya çıkmayacak şekilde sona ermesi şeklinde tanımlanabilir. Tabi ki burada çok zor bir durumdan söz ediyoruz. Ancak Galtung bunun mümkün ve dünyanın birçok köşesinde örneklerinin mevcut olduğunu söylemektedir. Yine Galtung'a göre, bunun gerçekleşmesi için ilk olarak çatışmanın çözüleceği masada empatinin, çözüm için yaratıcılığın bulunması ve şiddet içerikli eylemin olmaması gerekir. Ayrıca her iki taraf bu değerleri benimsemiş ve çatışmanın aşılmasına inanmış bir biçimde bir araya gelmelidir.

Bu noktada ise karşımıza çıkan en büyük sorunun devletin terör örgütüyle eşit şartlarda masaya oturamayacağı olduğunu düşünüyorum. Fakat şiddet içerikli eylemin bu masada kabul görmemesi mantıken terör örgütünün zaten bu şartlar altında masada bulanamayacağını bize göstermektedir. Kürtlerin de bu aşamada demokratik taleplerini şiddet olmadan dile getirebilecekleri ve Kürt halkının gerçek anlamda temsil eden bir yapıyla

masaya oturması gerekir. Bu da bize gösteriyor ki, daha masaya oturma aşamasına gelindiğinde zaten Kürtlerin gerçek anlamda şiddet olmadan temsili ve devletin Kürt Sorunu'nu çözmek için sorumluluk alması gibi bazı kronik sorunlar çözülmeye başlamaktadır.

Kısacası, sorunun gerçek anlamda çözülmesi ve çatışmanın aşılması için her ne yaparsak yapalım bulacağımız tüm çözüm önerilerinin (1,1) seçeneğine uygun olması gerekmektedir.

Sonuç olarak, evet bu coğrafyanın insanları olarak kangren haline gelmiş bir sorun karşı karşıya kalmış olabiliriz... Ancak bu gerçek, tarih boyunca bir arada yaşayan bizler için bir ümitsizlik ve ayrılık sebebi olmamalıdır. Bu sebeple yine biz, bu coğrafyanın insanları olarak çözüm için umutsuzluğa düşmeden, şiddet eylemlerinin yaşanmadığı bir ortamda sağduyu içerisinde diyalog kurduğumuz müddetçe kangren olan uzvumuzu kaybetmeden bu çatışmayı aşabiliriz.

[i] http://tr.wikipedia.org/wiki/Tutsak_ikilemi

[ii] GALTUNG Johan, Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek, USAK Yayınları, Çev. Havva KÖK, Ankara, 2009